

2

0

ÅRSRAPPORT 2018

1

FORSVARET
For alt vi har. Og alt vi er.

8

Innhold

LEDERS BERETNING	04
INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL	08
Forsvarets oppgaver	11
Forsvaret og andre aktører	14
Forsvarets målbilde	15
Forsvarets organisasjon	16
Hovedtall	18
ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER	20
Mål L-1 Operativ evne til å løse Forsvarets oppgaver	23
Mål L-2 Beredskap og evne til operasjoner i krise og krig	23
Mål L-3 Daglige operasjoner	23
Mål Ø-1 Målrettet og effektiv anvendelse av tildelte midler	24
Mål I-1 Forebyggende sikkerhet	26
Mål I-2 Bærekraftig videreutvikling av Forsvarets struktur og organisasjon	26
Mål I-3 Styring og kontroll	27
Mål M-1 Riktig kompetanse til rett tid	29
STYRING OG KONTROLL	30
Forsvarets styringssystem	33
Antikorruptjonsprogram	34
Bekjempelse av arbeidsmiljøkriminalitet	34
Personopplysningsvern	36
Riksrevisjonen	37
Forsvarssjefens internrevisjon	37
VURDERING AV FREMTIDSUTSIKTER	38
Mål L-1 Operativ evne til å løse Forsvarets oppgaver	41
Mål L-2 Beredskap og evne til operasjoner i krise og krig	41
Mål L-3 Daglige operasjoner	41
Mål Ø-1 Målrettet og effektiv anvendelse av tildelte midler	41
Mål I-1 Forebyggende sikkerhet	42
Mål I-2 Bærekraftig videreutvikling av Forsvarets struktur og organisasjon	42
Mål I-3 Styring og kontroll	44
Mål M-1 Riktig kompetanse til rett tid	44
ÅRSREGNSKAP	46
Ledelseskommentarer til årsregnskapet 2018	49
Kontantregnskapet 2018	51
Virksomhetsregnskapet 2018	62
VEDLEGG TIL ÅRSRAPPORTEN	80
Forsvarets miljøvern	83
Likestillingsredegjørelse etter aktivitets- og redegjørelsesplikten	88
Veteraner	92
STATISTIKK	94
Totaloversikt over Forsvarets avdelinger	96
Hæren	98
Sjøforsvaret	100
Luftforsvaret	104
Heimevernet	108
Øvrige avdelinger	110
Oversikt over internasjonale operasjoner	114

Oversikt

INNLEDNING

Forsvarets årsrapport

Hensikten med Forsvarets årsrapport er å gi et helhetlig, balansert og overordnet bilde av etatens virksomhet. Rapporten er ugradert og skrevet med tanke på offentliggjøring. Forhold som er underlagt beskyttelse i henhold til lov om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven), eller som er unntatt offentlighet i henhold til offentleglova, er dermed ikke en del av rapporten.

Årsrapporten for 2018 er utformet i henhold til Finansdepartementets reglement for og bestemmelser om økonomistyring. Noe av hensikten er å bidra til at offentlig virksomhet kan sammenlignes på tvers av sektorgrenser, og at ulike etater i større grad kan sammenlignes med hverandre.

I tillegg til den definerte delen av årsrapporten, følger rapport om Forsvarets miljøvern, Forsvarets likestillingsredegjørelse etter aktivitets- og redegjørelsesplikten samt veteraner. I tillegg er det lagt ved en del statistikk fra virksomheten.

Forsvaret ønsker åpenhet rundt de deler av virksomheten vår som ikke er gradert, og det er vårt ønske at denne rapporten skal gi et realistisk bilde av Forsvarets virksomhet.

LOKASJONER i Norge

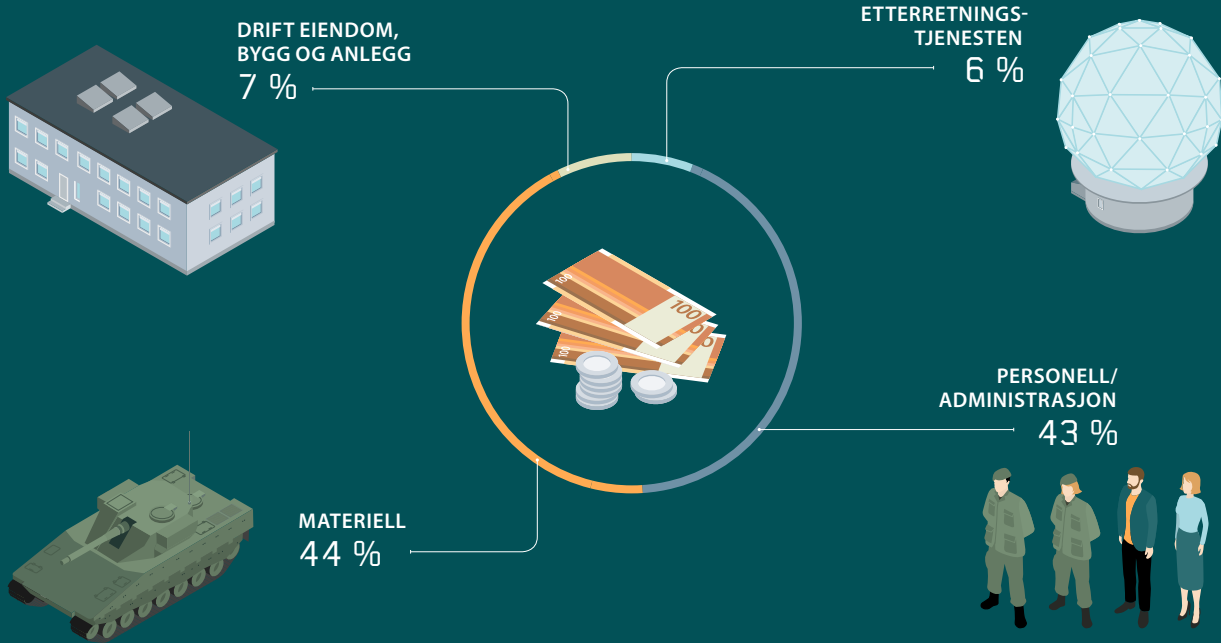
FORSVARETS TOTALE KOSTNADER 2016–2018

Tall i tusen 2018-kroner

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	15 915 495	16 259 547	17 137 812
Materiell	13 392 582	13 617 993	17 379 557
Eiendom, bygg og anlegg	3 780 046	2 727 651	2 805 373
Kostnader Etterretningstjenesten	2 095 321	2 272 609	2 559 617
Sum kostnader	35 183 445	34 877 800	39 882 359

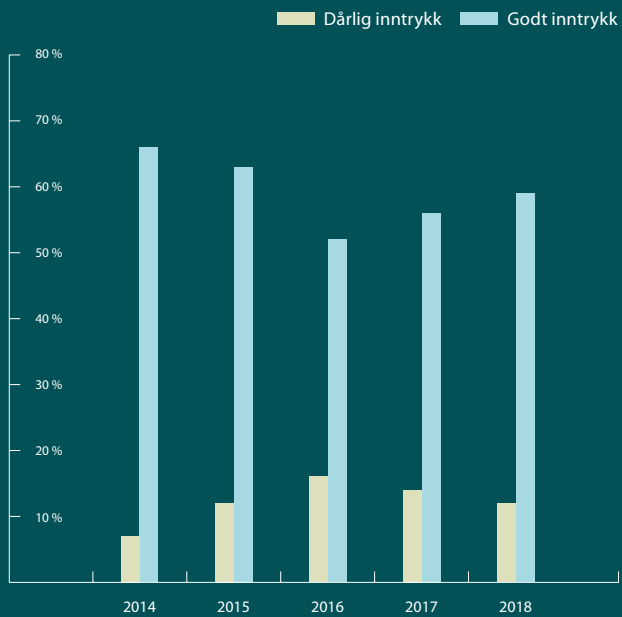
Fullstendig årsregnskap for 2018 fremgår i kapittel VI.

FORDELING

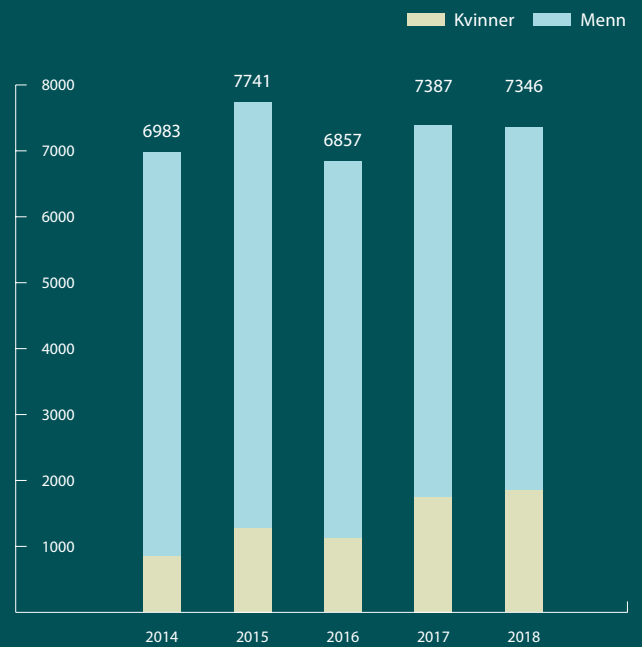

OMDØMME

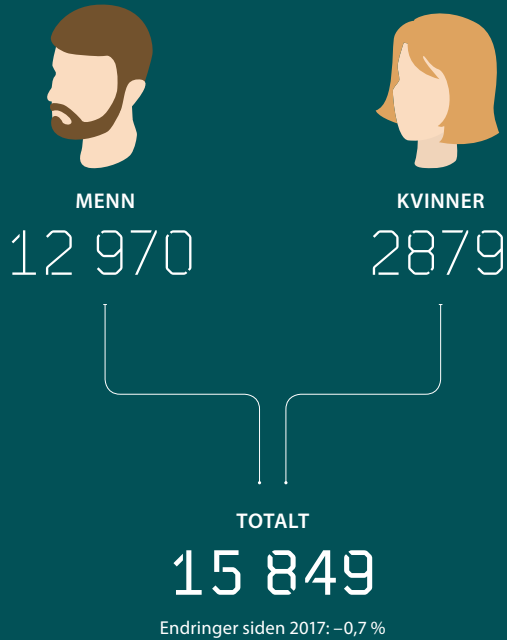
Forsvarets innbyggerundersøkelse 2018

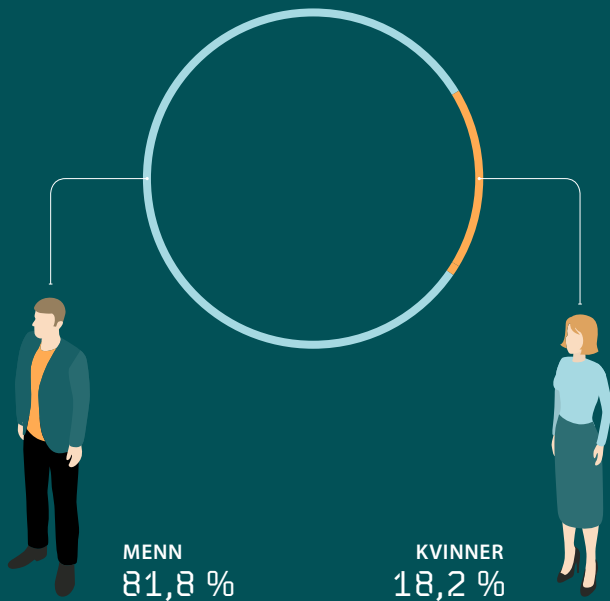
ANTALL FULLFØRT FØRSTEGANGSTJENESTE med kjønnsfordeling (siste 5 år)

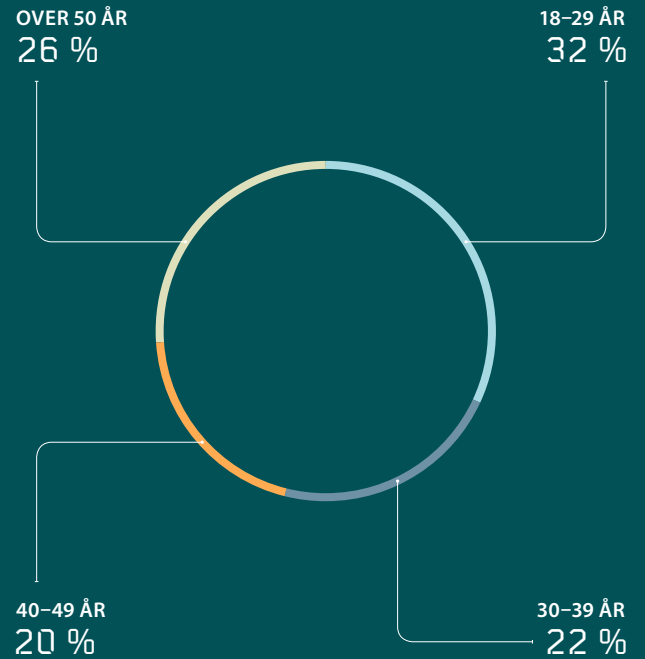
ANTALL ANSATTE

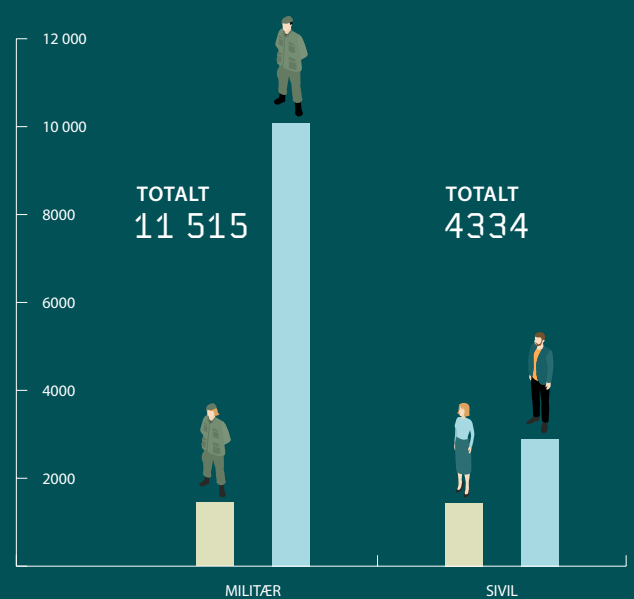
KJØNNSFORDELING

ALDER

FORDELING MILITÆRE OG SIVILE med kjønnsfordeling 2018

01

Leders beretning

**Forsvaret beskytter
og ivaretar Norges
sikkerhet, interesser
og verdier gjennom
å løse ni oppgaver
fastsatt av Stortinget.
Forsvarets årsrapport
beskriver hvordan
oppgavene er løst og
tildelinger er forvaltet.**

01

Forsvaret beskytter og ivaretar Norges sikkerhet, interesser og verdier gjennom å løse ni oppgaver fastsatt av Stortinget. Forsvarets årsrapport beskriver hvordan oppgavene er løst og tildelinger er forvaltet.

Også i 2018 er oppgavene løst tilfredsstillende. Det har vi klart først og fremst på grunn av kunnskapsrike, dedikerte og dyktige ansatte – militære som sivile. Oppfølging av langtidsplanen er i rute med styrking av operativ evne og omstilling for å møte fremtidens utfordringer. Flere kampavdelinger har fått økt tilgjengelighet, reaksjonsevne og utholdenhet. Arbeidet med å bedre forsynings- og logistikkberedskapen har pågått gjennom hele 2018, og det har gitt effekt. Flere avdelinger har nå kortere reaksjonstid og bedre utholdenhet ved utgangen av 2018 enn ved utgangen av 2017. Dette arbeidet vil fortsette frem mot 2020, der vi også øker bemanningen i utvalgte avdelinger for å styrke beredskapen ytterligere.

Daglige operasjoner for å ivareta overvåking, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse er alltid en prioritet. Dette ble løst på en god måte i 2018. I fjor beskrev jeg vår økte tilstedeværelse i nord som «den nye normalsituasjonen», noe som fortsatt er gjeldende. I overgangen mellom utfasing av eldre fly og innfasingen av nye, er tilgjengeligheten på maritime patruljefly lav. Dette er noe kompensert med økt seilingsaktivitet i Marinen. Økt seilingsaktivitet har bidratt til å løse oppgavene innen overvåking, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse i 2018. Likevel er antallet fly og fartøyer på marginen for å opprettholde tilfredsstillende tilstedeværelse i nordområdene.

Forsvarets operative evne til sjøs er svekket etter ulykken med fregatten KNM Helge Ingstad i november 2018. Selv om vi seiler mer med de øvrige fregattene for å kompensere for bortfallet, er vår militære kapasitet redusert. En bedre balanse mellom nasjonale ambisjoner og tilgjengelige ressurser bør forbedres i neste langtidsplan.

NATO-øvelsen Trident Juncture preget hele 2018. Øvelsen testet Forsvarets planer og evne til å operere sammen med våre allierte i Norge samtidig med mottak og understøttelse av store allierte forsterkninger.

Trident Juncture viste at det er meget personellkrevende å føre forsvarsstrid samtidig med mottak av store forsterkninger. Flere sentrale aktører i totalforsvaret, i tillegg til sivile kontraktører, fikk testet evner og planverk under øvelsen. Totalforsvaret er bedre rustet for å håndtere militære kriser i dag enn før Trident Juncture.

Vår deltakelse i internasjonale operasjoner var i 2018 omtrent på samme nivå som i de foregående årene. Om lag 300 norske kvinner og menn er til enhver tid ute i operasjoner i FN, NATO eller andre allianser. Våre styrker høster anerkjennelse for kvalitet og profesjonalitet i oppdragsløsningen. Etterspørselen etter bidrag til NATOs beredskapsstyrker og internasjonale operasjoner er økende på grunn av den sikkerhetspolitiske situasjonen.

Forsvarets økonomistyring er god, og ressursbruken er i tråd med langtidsplanens prioriteringer. Våre effektiviseringstiltak resulterte i en økonomisk gevinst på 436 millioner kroner – fem millioner høyere enn målet. Årsresultat viser mindretgifter på 341 millioner kroner der mye er forpliktelser etter øvelse Trident Juncture, men som først ble belastet i 2019. Hele mindreforbruket søkes overført til 2019.

Mottak og innfasing av vårt nye kampfly F-35, følger planen. I 2018 mottok vi seks nye fly, og vi har nå totalt ni F-35 i Norge. Det nye kampflyet, med sine kapasiteter, er svært viktig for forsvaret av Norge. Et moderne luftforsvar er en forutsetning for at sjø- og landstridskreftene skal kunne operere i strid, og jeg ser frem til at F-35 blir klar for operativ virksomhet mot slutten av 2019.

I fjor omtalte jeg NH90-helikopteret med bekymring. Jeg ser noe lysere på situasjonen nå enn for tolv måneder siden. Produsenten har bedret kvaliteten på maskinene i tillegg til at vi har erkjent at driften vil kreve mer ressurser enn planlagt. Det er imidlertid fortsatt betydelige usikkerheter forbundet med leveransen, og vi er avhengige av at produsenten prioriterer leveransen av reservedeler.

Ved inngangen til 2019 ser vi at den sikkerhetspolitiske situasjonen er preget av et større alvor og

hurtige endringer mange steder i verden. NATO ser med økende bekymring på situasjonen og skjerper kravene til medlemslandene om å stille flere styrker til hurtig innsats med tilstrekkelig utholdenhet for bruk i alliansen. Den sikkerhetspolitiske situasjonen krever ytterligere styrking av Forsvaret også i tiden fremover. Det er særlig behov for å styrke land- og sjøstridskreftene, men også bemanningen av flere fagområder.

Haakon Bruun-Hanssen
Admiral
Forsvarssjef

02

Introduksjon til virksomheten og hovedtall

**Forsvarets evne til å
løse sine oppgaver,
alene og sammen
med allierte, utgjør
Norges samlede
forsvaresevne.**

**Sammen med våre
allierte skal Forsvaret
håndtere trusler,
anslag og angrep mot
Norge og andre land
i NATO.**

Forsvarets oppgaver¹

OPPGAVE 1: SIKRE TROVERDIG AVSKREKKING MED BASIS I NATOS KOLLEKTIVE FORSVAR

Forsvarets evne til å løse sine oppgaver, alene og sammen med allierte, utgjør Norges samlede forsvarsevne. Når det blir uakseptabelt kostbart å true eller angripe Norges sikkerhet, territorium eller politiske handlemåter, gir dette en avskrekkende effekt. Evnen til å håndtere militære utfordringer skal bidra til at trusler ikke oppstår. Troverdig avskrekking sikres gjennom en aktiv alliansepolitikk som er forutsigbar, langsiktig og konfliktforebyggende.

NATO er kjernen i Norges evne til troverdig avskrekking. Siden NATO ble grunnlagt, har organisasjonens fremste formål vært å forebygge væpnet konflikt gjennom en tydelig evne og vilje til å forsvare alliansen med militære midler. Forsvaret skal bidra til at NATO forblir troverdig i våre nærområder. Dette forutsetter evne til å reagere umiddelbart, effektivt og med relevante midler dersom Norge utsettes for press, anslag eller angrep. I tillegg skal Norge kunne samvirke med allierte styrker innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar.

OPPGAVE 2: FORSVARE NORGE OG ALLIERTE MOT ALVORLIGE TRUSLER, ANSLAG OG ANGREP, INNENFOR RAMMEN AV NATOS KOLLEKTIVE FORSVAR

NATO er rammen for det kollektive forsvaret av Norge og våre allierte. Sammen med våre allierte skal Forsvaret håndtere trusler, anslag og angrep mot Norge og andre land i NATO. Forsvaret og NATO skal også hindre at fiendtlige aktører tar seg til rette på norsk eller alliertes territorium eller utfordrer Norges suverenitet. Dette omfatter både statlige og ikke-statlige aktører som skaper eller truer med å skape så omfattende skade at det er aktuelt for NATO å iverksette kollektive forsvarstiltak.

OPPGAVE 3: AVVERGE OG HÅNDBERE EPISODER OG SIKKERHETSPOLITISKE KRISER MED NASJONALE RESSURSER, HERUNDER LEGGE TIL RETTE FOR ALLIERT ENGASJEMENT

Forsvaret skal kunne håndtere sikkerhetspolitiske kriser og anslag av et visst omfang. Episoder og kriser som blir håndtert nasjonalt, skal bringes under kontroll, eventuelt samtidig med at norske myndigheter involverer alliansen. Selv om større militære utfordringer må håndteres med allierte forsterkninger, skal Forsvaret kunne møte trusler på en troverdig og relevant måte, også før allierte involveres. Krisehåndteringsoperasjoner må sømløst kunne gå over til kollektivt forsvar.

OPPGAVE 4: SIKRE ET NASJONALT BESLUTNINGSGRUNNLAG GJENNOM OVERVÅKING OG ETTERRETNING

Forsvaret må ha selvstendig evne til å drive etterretning for å etablere og vedlikeholde situasjonsforståelse i norske nær- og interesseområder. Forsvarets overvåkings- og etterretningsvirksomhet skal opprettholde en god situasjonsforståelse. Dette gir et grunnlag for beslutninger av politiske myndigheter og Forsvarets ledelse til rett tid. Oppgaven forutsetter derfor en enhetlig etterretningskapasitet i Forsvaret fra strategisk til taktisk nivå. Norge må gjennom sin overvåkings- og etterretningsvirksomhet være i stand til å gi rettidig varsling om situasjoner og utviklingstrekk som er av betydning for norsk suverenitet og norske interesser. Norge skal ha en selvstendig evne til å drive etterretning i egne nærområder i land-, sjø-, luft- og cyberdomenet. Hele Forsvarets operative struktur skal kunne bidra med å innhente, sammenfatte, analysere og viderefremme informasjon. Den nasjonale etterretningskapasiteten skal også støtte operasjoner hjemme og ute på operasjonelt og taktisk nivå.

02

¹) FDs IVB LTP (2017–2020) og Prop. 151 S (2015–2016)

02

OPPGAVE 5: HEVDE NORSK SUVERENITET OG SUVERENE RETTIGHETER

Forsvaret skal hevde norsk suverenitet og verne om Norges interesser. Det innebærer blant annet å hindre urettmessige inngrep fra stater og ikke-statlige aktører som direkte eller indirekte utfordrer norsk suverenitet eller norske suverene rettigheter. Forsvaret skal kunne håndtere begrensede episoder, hindre at uvedkommende aktører får adgang til norsk territorium, og avverge at vitale samfunnsinteresser settes i fare. Oppgaven omfatter også sikring av norske utenriksstasjoner og norsk skipsfart ved behov.

Forsvaret må på kort varsel kunne håndtere ulike typer krenkelser av norsk suverenitet, også når flere slike situasjoner oppstår samtidig. Forsvaret må ha tilstrekkelige ressurser til å overvåke aktiviteten i norske nærområder. Dessuten må Forsvaret på kort varsel være til stede med egnede enheter til lands, til havs og i luften og være forberedt på å utøve tvangsmakt.

OPPGAVE 6: IVARETA MYNDIGHETSUTØVELSE PÅ AVGRENSEDE OMRÅDER

Myndighetsutøvelse er håndheving av rettslige påbud, forbud og vilkår rettet mot enkeltpersoner eller andre private aktører. Dette er en nasjonal oppgave som normalt ivaretas av politiet og andre sivile myndigheter. På to hovedområder er Forsvaret tildelt særlig myndighet og ansvar: ressurskontroll og annen myndighetsutøvelse til havs og grenseoppsyn langs den norsk-russiske grensen. Dette omfatter også forebyggende tiltak. Forsvaret ivaretar sin rolle på disse feltene i nært samarbeid med andre offentlige etater.

OPPGAVE 7: DELTA I FLERNASJONAL KRISEHÅNDTERING, HERUNDER FREDSDOPERASJONER

Utfordringene internasjonalt tilsier at det vil være behov for internasjonal innsats for fred, sikkerhet og stabilitet også i årene fremover. Forsvaret må ha evne til å bidra med relevante kapasiteter internasjonalt. Dette inkluderer flernasjonale øvelser, beroligelses-tiltak, kapasitetsbygging, forebyggende stabiliseringsoperasjoner, mer tradisjonelle fredsbevarende

operasjoner og fredsopprettende operasjoner. Slike bidrag er del av det felles ansvaret Norge må være med og bære for fred og sikkerhet. Omfanget av internasjonal innsats må vurderes mot tilgjengelighet og behovet for nasjonal beredskap.

OPPGAVE 8: BIDRA TIL INTERNASJONALT SAMARBEID PÅ DET SIKKERHETS- OG FORSVARSPOLITISKE OMRÅDET

Forsvaret skal bidra med støtte til internasjonalt militært samarbeid som et ledd i arbeidet med å skape fred og stabilitet. Dette gjelder også arbeidet med å forhindre at masseødeleggelsesvåpen og tilhørende leveringsmidler blir tilgjengelige for aktører som utgjør en potensiell trussel mot norsk og internasjonal sikkerhet. Dette inkluderer tiltak som informasjonsinnsamling, analyse, rustningskontroll, tillitsskapende aktiviteter og verifikasjon. Videre omfatter oppgaven opplæring i og bidrag til sikkerhetssektorreform og kapasitetsbygging hos utvalgte land. Dette skal bidra til oppbygging av samarbeidspartners evne til å bidra til internasjonal sikkerhet og internasjonalt samarbeid. I tillegg innebærer det evne til å reformere og sikre demokratisk kontroll over egne forsvarssektorer.

OPPGAVE 9: BIDRA TIL IVARETAKELSE AV SAMFUNNSSIKKERHET OG ANDRE SENTRALE SAMFUNNSOPPGAVER

Forsvaret bidrar til samfunnssikkerhet på en rekke områder basert på totalforsvarskonseptet. Konseptet bygger på prinsippet om gjensidig sivilmilitær støtte og samarbeid i hele krisespekteret fra fred, via sikkerhetspolitisk krise, til væpnet konflikt. Totalforsvarskonseptet omfatter derfor både militær støtte til det sivile samfunnet og sivil støtte til Forsvaret. Konseptet virker ved utfordringer mot samfunnssikkerheten så vel som mot statssikkerheten. Forsvaret skal, som en del av totalforsvarsordningen, kunne støtte det sivile samfunnet med forebygging, utarbeide beredskapsplaner, håndtere kriser og håndtere konsekvenser av terrorangrep og annen alvorlig kriminalitet, ulykker og naturkatastrofer.

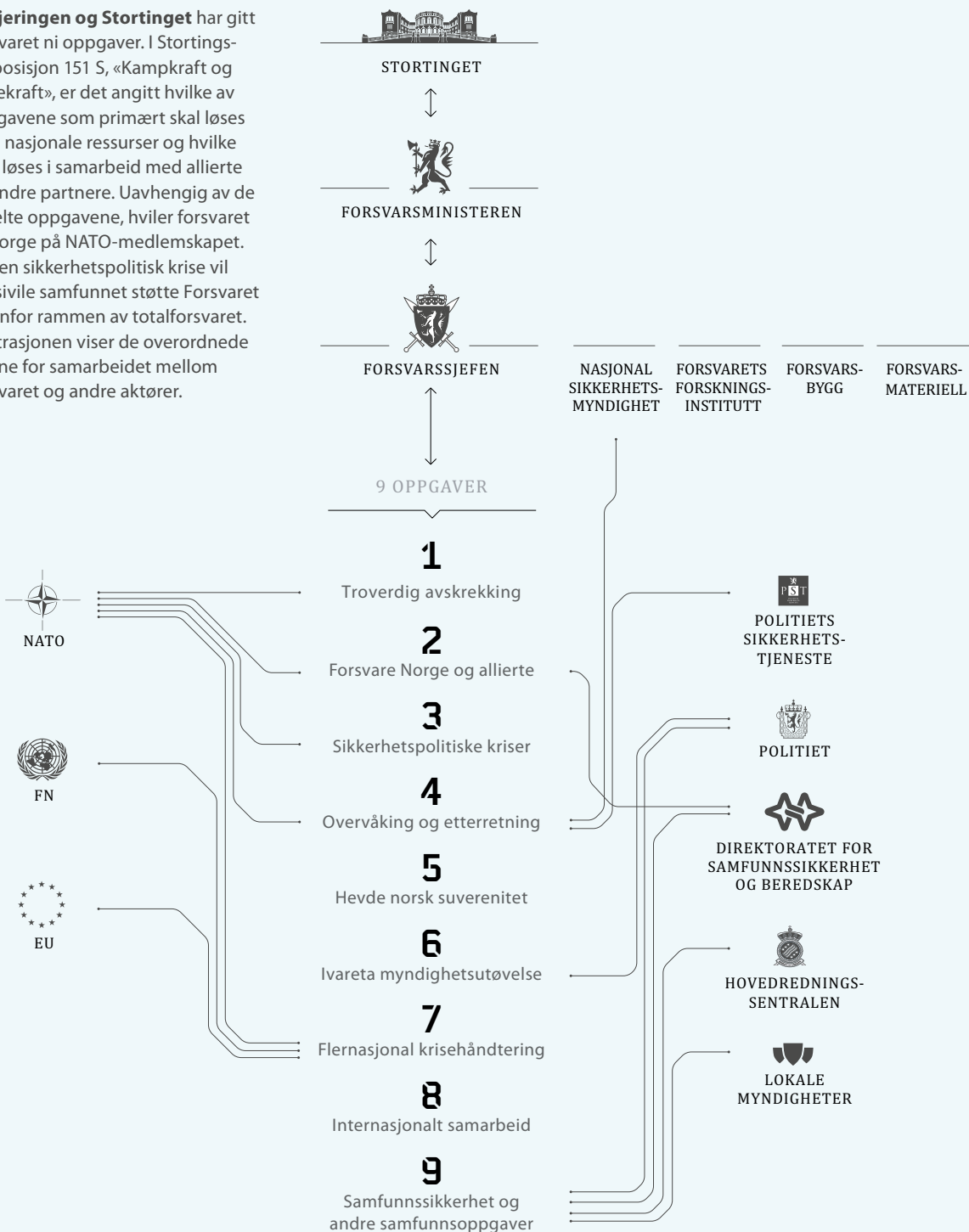
NATO gjennomførte storøvelsen Trident Juncture 2018 i Norge. Rundt 50 000 soldater fra 30 land deltok.

Lagfører fra Hans Majestet Kongens Garde under Trident Juncture 2018.

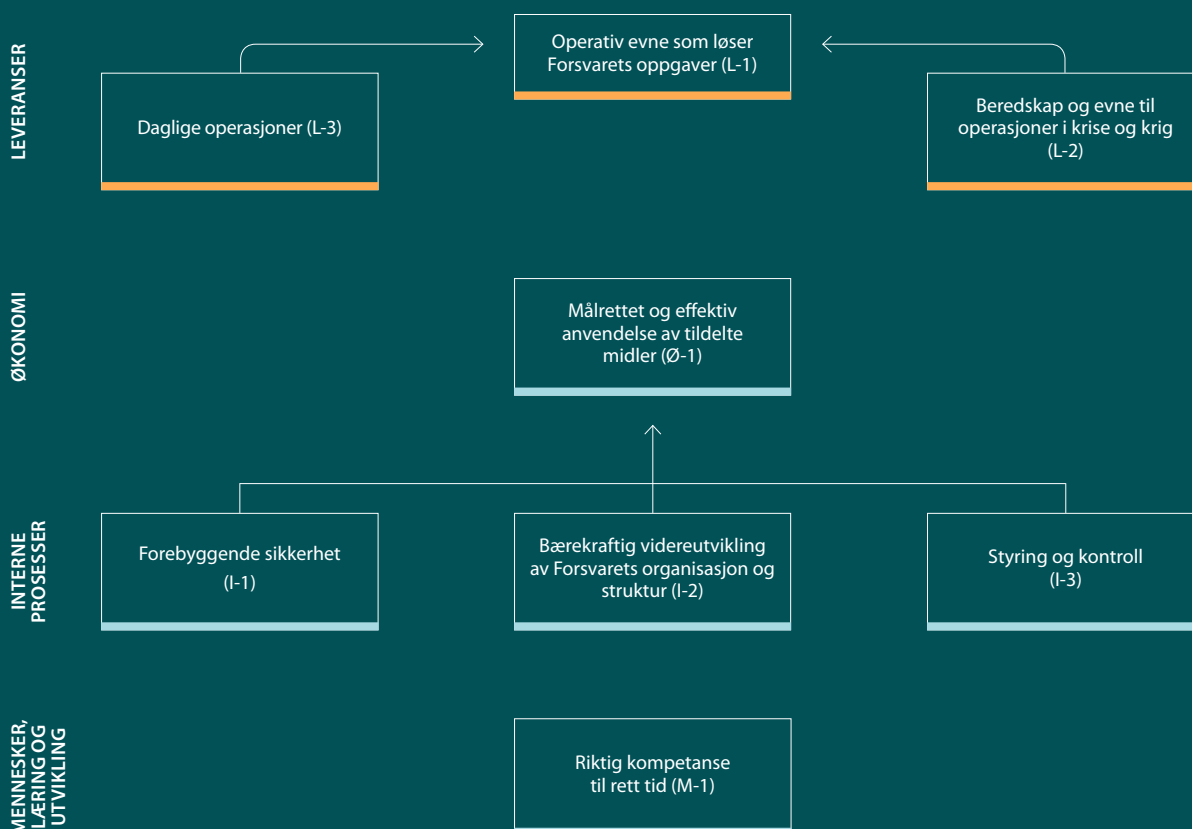
FIGUR 1
Forsvaret og andre aktører

Regjeringen og Stortinget har gitt Forsvaret ni oppgaver. I Stortingsproposisjon 151 S, «Kampkraft og bærekraft», er det angitt hvilke av oppgavene som primært skal løses med nasjonale ressurser og hvilke som løses i samarbeid med allierte og andre partnere. Uavhengig av de enkelte oppgavene, hviler forsvaret av Norge på NATO-medlemskapet. Ved en sikkerhetspolitisk krise vil det sivile samfunnet støtte Forsvaret innenfor rammen av totalforsvaret. Illustrasjonen viser de overordnede linjene for samarbeidet mellom Forsvaret og andre aktører.

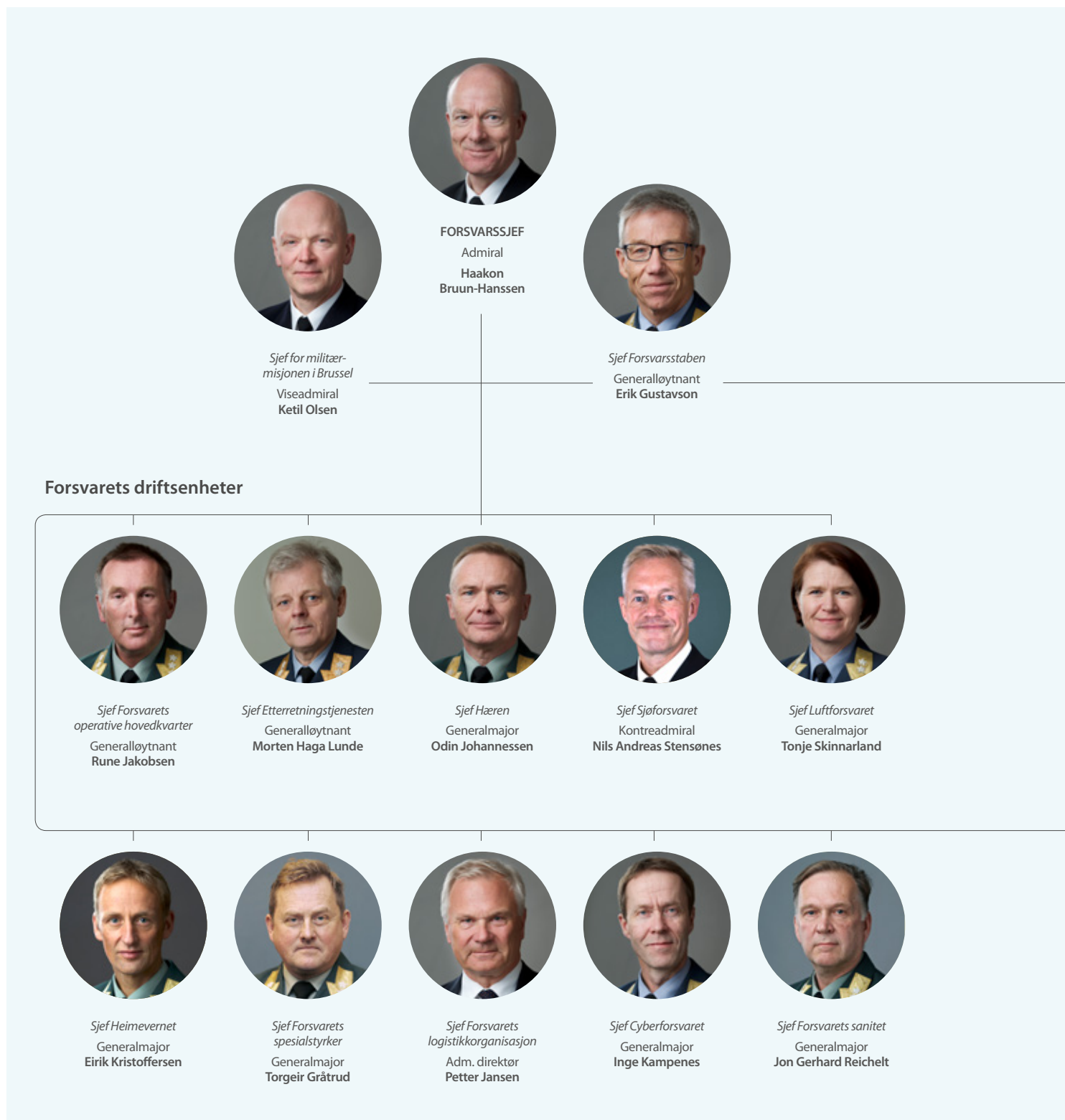
FIGUR 2

Forsvarets målbilde

Statusrapporteringen i årsrapportens kapittel III. *Årets aktiviteter og resultater* følger samme målbilde. Også Forsvarets vurdering av fremtidsutsikter i kapittel V, følger samme oppbygging. Statusrapporteringen på strategiske mål beskriver en overordnet og helhetlig vurdering av måloppnåelse. Vurderingen er basert på både styringsparametere, tiltak, risiko og andre kjente forhold av betydning.

Forsvarets organisasjon

Forsvarssjefen er landets høyeste militære embetsmann og regjeringens og forsvarsministerens nærmeste militære rådgiver i fred og krig. Han fører alminnelig kommando over Forsvarets personell og har ansvaret for Forsvarets virksomhet.

Organisasjonen til Forsvaret består av Forsvarsstaben og 13 enheter underlagt forsvarssjefen. Forsvarsstaben skal, på vegne av forsvarssjefen, ivareta ansvaret for å planlegge, styre og følge opp hele Forsvarets virksomhet, styrkeproduksjoner, operasjoner og støttevirksomhet.

Oversikten viser Forsvarets ledelse per mars 2019.

Forsvarsstaben

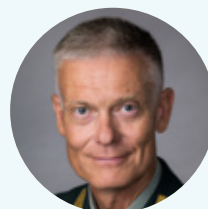
Sjef FST/Økonomi
Generalmajor
Rolf Erik Bjerk

Sjef FST/Operasjoner
Generalmajor
Yngve Odlo

Sjef FST/HR
Direktør
Tom Simonsen

Sjef FST/Styring
Brigader
Arne Opperud

Sjef FST/Plan
Kontreadmiral
Elisabeth Natvig

Sjef Forsvarets høgskole
Kontreadmiral
Louise Kathrine
Dedichen

*Sjef Forsvarets personell-
og vernepliktssenter*
Brigader
Jan Erik Thoresen

*Sjef Forsvarets
fellestjenester*
Brigader
Trond Kotte

TABELL 1 — HOVEDTALL*Beløp er indeksjustert til 2018-kroner*

	2016	2017	2018
Antall årsverk*	16 048	15 995	16 005
Samlet tildeling post 01–99	29 472 694 208	30 655 296 373	32 664 985 000
Utnyttelsesgrad post 01–29	97,49	96,96	97,51
Driftskostnader	35 183 445 072	34 877 799 974	39 882 358 617
Lønnsandel av driftskostnader*	42,48	43,40	38,23
Lønnskostnader* per årsverk	931 235	946 361	952 725

*Vernepliktige og lærlinger regnes ikke inn i antall årsverk. Lønnskostnadene inkluderer godtgjørelser til vernepliktige og lærlinger.

TABELL 2 — FORSVARETS KOSTNADER MED FORDELING PÅ HOVEDKATEGORI*Tall i tusen 2018-kroner*

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	15 915 495	16 259 547	17 137 812
Materiell	13 392 582	13 617 993	17 379 557
Eiendom, bygg og anlegg	3 780 046	2 727 651	2 805 373
Kostnader Etterretningstjenesten	2 095 321	2 272 609	2 559 617
Sum kostnader	35 183 445	34 877 800	39 882 359

Fullstendig årsregnskap for 2018 fremgår i kapittel VI.

TABELL 3 — FORSVARETS BALANSE*Tall i tusen 2018-kroner*

	31.12.2018	31.12.2017
Eiendeler		
Immaterielle eiendeler	735 665	509 997
Varige driftsmidler	52 381 467	51 898 783
Finansielle anleggsmidler		603
Beholdning av varer og driftsmateriell	33 900 463	34 149 875
Fordringer	2 660 480	1 668 965
Bankinnskudd, kontanter og lignende	9 159	10 480
Sum eiendeler	89 687 234	88 238 704
Statens kapital og gjeld		
Avregnet med statskassen (bruttobudsjetterte)	84 466 184	84 186 371
Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler		
Langsiktig gjeld	876 481	977 854
Kortsiktig gjeld	4 344 569	3 074 479
Sum statens kapital og gjeld	89 687 234	88 238 704

Soldater flytter materiell i forbindelse med etablering av base under NATO-øvelsen Trident Juncture 2018. →

03

Årets aktiviteter og resultater

Forsvarets operative evne har hatt en positiv utvikling i 2018.

Daglige operasjoner og Forsvarets bidrag i internasjonale operasjoner er løst på en god måte.

Arbeidet med å bedre Forsvarets beredskaps- og reaksjonsevne viser positiv utvikling og bidrar til forbedret operativ evne.

MÅL L-1 OPERATIV EVNE TIL Å LØSE FORSVARETS OPPGAVER

Beskrivelse

Hensikten med målet er å vurdere Forsvarets evne til å løse Forsvarets ni oppgaver gjennom måloppnåelse av den operative ambisjonen som er gitt i Iverksettingsbrev til forsvarssektoren for langtidsperioden (IVB LTP) 2017–2020.

Mot 2020 skal den operative evnen styrkes i tråd med strukturutviklingen, slik at Forsvarets oppgaver løses i henhold til gitte nasjonale og allierte krav.

Samlet vurdering av måloppnåelse

Forsvarets operative evne har hatt en positiv utvikling i 2018. Både daglige operasjoner og Forsvarets bidrag i internasjonale operasjoner er løst på en god måte. Forsvarets operative evne er i positiv utvikling. Iverksette tiltak for å styrke tilgjengelighet, reaksjonsevne og utholdenhet, har begynt å gi varig effekt, blant annet gjennom økt tilstedeværelse i nordområdene. Økt operativ evne blir fortsatt viktig fremover. Den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen stiller nå økte krav til Forsvaret.

Alliert tilstedeværelse i norske interesseområder vedvarer. Gjennomføringen av NATO-øvelsen Trident Juncture 2018 demonstrerte nasjonens evne til å gi vertslandsstøtte på en meget tilfredsstillende måte.

Innfasingen av nye kampfly i Luftforsvaret pågår. Arbeidet er meget ressurskrevende, og personellet strekker seg langt for å opprettholde operative leveranser med gammelt materiell, samtidig som nytt materiell fases inn.

Forliset til KNM Helge Ingstad påvirker Forsvarets operative evne, men det er på nåværende tidspunkt for tidlig å si i hvor stor grad.

MÅL L-2 BEREDSKAP OG EVNE TIL OPERASJONER I KRISE OG KRIG

Beskrivelse

Mot 2020 skal Forsvarets beredskaps- og reaksjonsevne styrkes ved å øke tilgjengeligheten og utholdenheten til avdelingene i Forsvaret. Dette forutsetter økt

tilgang på materiell og økte reservedels- og beredskapsbeholdninger. Videre skal reduserte klartider og økt bemanning av utvalgte operative kapasiteter, legge til rette for en ytterligere styrking av beredskapen.

Vurderingen av måloppnåelse er basert på en overordnet vurdering av Forsvarets tilgjengelighet og utholdenhet.

Samlet vurdering av måloppnåelse

Arbeidet med å bedre Forsvarets beredskaps- og reaksjonsevne viser positiv utvikling og bidrar til forbedret operativ evne. Reduserte klartider for enkelte avdelinger, og målrettede tiltak innen blant annet forsynings- og materiellberedskap, er konkrete eksempler i så måte. Det er fremdeles nødvendig å prioritere arbeidet med å øke Forsvarets reservedelsbeholdning og tilgang på ammunisjon.

Nytt strategisk planverk, tilpasset NATOs planverk, er blitt implementert i 2018. Gjennomføringen av Trident Juncture 2018 demonstrerte videreutviklingen av evnen til å motta allierte forsterkninger innenfor rammen av totalforsvaret. Koordinering mot totalforsvaret er blitt en naturlig del av Forsvarets aktivitet.

Forsvaret hadde betydelige styrkebidrag fra land- og sjøstridskreftene i NRF²-beredskap i 2018. Bidragene videreføres og utvides i 2019. Bidragene var styrker med kort klartid, og de kan således betraktes som en forsterket nasjonal beredskap.

MÅL L-3 DAGLIGE OPERASJONER

Beskrivelse

Forsvaret skal gjennomføre daglig operativ virksomhet og operasjoner nasjonalt og internasjonalt på tilfredsstillende vis.

Mot 2020 skal Forsvaret løse nasjonale oppgaver ut i fra nasjonalt planverk og i overensstemmelse med Iverksettingsbrevet til forsvarssektoren for langtidsperioden (IVB LTP 2017–2020).

2) NRF – NATO Response Force

03

I perioden skal aktiviteten i nordområdene økes. Evnen til å bistå det sivile samfunnet, inkludert politiet, skal videreutvikles. Norske og allierte forsterkningsstyrkers evne til å samvirke, skal også styrkes. Forsvaret skal delta i internasjonal virksomhet og operasjoner i henhold til iverksettelsesbrevet (IVB LTP 2017–2020) og instruksjoner fra Forsvarsdepartementet knyttet til de enkelte operasjonene.

Vurderingen av måloppnåelse er basert på helhetlig status og kvalitativ analyse av Forsvarets daglige operasjoner hjemme og ute.

Samlet vurdering av måloppnåelse

Forsvarets daglige operative virksomhet består blant annet av kontinuerlig overvåking, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. Det er enheter i beredskap eller med svært kort klartid som benyttes i daglige operasjoner. F-16-fly i NATO-beredskap (QRA³-elementet) løser oppgaver innen suverenitetshevdelse på en meget tilfredsstillende måte. Grensevaktene mot Russland utfører vakthold, tilstedeværelse og ivaretar nasjonale Schengen-forpliktelser troverdig og effektivt. Hærens tilstedeværelse i Nord-Norge har økt i 2018, blant annet gjennom etableringen av Finnmark landforsvar. Hans Majestet Kongens Garde løser også, i samarbeid med politiet, oppgavene tilfredsstillende.

Maritime patruljefly og DA-20 gir, sammen med andre sensorer, en god oversikt over situasjonen i norske interesseområder. Gammelt materiell gjør det samtidig noe utfordrende å overvåke på en best mulig måte.

Kystvakten og Marinen gjennomfører pålagte oppdrag med økt tilstedeværelse i Nord-Norge. På grunn av begrenset tilgang til maritime helikoptre (NH90) er den operative evnen for ytre kystvakt og fregatter redusert.

Hæren, Heimevernet og Forsvarets spesialstyrker har trent og øvd som planlagt. Sjøforsvaret har opprettholdt antall seilingsdøgn, og Kystvakten har seilt som planlagt. Luftforsvarets evne til å opprettholde høyt aktivitetsnivå påvirkes av innfasing og testing av nye systemer.

Forsvaret har også i 2018 ytt bistand til det sivile samfunnet og bidratt til samfunnssikkerheten. Dette ble gjort i form av helikopterstøtte til politiet, søk og redning, ambulanseflyging og ved å fjerne og uskadeliggjøre eksplosiver.

I 2018 har Forsvaret bidratt i internasjonale operasjoner, som er en prioritert aktivitet, på en meget tilfredsstillende måte.

Forsvarets støtte til FN-operasjoner i 2018:

- Midtøsten (UNTSO)
- Mali (MINUSMA)
- Sør-Sudan (UNMISS)

Forsvarets støtte til NATO i 2018:

- Afghanistan (Resolute Support)
- Baltikum (enhanced Forward Presence)
- de stående maritime styrkene (SNMG og SNMCMG)

I tillegg har Forsvaret i 2018 bidratt med støtte i den amerikanskledede koalisjonen under «Operation Inherent Resolve» i Midtøsten.

MÅL Ø-1 MÅLRETTET OG EFFEKTIV ANVENDELSE AV TILDELTE MIDLER Beskrivelse

Forsvaret skal ha god økonomistyring i et årlig og flerårig perspektiv. Økonomistyringen skal sikre at tildelte midler anvendes målrettet og effektivt. Den skal også være i tråd med forutsetningene i iverksettelsesbrevet (IVB LTP 2017–2020) for å understøtte operativ evne.

Mot 2020 skal forsvarsbudsjettet og driften balanseres både i et årlig og i et flerårig perspektiv. Forsvaret skal ha oversikt over tiltak med økonomisk konsekvens – og om disse er midlertidige eller varige.

3) QRA – Quick Reaction Alert

Innføringen av kampflyet F-35 går etter planen.

Elever fra Cyberingeniørskolen under øvelsen Initial Entry, september 2018.

Det skal vurderes om tiltak med økonomisk konsekvens vil påvirke Forsvarets leveranser og planlagte strukturutvikling.

Vurderingen av måloppnåelse baseres på en helhetlig vurdering av om planlagt og faktisk ressursbruk er i tråd med forutsetningene i iverksettelsesbrevet (IVB LTP 2017–2020). Dette skal ses i sammenheng med måloppnåelse knyttet til leveransmålene og I-2.

Samlet vurdering av måloppnåelse

Forsvaret har god løpende økonomistyring. Ressursbruken i 2018 er overordnet sett i tråd med det som oppgis i iverksettelsesbrevet (IVB LTP 2017–2020). Forsvarets årsresultat for 2018 viser mindretgifter på 341 mill. kroner (1,07 % av rammen). En del av dette er forpliktelser etter øvelse Trident Juncture. Hele mindreforbruket søkes overført til 2019. Tre av budsjettkapitlene viste merutgifter. Merutgiftene dekkes inn av merinntekter fra andre budsjettkapitler ved bruk av Forsvarsdepartementets merinntektsfullmakt. →

MÅL I-1 FOREBYGGENDE SIKKERHET

Beskrivelse

Forsvaret skal ha tilfredsstillende forebyggende sikkerhet slik at trusler mot infrastruktur, materiell, objekter, informasjon og personell motvirkes. Hensikten er å beskytte disse verdiene mot spionasje, sabotasje og terrorhandlinger. I tillegg skal den forebyggende sikkerheten legge til rette for ivaretagelse av Forsvarets evne til å utføre militære operasjoner og daglig drift.

Mot 2020 skal den forebyggende sikkerheten forbedres. Forsvaret skal oppnå en meget tilfredsstillende forebyggende sikkerhet gjennom tiltak innen sikkerhetsadministrasjon, informasjonssikkerhet, objektsikkerhet og personellsikkerhet.

Vurderingen av måloppnåelse er basert på en helhetlig vurdering av status for den forebyggende sikkerheten i Forsvaret.

Samlet vurdering av måloppnåelse

Forsvaret har også på området forebyggende sikkerhet hatt en positiv utvikling. Det er iverksatt flere tiltak for å sikre måloppnåelse innen 2020. Det er og vil være et kontinuerlig arbeid å etablere og vedlikeholde en tilfredsstillende sikkerhetstilstand.

Forsvaret har et stort antall IKT-systemer med varierende kompleksitet og utbredelse. Det er et krevende område å opprettholde evnen til tilfredsstillende informasjonssikkerhet. Dette krever kontinuerlig oppfølging, spesielt i en tid med økende trusler mot våre systemer.

Det er utarbeidet en helhetlig oversikt over alle Forsvarets skjermingsverdige objekter med risikovurderinger. Arbeidet med disse objektene er et kontinuerlig arbeid, og nye vurderinger gjennomføres årlig. Forsvarsbygg er ansvarlig for å realisere den fysiske sikringen. Etaten gjør dette i tett samarbeid med Forsvaret. Det skal etter planen brukes ca. 450 millioner kroner på skjermingsverdige objekter i årene som kommer.

I forbindelse med gjennomføringen av øvelsen Trident Juncture 2018 har det vært et tett samarbeid mellom Forsvaret og politiet i utviklingen av sikkerhetsbildet og den operative sikkerhetstjenesten.

Arbeidet har bidratt til mange gode erfaringer som er relevante for det videre sikkerhetssamarbeidet mellom Forsvaret og politiet.

MÅL I-2 BÆREKRAFTIG VIDEREUTVIKLING AV FORSVARETS STRUKTUR OG ORGANISASJON

Beskrivelse

Forsvaret skal ha en langsiktig tilnærming til videreutviklingen av egen struktur og organisasjon. Dette vil legge til rette for en utvikling som sikrer kvalitative og kvantitative gevinster, og som ivaretar operativ evne på lang sikt.

Mot 2020 skal Forsvaret etablere en balansert og bærekraftig forsvarsstruktur i tråd med iverksettelsesbrevets strukturmål for 2020. Prioriteringer er innfasing av nye materiellsystemer til rett tid, ny basestruktur og videreutvikling av helikoptervirksomheten. Forsvaret skal jobbe systematisk med identifisering, gjennomføring og dokumentering av forbedrings- og effektiviserings tiltak. Innen utgangen av 2020 skal Forsvaret realisere i underkant av 1,4 milliarder 2017-kroner for dette. Realisering av gevinster skal gjennomføres i henhold til forutsatt periodisering. Dette skal legge til rette for omprioritering til høyere prioritert virksomhet i forsvarssektoren. Videre skal Forsvaret gjennomføre arbeidsgiverstyrt nedbemanning av 1058 årsverk. Innen utgangen av 2020 skal 866 årsverk være avvirket. Forsvaret skal implementere utdanningsreformen for å bedre kvaliteten og redusere de totale utdanningskostnadene.

Vurdering av måloppnåelse baseres på en helhetlig vurdering av forventet realisering av strukturutvikling, nedbemanning, utdanningsreformen og øvrig gevinstrealisering knyttet til forbedrings- og effektiviserings tiltakene i 2020.

Samlet vurdering av måloppnåelse

Strukturutvikling

Progresjonen i 2018 med å utrede, implementere og modernisere forsvarsstrukturen, har i stor grad fulgt

plangrunnlaget. Unntaket fra dette er vesentlige forsinkelser i anskaffelsen av NH90 maritimt helikopter. Utdanningene med NH90 påvirker negativt fregattene og ytre kystvakts evne til å løse oppdrag. Leveransen av nytt logistikkfartøy for Sjøforsvaret, som skulle ha vært levert i 2016, blir forsinket til 2019.

Anskaffelsen og implementeringen av kampflyet F-35 og nytt redningshelikopter AW101 er i rute for å nå struktur målet i 2020.

Videre innføring og utvikling av felles integrert forvaltningssystem (FIF) fortsetter i linjeorganisasjonen. Med alt materiellet med tilhørende data i samme systemet, vil gevinster realiseres og kvaliteten forbedres i årene fremover.

Effektivisering og nedbemanning

Effektivisering av Forsvarets virksomhet tar utgangspunkt i identifiserte sentrale tiltak. Metoden som brukes, bygger på samme metode som Direktoratet for økonomistyring bruker for å oppnå gevinst av hvert enkelt tiltak.

Det er gjennomført og initiert effektiviserings tiltak i hele Forsvaret. Utdanningsreformen har allerede bidratt til å frigjøre midler for finansiering av fremtidig strukturutvikling og modernisering av Forsvaret. Forsvarets logistikkorganisasjon har spart kostnader ved å reforhandle avtaler med leverandører. Det er spart kostnader innenfor HR-området. I tillegg er renholdstjenester satt ut til sivile leverandører.

Endring av Forsvarets personell- og kompetansebeholdning, med tilhørende årsverksreduksjoner for 2018, er til dels gjennomført. Sjøheimevernet (SHV) er nedlagt, og utdanningsreformen blir gjennomført etter plan. Det blir gjennomført årsverksnedtrekk knyttet til avviklingen av Bodø flystasjon, men økonomisk gevinst blir utsatt inntil Luftforsvarets drift på Bodø opphører. Effektivisering av forsyningstjenesten og nedleggelse av Hovemoen er forskjøvet til 2019. Tiltak for oppbygging av ny kompetanse er gjennomført etter planen. Nye årsverkshjemler for å styrke Sjøforsvarets besetninger og Heimevernet er tildelt. Hjempler for etablering av 334 skvadron på Haakons-

vern orlogsstasjon er tildelt Luftforsvaret, inklusiv det som ble utsatt i 2017, slik at tildelingen av årsverk til NH90 nå er etter planen.

Utdanningsreformen

I 2017 ble fem av Forsvarets seks tidligere høyskoler slått sammen til én felles høyskole. Forsvarets høyskole var strukturelt omstilt 1. august 2018. De nye utdanningsløpene er enten igangsatt (oppstart høstsemesteret 2018), eller planlagt igangsatt (oppstart i løpet av vårsemesteret 2019). De fleste utdanningsløpene for både offiserer og spesialister er endret og utviklet for å nå målene om mer felles utdanning, og for å utvikle en felles profesjonsidentitet. For første gang i nyere tid, gjennomføres de første modulene i den grunnleggende offisersutdanningen samlet for alle forsvarsgrenene. Dette gjøres av ett felles fagmiljø ved Forsvarets høyskole.

MÅL I-3 STYRING OG KONTROLL

Beskrivelse

Forsvaret skal ha god styring og kontroll for å kunne understøtte kjernevirksomheten. Dette skal bidra til høy tillit i befolkningen. Merknader fra Riksrevisjonen skal unngås. Dette forutsetter hensiktsmessige og effektive prosesser og rutiner i tillegg til gode holdninger til forvaltning.

Mot 2020 skal Forsvaret videreutvikle sin styring og kontroll slik at avvik blir forebygget, avdekket og lukket. Reduksjon i ledelse, administrasjon og støtte stiller økte krav til god intern kontroll.

Måloppnåelse vurderes helhetlig basert på en vurdering av Forsvarets evne til styring og kontroll.

Samlet vurdering av måloppnåelse

Omtales under kapittel IV Styring og kontroll.

← Sjøforsvaret har opprett- holdt antall seilingsdøgn, og Kystvakten har seilt som planlagt i 2018.

MÅL M-1 RIKTIG KOMPETANSE TIL RETT TID

Beskrivelse

Forsvaret skal ha riktig kompetanse til å ivareta Forsvarets oppgaver i krig, krise og fred. Dette krever en robust og tilgjengelig personell- og kompetansestruktur med nødvendig utholdenhet tilpasset Forsvarets behov.

Mot 2020 skal Forsvaret videreutvikles til en moderne kompetanseorganisasjon. Strategisk kompetanseledelse gir føringer for hvordan Forsvaret tiltrekker, rekrutterer, anvender, beholder og utvikler kompetansen det trenger. Dette medfører også omstilling av kompetanse som ikke lenger er relevant. Personellstrukturen skal endres i perioden 2017–2020. En større andel av personellet skal anvendes i den operative delen av strukturen. Militærordningen skal brukes for å øke ståtiden i de operative miljøene. Samlet skal dette legges til rette for en bærekraftig personell- og kompetansestruktur med riktig kompetanse til rett tid.

Forsvaret skal ha ledere som er gode rollemodeller og kulturbærere i tråd med Forsvarets egne lederkrav og verdigrunnlag. Ledere skal legges til rette for omstilling, måloppnåelse og ivaretagelse av personell. Det er forventet at ledere tar ansvar for å videreutvikle en organisasjonskultur preget av tillit, ansvarlighet, endringsvilje og lojalitet. Det er avgjørende at ledere styrer i en felles retning mot besluttede mål. Ledere må stille tydelige resultatkrav med tilhørende ansvarliggjøring.

Vurderingen av måloppnåelse baseres på en kvantitativ og kvalitativ helhetlig vurdering av indikatorer som belyser resultatorientert lederskap. I tillegg blir måloppnåelsen vurdert ut i fra en helhetlig vurdering av personell- og kompetansestrukturen, og om denne utvikler seg som forventet mot 2020.

Samlet vurdering av måloppnåelse

Forsvarets totale personell- og kompetansedekning er noenlunde tilfredsstillende sett opp mot rammene. Rammene er likevel utfordrende når det gjelder å dekke Forsvarets behov for å levere ønsket operativ evne. Omstillingene er komplekse, og de gjennomføres av det samme personellet som blir brukt i opera-

sjoner og til beredskap. Funksjonelt fravær i form av eksempelvis utdannings- og rettighetspermisjoner, understreker bemanningsutfordringene og fører til høy arbeidsbelastning for mange ansatte. Sykefraværet har likevel også i 2018 vært lavt.

De vernepliktige er en viktig del av Forsvaret. Allmenn verneplikt er innført. Forsvarets plan for innføring av allmenn verneplikt har vært bygget på fem satsingsområder:

1. kommunikasjon
2. kompetansekrav og seleksjonskriterier
3. organisasjonskultur og ledelse
4. eiendom, bygg og anlegg
5. personlig bekledning og utrustning

Personlig bekledning og utrustning og eiendom, bygg og anlegg får fortsatt spesiell oppfølging. De øvrige tre satsingsområdene er innarbeidet som en del av den ordinære driften. Forsvaret sikrer en god informasjonsflyt til våre vernepliktige via www.forsvaret.no. Den digitale løsningen sikrer en bedre kommunikasjon mellom den enkelte vernepliktige og Forsvaret.

Den nye militærordningen, med offiserer og spesialister i to komplementære korps, er over halvveis i innføringsperioden. I 2018 har stadig flere konvertert fra offiser til spesialist i takt med at flere stillinger er gjort om fra offiser- til spesialiststillinger.

Tilbakemeldingene fra Forsvarets medarbeiderundersøkelse viser at ledere i Forsvaret leder i tråd med Forsvarets lederkrav og verdigrunnlag. Målingene i 2018 tyder på at lederne er mer til stede, og medarbeiderne oppfatter at lederne tar eierskap og ansvar for resultatoppnåelsen. Eierskapet gjelder særlig effektivitetsøkning og det å skape pålitelige arbeidsprosesser. De ansatte gir tilbakemelding om at de blir behandlet med respekt, noe som virker positivt inn på både samhandling og organisasjonskultur. Forsvaret iverksatte også en egen undersøkelse om forekomst av mobbing og seksuell trakassering i Forsvaret. Resultatene ble offentliggjort i februar 2019. Tiltak blir iverksatt etter behov.

03

04

Styring og kontroll

**Forsvaret styrer
virksomheten gjennom
mål- og resultatstyring.**

**Forsvaret skal
realisere målene og
resultatkravene som
Forsvarsdepartementet
har fastsatt for
Forsvaret innenfor
disponible ressurser.**

Forsvaret skaper sikkerhet ved ulike barrierer på alle organisasjonsnivåer. Barrierene skal forhindre at farer eller trusler inntreffer, sekundært redusere konsekvensene hvis de inntreffer.

Forsvarssjefen vurderer intern styring og kontroll som god og tilpasset Forsvarets egenart, risiko og vesentlighet. Forsvaret styrer virksomheten gjennom mål- og resultatstyring. Forsvaret skal realisere målene og resultatkravene som Forsvarsdepartementet har fastsatt for Forsvaret innenfor disponible ressurser. Forsvarssjefens målbylde brukes gjennomgående i styringen, og det er grunnlaget for rapporteringen til Forsvarsdepartementet. Status blir vurdert tre ganger i året i forbindelse med rapportering til Forsvarsdepartementet, og i forbindelse med budsjettarbeidet. Risikostyring benyttes som metode for å forsterke måloppnåelsen. Risiko som kan forhindre måloppnåelse, er identifisert for prioriterte målsettinger og leveranser i perioden. Det er etablert en egen styringstavle for samlet oppfølging av alle oppdragene fra Forsvarsdepartementet i perioden. Forsvaret videreutvikler kontinuerlig sin styring og kontroll slik at avvik blir forebygget, avdekket og lukket innen rimelig tid. Forsvarssjefens internkontrollsystem er integrert i Forsvarets styringssystem, basert på prinsippene i rammeverket COSO ERM og tilpasset Forsvarets virksomhet, risiko og egenart.

I 2016 og 2017 evaluerte Forsvaret modenhet i styring og kontroll ved alle de største enhetene, med unntak av Etterretningstjenesten. I 2018 ble det ikke gjennomført egevaluering som foregående år. Bakgrunnen for dette er tilfredsstillende resultat i 2017 samt stor øvingsaktivitet som følge av Trident Juncture 2018.

Forsvarets operative hovedkvarter har gjennomført sertifisering av styrkesjefene med sine operasjonssentre i henhold til NATO ACO Forces Standards. Inspeksjonen danner grunnlaget for tiltak som må iverksettes for å nå Full Operational Capability (FOC).

FORSVARETS STYRINGSSYSTEM

Mål- og resultatstyring – risikostyring

Nytt direktiv for virksomhetsstyring (styringsdirektivet) trådte i kraft 1. mai 2018. Styringsdirektivet, sammen med ny styringsløsning, skal sikre at krav og løsning henger sammen for å effektivisere Forsvarets styringsprosesser. Forsvaret har i styringsdirektivet oppdatert

kravene til virksomhetsstyringen i Forsvaret slik at regelverk, arbeidsprosesser, teknologi og organisering skal henge bedre sammen. Målet er å sikre en standardisering av forretningslogikken slik at vi kan følge med på om vi øker produktiviteten og effektiviteten over tid.

Forsvaret er i ferd med å implementere en ny styringsløsning som vil strukturere beslutningsinformasjon og automatisere rapporteringen. Økt tilgang til faktainformasjon fra fagsystemer vil bedre analysekapasiteten og -kvaliteten, og redusere administrative kostnader. Den nye styringsløsningen skal bidra til at vi bruker mindre tid på å fremskaffe nødvendig beslutningsgrunnlag for effektiv styring.

Sikkerhetsstyring

Sikkerhetsstyring er til støtte for militære sjefers arbeid med å oppnå best mulig sikkerhet. Sikkerhetsstyringen omfatter operativ sikkerhet, forebyggende sikkerhetstjeneste (security), materiellsikkerhet, personlig sikkerhet og miljøvern. I 2018 har Forsvaret utarbeidet en miljøvernpolicy. Prosessen for undersøkelser og oppfølging av ulykker og uønskede hendelser er endret som følge av den nye loven om undersøkelser av ulykker og alvorlige hendelser i Forsvaret⁴. Statens havarikommisjon for Forsvaret (SHF) er overført til departementet for å oppnå en tydelig faglig uavhengighet til etaten.

Forsvaret skaper sikkerhet ved ulike barrierer på alle organisasjonsnivåer. Barrierene skal forhindre at farer eller trusler inntreffer, sekundært redusere konsekvensene hvis de inntreffer. NATO-øvelsen Trident Juncture 2018 var også en test av vår risiko- og sikkerhetsstyring. Et ekstraordinært forsvarssjefens sikkerhetsråd (FSR) ble gjennomført i mai som ledd i forberedelser til øvelsen. Målet var å rette en særlig oppmerksomhet mot safetydimensjonen under øvelsen. Tiltak og aktiviteter ble vurdert og omsatt i planprosesser for å redusere risiko.

4) L16.12.2016 nr. 92 Lov om undersøkelser av ulykker og hendelser i Forsvaret (forsvarsundersøkelsesloven)

04

Sikkerhetsstyringen av øvelsen ble utøvd gjennom øvingsplanen, rammebestemmelsene, ordrer, Host Nation Support-celle og Joint Heavy Land Operations Control Safety staff (LOPSCONSTAFF). LOPSCONSTAFF var en flernasjonal celle ledet av en alliert tostjerners general med norsk brigader som nestkommanderende. Øvelsen viste at Forsvaret klarer å implementere risiko-reducerende tiltak.

Regelverk

Forsvarets oppgaver er mangeartede og komplekse. Det er behov for reguleringer som sikrer at virksomheten drives effektivt og forsvarlig innenfor gitte rammer. Forsvaret har flere tusen interne regelverk og andre styrende dokumenter. I tillegg kommer mer enn 10 000 tekniske håndbøker. Innen mange områder er det nødvendig med normerende reguleringer. Samtidig er det viktig å vurdere i hvor stor grad det er et reelt behov for å regulere og styre gjennom regelverk, og hvordan disse regelverkene skal kombineres med andre rettslige styringsinstrumenter.

Det er et stort potensial for samordning, strukturering og modernisering av regelverk og myndighetsutøvelse. Det er derfor en prioritert oppgave å redusere omfanget, forenkle dokumentstrukturen og høyne den innholdsmessige kvaliteten på regelverket. Videre må regelverket gjøres tilgjengelig på en oversiktlig måte på plattformer som Forsvarets personell bruker. Kunnskap om regelverk som et styringsinstrument er viktig, både på virksomhetsnivåplan og for ledere og medarbeidere. I 2018 er over 300 regelverk og styrende dokumenter kvalitetssikret, i overkant av 550 dokumenter er klaggjort og publisert i regelverksportalen, og rundt 130 regelverk er satt ut av kraft. En tiltaksplan er initiert for videreutvikling av regelverksportalen, herunder forbedringer knyttet til design, søkemotor, tilgangsstyring, meny, dokumentkort mv.

ANTIKORRUPSJONSPROGRAM

Forsvaret har, som den første etaten i landet, inngått medlemskap i Transparency International Norge (TI). Inngåelse av medlemskap i TI er en del av Forsvarets

satsing på å styrke arbeidet med antikorruptsjon og å understøtte det nyetablerte antikorruptsjonsprogrammet. Medlemskapet gir tilgang til TIs spesialistkompetanse, nettverk og erfaring som Forsvaret anser viktig i arbeidet med videre forbedring.

I inneværende år har Forsvaret prioritert å gjennomgå og ytterligere forbedre alle interne antikorruptsjonsmekanismer. Det har vært lagt særlig vekt på anskaffelsesområdet. Forsvarets logistikkorganisasjon har hatt en egen arbeidsgruppe som har drevet dette arbeidet fremover. I 2019 skal antikorruptsjonsprogrammet videreutvikles, kommuniseres og implementeres i den øvrige organisasjonen.

BEKJEMPELSE AV ARBEIDSMILJØKRIMINALITET

Kommunal- og moderniseringsdepartementet ga i 2018 ut et rundskriv med fellesføringer for bekjempelse av arbeidsmiljøkriminalitet. Fellesføringene er implementert i Forsvaret. Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) har innrettet sine kontrakter med krav til leverandørens samfunnsansvar og etikk. De etiske kravene inneholder et sett med grunnleggende krav til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og miljø. Her reguleres også lønns- og arbeidsvilkår for både leverandøren og eventuelle underleverandører som medvirker til å oppfylle kontrakten med Forsvaret.

Forsvaret har kontraktfestet retten til å kreve egenrapportering fra leverandøren. Dette innebærer også sanksjonsmuligheter dersom en leverandør skulle bryte nevnte krav. Sanksjonene for ikke å følge krav til lønns- og arbeidsvilkår og arbeidstakerrettigheter, er strengt innrettet og innebærer en åpning for kontraktsbrudd.

Det er etablert kategoriteam med avtaleforvalter som følger opp kontraktene. Hver kontrakt risikovurderes, og her er samfunnsansvar og miljø viktige faktorer. For store og komplekse avtaler etableres det egne rutiner for å håndtere risiko, for eksempel rutine for gjennomføring av leverandørkontroller og oppfølging av påseplikten.

Reléstasjon ved
Snerta i Engerdal.

Brigade Nord deltok
i den multinasjonale
øvelsen Saber Strike
18 i Latvia.

Politiet, Forsvarets sanitet og Hæren deltok på sanitetsøvelse på Rena i mars 2018.

Operatører fra Marinejegerkommandoen i RIB langs hordalandskysten.

PERSONOPPLYSNINGSVERN

Forsvarets personvernombud er, i tråd med lovens krav, en uavhengig rådgiver og veileder for å sikre at Forsvaret etterlever personvernregelverkets forpliktelser. Ombudet er kontaktpunkt for både de registrerte og for Datatilsynet. Personvernombudet har ikke beslutningsmyndighet.

Forsvaret har i 2018 etablert en struktur på personvernområdet. Denne strukturen vil bli videreutviklet og kommunisert i 2019 med konkrete tiltak for å styrke kunnskap og bevissthet som sikrer god etterlevelse. Personvernområdet er tilknyttet Forsvarets sikkerhetsstyring, noe som bidrar til en mer helhetlig tilnærming til fagområdet og sikrer viktige synergier med øvrig arbeid innenfor informasjonssikkerhet og generell sikkerhetsstyring. Det ble opprettet et personvernforum med representanter fra alle driftsenhetene i Forsvaret, ledet av Forsvarets personvernombud.

Det er utarbeidet og publisert bestemmelser for behandling av personopplysninger og en personvernerklæring. Forsvarets behandling av personopplysninger er systematisert og samlet i en sentral protokoll. Ved utgangen av 2018 pågår et arbeid for å utvikle en e-læringsplattform for å styrke kunnskapen og bevisstheten om Forsvarets forpliktelser som følge av nytt regelverk.

RIKSREVISJONEN

Riksrevisjonen følger normalt opp forvaltningsrevisjoner tre år etter at sakene er behandlet. Dersom det ikke er gjort nødvendige endringer etter tre år, blir saken vanligvis fulgt opp igjen året etter. Følgende saker er avsluttet fra Riksrevisjonen som følge av at tiltak er iverksatt for å følge opp Riksrevisjonens merknader i forvaltningsrevisjonen, og kontroll- og konstitusjonskomiteens merknader i sin behandling av disse:

- Riksrevisjonens undersøkelse av ivaretagelse av veteraner fra internasjonale operasjoner, dokument 3:9 (2013–2014)
- Riksrevisjonen avsluttet sin oppfølging av rapport om Innføring av allmenn verneplikt i Forsvaret, dokument 1 (2017–2018)

Riksrevisjonen har de siste årene gjennomført flere revisjoner av Forsvarets operative evne. Stortinget ba Riksrevisjonen om å gjennomføre en oppfølgingsundersøkelse til Riksrevisjonens rapport om objektsikring. Denne ble lagt frem i dokument 3:11 (2017–2018). I tillegg ble Riksrevisjonens undersøkelse av anskaffelse og innfasing av maritime helikoptre til Forsvaret (NH90), dokument 3:3 (2018–2019), lagt frem.

Riksrevisjonen kunne for regnskapsåret 2016 ikke ta stilling til om Forsvarets regnskaper ga et rettviseende bilde av virksomhetens aktiviteter. Det ble satt i gang en målrettet tiltaksplan (kampanjeplan 2016) for å rette opp i Riksrevisjonens merknader til regnskapet for å sikre at Forsvarets regnskap for 2017 ble avlagt i henhold til regelverket. For 2017 har Riksrevisjonen gitt en modifisert beretning til Forsvaret (se Forsvarets årsrapport 2017).

For å sikre at Forsvaret får en ren beretning ved regnskapsavleggelsen for 2018, har det vært lagt ned et betydelig arbeid for å sikre god internkontroll i regnskapsprosessen. Det ble iverksatt en egen kampanjeplan og tiltaksplaner for løpende oppfølging av forbedringstiltak og for å lukke påpekte avvik.

Se for øvrig til omtale i kapittel VI Årsregnskap.

FORSVARSSJEFENS INTERNREVISJON

Forsvarssjefens internrevisjon er en uavhengig bekræftelses- og rådgivingsfunksjon i Forsvaret. Internrevisjonen utgjør tredje linje i forsvarssjefens styrings- og kontrollmiljø.

Internrevisjonen har i 2018 gjennomført flere revisjonsoppdrag. Dette inkluderer oppfølgingsrevisjoner av tidligere års revisjoner og enkelte rådgivningsoppdrag.

Forsvarssjefens internrevisjon forvalter Forsvarets sentrale varslingskanal. Det har vært et økende antall henvendelser til varslingskanalen. Økningen kan ha en sammenheng med økt oppmerksomhet om varslings i samfunnet for øvrig. Det har imidlertid ikke vært en økning i varslings saker relatert til seksuell trakassering, til tross for at dette har fått mye oppmerksomhet i media.

Fra 2019 innføres det en mulighet for å varsle saker direkte i Forsvarets felles integrerte forvaltningssystem (systemunderstøttet). Disse varslene går direkte til nærmeste leder. Det vil bli mulig å varsle direkte til internrevisjonen og i Forsvarets rapporteringsapp (FRAPP).

05

Vurdering av fremtidsutsikter

Det forventes at beredskap og operativ evne til vedtatt struktur fortsetter en positiv utvikling frem mot 2020.

**For å ha evne til
å gjennomføre
operasjoner med hele
styrkestrukturen,
skal Forsvaret fortsette
å styrke beredskapen.**

MÅL L-1 OPERATIV EVNE TIL Å LØSE FORSVARETS OPPGAVER

Konkrete forhold som stiller økende krav til Forsvaret nå og fremover er:

- endringer i det sikkerhetspolitiske landskapet
- endrede forventninger til Norge som alliert i NATO
- den teknologiske utviklingen

Det forventes at beredskap og operativ evne til vedtatt struktur, fortsetter en positiv utvikling frem mot 2020. Styrkingen innebærer også forbedret samarbeid med det sivile samfunnet i rammen av totalforsvaret, et samarbeid som øker i viktighet. Arbeidet med styrking av reservedels- og forsyningsberedskapslager og innhenting av vedlikeholdsetterslep, fortsetter med bruk av øremerkede midler i tråd med føringer i gjeldende langtidspan.

Økte forventninger til nasjonalt nærvær i nord og økte bidrag til NATOs stående styrker og beredskapsstyrker, kan ikke imøtekommes med dagens struktur.

Omstillingen av landmakten fortsetter. Forsvaret skal innfase viktig nytt materiell som blant annet maritime patruljefly (P-8) og jagerfly (F-35). Dette skal bedre Forsvarets kampkraft og evne til å utøve kommando og kontroll.

MÅL L-2 BEREDSKAP OG EVNE TIL OPERASJONER I KRISE OG KRIG

For å ha evne til å gjennomføre operasjoner med hele styrkestrukturen, skal Forsvaret fortsette å styrke beredskapen. Det må settes i gang flere tiltak for å få til en styrket beredskap. Dette gjelder særlig innenfor fornyelse og vedlikehold av materiell, bygging av forsyningsberedskap og videreutvikle Forsvarets KKIS⁵. Forsvarets logistikkorganisasjon og Cyberforsvaret skal bygge opp kapasiteter for å øke evnen til å understøtte Forsvarets operasjoner og alliert mottak. Målsettingene er klare, og arbeidet er godt i gang. Arbeidet innebærer blant annet økt vekt på beredskap og evnen til å utnytte totalforsvaret. Beredskapskontrakter med sivile vare- og tjenesteleverandører blir viktig. Videre reduksjon i klartider

for flere av Forsvarets avdelinger for økt reaksjonsevne, fortsetter ut langtidspanperioden.

Et system for bruk av reservister skal videreutvikles, blant annet ved å inkludere øvelse og trening i avdelingsforband. En større andel av personellet i daglig tjeneste skal tjenestegjøre i operative stillinger.

Ved å øve og trene målrettet, videreutvikles også evnen til å samarbeide med andre. Forsvaret vil derfor øve sammen med andre etater så vel som å legge til rette for økt øving og trening med allierte forsterkningsstyrker.

MÅL L-3 DAGLIGE OPERASJONER

Dagens sikkerhetspolitiske situasjon krever overvåking med høy kvalitet og tilstedeværelse spesielt i nord. Vedlikehold av situasjonsforståelsen i våre interesseområder skal opprettholdes sammen med evnen til fast, forutsigbar og legitim suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. Inn- og utfasing av nye systemer i Luftforsvaret vil kunne svekke evnen til overvåking og suverenitetshevdelse de nærmeste årene. Forsvaret vil arbeide målrettet med å legge til rette for fellesoperative øvelser med allierte i norske nærområder.

Tilstedeværelsen i nord fortsetter både med fartøyer, landstyrker, maritime patruljefly og jagerflyberedskap. Daglige operasjoner og situasjonshåndtering har prioritet, men må balanseres mot behovene for styrkeproduksjon. Målet er å opprettholde og utvikle den operative evnen. Forsvarets kapasiteter til å overvåke og oppdage cyberangrep skal styrkes i tiden fremover.

Det forventes at Forsvaret vil delta i internasjonale operasjoner på samme nivå som for 2018.

MÅL Ø-1 MÅLRETTET OG EFFEKTIV ANVENDELSE AV TILDELTE MIDLER

Forsvaret går inn i 2019 med økonomisk risiko som følge av hendelsen med KNM Helge Ingstad og uforodelaktige valutakurser og drivstoffpriser. Forsvaret vil søke å håndtere disse utfordringene i samarbeid med Forsvarsdepartementet (FD) i gjennomføringsåret.

5) KKIS – kommando, kontroll og informasjonssystemer. →

Forsvaret har god oversikt over de økonomiske utfordringene videre i planhorisonten. Det er kommet nye forutsetninger og krav som ikke var definert da langtidsplanen ble vedtatt. For de kommende fire årene er det et gap mellom oppdrag og krav i IVB LTP sammenlignet med de skisserte økonomiske rammene i perioden. Utfordringene vil søkes håndtert i budsjettprosessen og i samarbeid med FD.

MÅL I-1 FOREBYGGENDE SIKKERHET

Sikkerhetstjenesten tilføres mer ressurser, og bevisstheten i Forsvaret øker. Objektsikring og sikring av skjermingsverdige objekter vil fortsatt ha høy prioritet fremover. I de kommende årene vil Forsvarsbygg, i samarbeid med Forsvaret, bruke betydelige midler for å gjøre den fysiske sikringen bedre i og rundt prioriterte skjermingsverdige objekter. Det er store utfordringer innen informasjonssikkerhet. For å motvirke økte trusler, blir det lagt vekt på sikkerhet og leveranser fra flere investeringsprosjekter i årene som kommer.

Ut over i 2019 fortsetter arbeidet med å følge opp ny sikkerhetslov med forskrifter. Det er viktig å gi oppmerksomhet og prioritere ressurser for å oppnå et tilfredsstillende nivå for å forebygge sikkerhet. Sikkerhetsorganisasjonen videreutvikles og profesjonaliseres i årene som kommer.

MÅL I-2 BÆREKRAFTIG VIDEREUTVIKLING AV FORSVARETS STRUKTUR OG ORGANISASJON

Strukturutvikling

Langtidsplanen for forsvarssektoren legger opp til en betydelig styrking av drifts- og investeringsnivået i Forsvaret. I perioden vil omfattende struktur- og basetiltak iverksettes. Betydelige midler skal brukes for å øke tilgjengeligheten, utholdenheten og reaksjonsevnen i Forsvarets operative struktur. Det er planlagt og budsjettet tiltak som vil korte ned klartider, øke aktiviteten og øke bemanningen for utvalgte kapasiteter.

Pågående modernisering av kapasiteter fortsetter i langtidsperioden 2017–2020:

- Seks F-35 ble levert i 2018, og dette etterfølges av seks fly per år i langtidsperioden.
- I 2017 kom første leveranse av nytt redningshelikopter AW101, og samtlige helikoptre skal leveres innen 2020.
- Det er planlagt å innfase åtte NH90 maritime helikoptre i løpet av langtidsperioden. Dagens seks NH90-helikoptre oppgraderes til endelig versjon og settes i drift innen 2022.
- Det er besluttet å anskaffe nye maritime patruljefly av typen P-8 Poseidon til erstatning for P-3 Orion.

Hæren og Heimevernet er under omstilling og utvikling, og det foretas flere strukturelle grep. Styrkingen av landmilitær tilstedeværelse i Finnmark har startet med:

- etableringen av et manøverelement med videre opptrapping mot en kavaleribataljon ved Garnisonen i Porsanger
- etablering av et jegerkompani ved Garnisonen i Sør-Varanger
- bedre utrustning av HV-17
- styrking av samvirke mellom Hærens og Heimevernets avdelinger i Finnmark

Hærens reaksjonsevne skal bedres, og kampkraften skal styrkes. Kampkraften styrkes gjennom blant annet nyanskaffelser av materiell som kampluftvern. Innføringen av kampluftvern til Hæren har startet. Det ble utarbeidet en helhetlig plan for omstilling og styrking av Hæren og Heimevernet i 2018.

Effektivisering

Langtidsperioden 2017–2020 innebærer større vekt på gevinstrealisering gjennom effektiviseringstiltak, men også på gjennomføring av kvalitetsforbedringer for å styrke den operative evnen. Effektiviseringstiltak er en sentral forutsetning for å finansiere fremtidig strukturutvikling og modernisering av Forsvaret.

Forsvaret skal realisere om lag 1,4 milliarder 2017-kroner gjennom effektiviserings- og forbedrings-

05

Med opprettingen av Finnmark landforsvar øker den landmilitære tilstedeværelsen i Finnmark.

Tilgjengeligheten på maritime patruljefly er lav. Antallet fly og fartøyer er på marginen for å opprettholde tilfredsstillende tilstedeværelse i nordområdene.

tiltak i langtidsperioden. I de to siste årene av langtidsperioden vil Forsvaret særlig legge vekt på følgende sentrale tiltak:

- gjennomføring av utdanningsreform
- sentralisering og utvikling av anskaffelsesfunksjonene i Forsvaret
- utvikling av forsyningstjenesten i Forsvaret
- videre innføring og utvikling av felles integrert forvaltningssystem (FIF)
- utvikling og effektivisering av vedlikeholdstjenestene i Forsvaret

Oppfølging og gjennomføring av Forsvarets utdanningsreform er særdeles viktig. De foreslåtte endringene av Forsvarets utdanningssystem er beregnet til å gi en samlet ressursfrigjøring ved utgangen av 2020 på om lag 530 millioner kroner årlig. Denne prosessen er forventet avsluttet i løpet av 2019. Utdanningssystemet skal ha større grad av sivilt samarbeid, bedre samling av funksjoner og mer robuste fagmiljøer. →

05

I henhold til iverksettelsesbrevet (IVB LTP 2017–2020) skal forsvars-, sikkerhets- og næringspolitikk i større grad ses i sammenheng der det er formålstjenlig. Dette inkluderer løsninger som bidrar til stordriftsfordeler, styrker nasjonal forsvarsindustri, sikrer nasjonal beredskap og øker operativ evne. Den pågående effektiviseringen av forsynings- og vedlikeholdstjenesten i Forsvaret er i tråd med nevnte føringer.

I tillegg til gjennomføringen av de sentrale tiltakene, identifiserer og gjennomfører Forsvarets avdelinger lokale effektiviserings tiltak. Disse tiltakene frigjør ressurser til kjernevirksomheten og bidrar til å øke operativ evne.

Det er iverksatt en prosess for å identifisere sentrale og lokale effektiviserings tiltak for neste langtidsperiode.

Forsvaret har i 2018 utarbeidet en digitaliseringsstrategi for Forsvaret. Ambisjonen for denne er at:

«Digitalisering i Forsvaret skal, ved en målrettet tilnærming, understøtte og sikre økt operativ evne gjennom informasjonsoverlegenhet og raskere beslutningsprosesser, samt økt effektivitet gjennom ressursfrigjøring og økt kvalitet.»

Dette skal gjøres hovedsakelig gjennom å identifisere og følge opp tiltak innenfor fem satsingsområder:

1. etablere styringsmodeller og arkitektur for digitalisering/IKT
2. digital kompetanseheving
3. prioritering av informasjonssikkerhet
4. bedret digital samhandling
5. satsing på smarte systemer

Forsvarsstaben vil i 2019 samordne og kraftsamle arbeidet innenfor digitalisering og effektivisering.

MÅL I-3 STYRING OG KONTROLL

Det forventes at implementeringen av ny styringsløsning får effekt mot slutten av langtidsperioden, slik at målsettingen om å frigjøre tid til mer effektiv og målrettet ressursbruk i styringsprosessene, er nådd.

Forsvaret vil i tillegg til å implementere løsningen,

videreutvikle arbeidsprosessene for å sikre mer effektiv ressursutnyttelse ved hjelp av tidsriktig teknologi og gode løsninger.

Løsningen understøtter mål- og resultatoppfølgingen slik den er modellert i Forsvarets styringsmodell. Innføringen av styringsløsningen vil gi nyttig erfaring til fremtidige prosjekter for ytterligere effektivisere styringsprosessene i Forsvaret.

MÅL M-1 RIKTIG KOMPETANSE TIL RETT TID

Forsvarets hovedprioritet vil fortsatt være å dekke kompetansebehovet i både freds- og krigsstrukturene. Det innebærer at ved vurdering av behovet for utdanning og øving, må Forsvaret se ut over behovet til fredsorganisasjonen.

Krigsstrukturen er satt opp med et større antall personer enn fredsstrukturen, og Heimevernet er den største enheten. I årene som kommer vil hovedutfordringen fortsatt være å øke utholdenheten, både innenfor enkelte fagområder og i de operative avdelingene. Forsvaret vil preges av omstillinger som fører til at avdelinger flyttes. Flytting av avdelinger øker risikoen for å miste verdifull kompetanse. Kompetanse lar seg erstatte, men strenge krav til utdanning, og for mange stillinger også tjenesteerfaring, gjør det kostbart og tidkrevende å erstatte kompetanse. Det er derfor avgjørende å ta godt vare på medarbeidere for å lykkes med omstillingen. I tillegg er det viktig å ha gode planer for rekruttering og kompetansebygging.

Den nye ordningen for militært tilsatte omfatter mer enn strukturelle endringer. Det å innføre to karrieresystemer hvor man skal samarbeide og utfylle hverandres kompetanse, krever også en omfattende kulturendring. Det er viktig å få dette på plass, og Forsvaret er godt i gang med arbeidet.

Forsvarets planmessige arbeid med lederskap fortsetter. Utdanning og utvikling av ledere, og medarbeidere for øvrig, skal gi gode interne prosesser. Dette er en forutsetning for å skape operativ evne som kan løse Forsvarets oppgaver. Tiltak på HR-området skal ikke bare måles innen HR alene, men ses i sammenheng med øvrige leveranser i Forsvaret.

06

Årsregnskap

Det grunnleggende oppdraget Forsvaret er satt til å løse, er å forsvare Norge.

Det løses ved å opprettholde og videreutvikle den operative evnen.

I 2018 har Forsvaret styrket beholdningen av reservedeler, utført omfattende vedlikehold og styrket beredskapen.

Ledelseskomentarer til årsregnskapet 2018

FORMÅL

Forsvaret er et bruttobudsjettert, ordinært forvaltningsorgan underlagt Forsvarsdepartementet.

Det grunnleggende oppdraget Forsvaret er satt til å løse, er å forsvare Norge. Det løses ved å opprettholde og videreutvikle den operative evnen. Forsvaret skal sikre nasjonal selvstendighet og politisk handlefrihet. Forsvaret skal bidra til å forebygge krig og konflikt i Norge og for våre allierte.

BEKREFTELSE

Forsvaret avlegger regnskap etter to finansielle rammeverk: kontantregnskapet etter statsregnskapets bestemmelser og periodisert virksomhetsregnskap i samsvar med de statlige regnskapsstandardene (SRS).

Årsregnskapet er avlagt i henhold til Bestemmelser om økonomistyring i staten, med tilhørende rundskriv fra Finansdepartementet, og krav fra Forsvarsdepartementet i instruks om økonomi- og virksomhetsstyring.

Årsregnskapet gir et dekkende bilde av Forsvarets disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, kostnader, inntekter, eiendeler og gjeld.

VESENTLIGE FORHOLD

Forhold mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell

Forsvaret og Forsvarsmateriell har frem til og med 31.12.2017 hatt felles regnskaps- og logistikk-system. Fra 1.1.2018 ble Forsvarsmateriell skilt ut fra Forsvarets regnskap og fikk et selvstendig regnskap.

I forbindelse med utskillelsen har det vært behov for posteringer i henhold til SRS 3. Dette er nærmere omtalt i note 21.

Fregatten KNM Helge Ingstad

KNM Helge Ingstad havarerte 8. november 2018. Havariet vil påvirke Forsvarets operative evne, leveranser og beredskap. Samlet historisk anskaffelseskostnad for KNM Helge Ingstad og andre eiendeler på fartøyet, er beregnet til 4,3 milliarder kroner. Både fartøyet og eiendelene om bord er fullt nedskrevet i regnskapet med totalt 2,2 milliarder kroner. Det er usikkerhet knyttet til verdien av fartøyet etter havariet, jf. for øvrig note 4. Forventede kostnader til heving, sikring og transport av fartøyet er avsatt i regnskapet. Arbeidene er estimert til 726 millioner kroner.

Per 4. april 2019 ligger fartøyet på lekter ved Haakonvern. Det er planlagt å flytte det inn i dokk medio april. Arbeidet knyttet til forpliktelsen med sikring, heving og transport anses å være fullført når fartøyet ligger i dokk. Arbeidet med å vurdere

tilstanden på fartøyet og tilstanden til andre eiendeler, har startet. Det er forventet at en rapport for tilstandsvurderingen er klar ultimo april 2019.

NATO-øvelsen Trident Juncture 2018

Trident Juncture var den største øvelsen i Norge siden 1980. Om lag 50 000 soldater fra 29 NATO-land deltok under NATO-øvelsen. Øvelsen ga store inntekter og ringvirkninger til norsk næringsliv og samfunnet for øvrig.

Forsvaret hadde ansvaret for å understøtte alle deltagende nasjoner under øvelsen. Til sammen var det inngått kontrakter med norsk næringsliv på 2,6 milliarder kroner. Totalforsvarsaktørene har dekket egen deltagelse samt gjennomført nødvendige investeringer i forbindelse med øvelsen. Kostnadene for Forsvarets egen deltakelse er beregnet til om lag 1 milliard kroner.

Bonusordning

T-35 og T-38 er ansettelseskontrakter tilknyttet en bonusordning. Bonus utbetales når vilkårene i kontrakten er oppfylt. Forsvaret har for første gang gjort et estimat for avsetning for de kontraktene som har sannsynlighetsovervekt for å ville oppfylle vilkårene i T-35 og T-38. Estimater er beregnet til 614 millioner kroner.

VURDERING AV VIRKSOMHETSREGNSKAPET

Anleggsmidler

I 2018 har Forsvaret mottatt anleggsmidler fra Forsvarsmateriell til en verdi av totalt 6,2 milliarder kroner, blant annet seks nye F-35-kampfly og to NH90-helikoptre. Det er inngått avtale knyttet til reservedelspakker til drift av F-35. Det er innbetalt 390 millioner kroner knyttet til avtalen. Fra Forsvarsbygg er det overført anleggsmidler på 466 millioner kroner for perioden 2016–2018. Det er aktivert anleggsmidler over drift til en verdi av 427 millioner kroner. Totalt har Forsvaret bokført en verdi av anleggsmidler på 53,1 milliarder kroner. Forsvarets totale avskrivninger er 4,4 milliarder kroner i 2018. Totale nedskrivninger er 2,2 milliarder kroner. Den totale verdien av anleggsmidler har i 2018 økt med 845 millioner kroner.

Varer og driftsmateriell

I 2018 har Forsvaret styrket beholdningen av reservedeler, utført omfattende vedlikehold og styrket beredskapen. Forsvaret fikk en øremerket tildeling til dette formålet på 519 millioner kroner.

Totalt har Forsvaret beholdninger av varer og driftsmateriell verdsatt til 37,1 milliarder kroner vurdert til anskaffelseskost før ukurans.

VURDERING AV BEVILGNINGSREGNSKAPET

Bevilgningsregnskapet for 2018 gir en oversikt over hvordan Forsvaret har forvaltet statens verdier, inntekter og utgifter. Forsvaret har hatt god økonomisk kontroll og det er ikke brukt mer enn tildelte bevilgninger. Forsvaret har fulgt opp at bevilningene er brukt i tråd med Forsvarsdepartementets føringer, innenfor rammen av Stortingets vedtak og forutsetninger.

Inntektsfullmakt, tildeling og bestillingsfullmakt

Forsvarets samlede tildeling på utgiftskapitler i 2018 var på 32 milliarder kroner. I tillegg har Forsvaret mottatt belastningsfullmakter på totalt 663 millioner kroner. Dermed ble den totale disponible utgiftsrammen for Forsvaret 32,7 milliarder kroner i 2018.

Forsvaret er delegert bestillingsfullmakter fra Forsvarsdepartementet og fra Justis- og beredskapsdepartementet på totalt 6,4 milliarder kroner. Av disse har Forsvaret disponert 4,5 milliarder kroner.

Forsvaret hadde i 2018 et inntektskrav på 2,3 milliarder kroner. Totale inntekter er 2,5 milliarder kroner.

Totalt er 99 prosent av årets samlede bevilgning benyttet. Forsvaret har et samlet netto mindreforbruk på 342 millioner kroner. Forsvaret har søkt Forsvarsdepartementet om å overføre mindreforbruket til 2019. Mindreforbruket for 2018 er i hovedsak forpliktete utgifter som forfaller til utbetaling i 2019.

MELLOMVÆRENDE

Mellomværende med statskassen utgjorde per 31.12.2018 totalt 778,3 millioner kroner og består i hovedsak av gjeld knyttet til skyldig skattetrekk. Oppstillingen av artskontorrapporteringen viser hvilke eiendeler og gjeldsposter mellomværende består av.

REVISJONSORDNING

Riksrevisjonen er ekstern revisor og reviderer regnskapet for Forsvaret. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato. Revisjonsberetningen skal foreligge innen 1. mai 2019.

Oslo, 4. april 2019

Haakon Bruun-Hanssen

Admiral

Forsvarssjef

Kontantregnskapet 2018

PRINSIPPER FOR ÅRSREGNSKAP AVLAGT ETTER KONTANTPRINSIPPET

Årsregnskap for Forsvaret er utarbeidet og avlagt etter retningslinjer fastsatt i Bestemmelser om økonomistyring i staten (BØS). Årsregnskapet er utarbeidet i henhold til krav i BØS punkt 3.4.1, bestemmelser i R-115 av november 2016 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av Forsvarsdepartementet.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i BØS punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- Regnskapet følger kalenderåret.
- Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret.
- Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med bruttobeløp.
- Regnskaper er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet.

Oppstillingen av bevilgnings- og artskontorrapporteringen er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert ulikt. Prinsippene korresponderer med krav om rapportering til statsregnskapet i BØS punkt 3.5. Sumlinjen «Netto rapportert til bevilgningsregnskapet» er lik i begge oppstillingene.

Forsvaret er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank, i henhold til punkt 3.7 i BØS. Forsvaret, som er en bruttobudsjettert virksomhet, tilføres ikke likvider gjennom året, men har trekkrettigheter på en konsernkonto. Ved årets slutt og overgang til nytt år, nullstilles saldoen på oppgjørskontoene.

HORISONTAL SAMHANDEL

Forsvaret henviser til St.meld. nr. 10 (2005–2006) Om økonomisk styring i Forsvaret. Her fremkommer det av kapittel 6, Gjennomgang av horisontal samhandel:

«Horisontal samhandel praktiseres i forsvarssektoren for å øke aktørenes kostnadsbevissthet og derigjennom sikre mest mulig rasjonell drift.»

«Horisontal samhandel foregår også mellom Forsvarets logistikkorganisasjon og øvrige deler av Forsvarets militære organisasjon. Forsvarets logistikkorganisasjon forvalter bl.a. alt militært materiell i Forsvarets militære organisasjon på vegne av forsvarssjefen. De øvrige delene av Forsvarets militære organisasjon betaler Forsvarets logistikkorganisasjon for vedlikeholdstjenester, forsyninger og uttak av materiell.»

«Horisontal samhandel må ses som et av Forsvarets verktøy for å styre virksomheten til å bruke ressursene

effektivt, jf. Bestemmelser for økonomistyring i Staten.»

Horisontal samhandel er også omtalt i St.prp. nr. 1 i 2003–2004 og 2008–2009.

Horisontal samhandel innebærer at Forsvarets logistikkorganisasjon kjøper inn og lagerfører nødvendige beholdninger av varer og driftsmateriell. Ved uttak blir bruker belastet for forbruket, og Forsvarets logistikkorganisasjon får en tilsvarende inntekt på et utgiftskapittel. Forsvarets logistikkorganisasjon er ansvarlig for alt lagerhold av varer og driftsmateriell i Forsvaret. Bevilgning blir gitt til brukerne for forbruk av varene og driftsmateriellet.

BEVILGNINGSRAPPORTERINGEN

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger Forsvaret står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som Forsvaret har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitlene og postene i bevilgningsregnskapet Forsvaret har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva Forsvaret har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrevet for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser Forsvaret står oppført med i statens kapitalregnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra Forsvaret. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten. Derfor vises dette ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene fremkommer i note D til bevilgningsoppstillingen.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakt), vises ikke i kolonnen for samlet tildeling. Dette er omtalt i note C (Forklaring av tildelte belastningsfullmakter) til bevilgningsoppstillingen. Utgifter knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnene for regnskap.

I note C vises belastningsfullmakter Forsvaret har fått tildelt med forklaring på hva tildelingen gjelder.

I note D vises belastningsfullmakter Forsvaret har avgitt til andre med en forklaring på hva tildelingen gjelder.

I note E vises fullmakter som Forsvaret har fått tildelt for å kunne forplikte staten utover gitte bevilgninger. →

Disse bestillingsfullmaktene fremkommer i romertallsvedtak III i prop. 1, statsbudsjettet for 2018.

ARTSKONTORAPPORTERINGEN

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Den nedre delen viser eiendeler og gjeld som inn-

går i mellomværende med statskassen. Artskontorapporteringen viser regnskapstall Forsvaret har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Forsvaret har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Mannskap om bord på fregatten KNM Otto Sverdrup rydder hylser etter skyting med 76 mm-kanon under Trident Juncture 2018. →

OPPSTILLING AV BEVILGNINGSRAPPORTERING 31.12.2018

Tall i tusen kroner

Utgifts- kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2018	Merutgift (-) og mindreutgift
0323	Kulturdepartementet	22	Forsvarets musikk	C	0	46 400	
0471	Statens erstatningsansvar	71	Erstatningsansvar	C	0	18 904	
1361	Samfunnet Jan Mayen (belastnings- fullmakt)	01	Driftsutgifter	C	0	50 860	
1700	Forsvarsdepartementet (belastningsfullmakt)	01	Driftsutgifter	C	0	182 172	
1710	Forsvarsbygg (belastningsfullmakt)	47	Nybygg og nyanlegg	C	0	275 000	
1720	Felleskapasiteter i Forsvaret*	01	Driftsutgifter	A, B	11 150 950	11 102 785	48 165
1720	Felleskapasiteter i Forsvaret	71	Overføringer til andre	A, B	22 717	21 411	1 306
1731	Hæren	01	Driftsutgifter	A, B	5 371 904	5 403 065	-31 161
1732	Sjøforsvaret**	01	Driftsutgifter	A, B	4 221 528	4 303 267	-81 739
1733	Luftforsvaret	01	Driftsutgifter	A, B	5 059 912	4 899 601	160 311
1734	Heimevernet	01	Driftsutgifter	A, B	1 433 302	1 453 918	-20 616
1735	Etterretningstjenesten	21	Spesielle driftsutgifter	A, B	2 007 156	2 007 156	0
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	01	Driftsutgifter	A, B	621	0	621
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	A, B, C	1 200	99 994	1 200
1790	Kystvakten	01	Driftsutgifter	A, B	983 339	985 359	-2 020
1791	Redningshelikoptertjenesten	01	Driftsutgifter	A, B	917 313	816 796	100 517
1792	Norske styrker i utlandet	01	Driftsutgifter	A, B	832 166	790 352	41 814
1633	Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift	01	Driftsutgifter		0	1 499 783	
Sum utgiftsført					32 002 108	33 956 822	

* Statens pensjonskasse har fått en belastningsfullmakt på 20 millioner kroner. Samlet tildeling blir ikke redusert med avgitte belastningsfullmakter. Se note B og D for nærmere forklaring.

** Merforbruket på kap. 1732 post 01 er hovedsakelig knyttet til utgifter med KNM Helge Ingstad.

Tall i tusen kroner

Inntekts- kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling	Regnskap 2018	Merinntekt og mindreinntekt (-)
4361	Samfunnet Jan Mayen (belastningsfullmakt)	07	Refusjoner og andre inntekter	C	0	6 891	
4700	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under FD (belastningsfullmakt)	01	Driftsinntekter	C	0	4 022	
4720	Felles ledelse og kommandoapparat	01	Driftsinntekter	A, B	1 217 992	1 347 512	129 520
4731	Hæren	01	Driftsinntekter	A, B	91 074	108 058	16 984
4732	Sjøforsvaret	01	Driftsinntekter	A, B	47 774	68 521	20 747
4733	Luftforsvaret	01	Driftsinntekter	A, B	107 860	143 847	35 987
4734	Heimevernet	01	Driftsinntekter	A, B	5 670	23 241	17 571
4790	Kystvakten	01	Driftsinntekter	A, B	1 120	3 231	2 111
4791	Redningshelikoptertjenesten	01	Driftsinntekter	A, B	818 284	729 971	-88 313
4792	Norske styrker i utlandet	01	Driftsinntekter	A, B	30 883	33 007	2 124
4799	Militære bøter	86	Militære bøter	A, B	500	727	227
5605	Tilfeldige inntekter	83	Alminnelige fordringer	A, B	0	3 882	3 882
5309	Renter av statskassens kontantbeholdning	29	Renter av statskassens kontantbeholdning	A, B	0	26 750	
5700	Folketrygdens inntekter	72	Folketrygdens inntekter	A, B	0	1 516 817	
Sum inntektsført					2 321 157	4 016 477	
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet						29 940 345	
Kapitalkontoer							
60085601	Norges Bank KK / innbetalinger					3 761 663	
60085602	Norges Bank KK / utbetalinger					-33 498 901	
717050	Endring i mellomværende med statskassen					-203 108	
Sum rapportert						0	
Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)							
Konto	Tekst				2018	2017*	Endring
717050	Mellomværende med statskassen for Forsvarsmateriell				0	-45 297	45 297
717050	Mellomværende med statskassen for Forsvaret				-778 339	-529 934	-248 405
Samlet mellomværende med statskassen					-778 339	-575 231	-203 108

* Forsvaret og Forsvarsmateriell hadde unntak for å rapportere samlet mellomværende for begge etater til statsregnskapet for 2017.

SAMLET OPPSTILLING UTGIFTER, INVESTERING OG INNTEKTER FOR FORSVARET

Tall i tusen kroner

Kapittel	Post	Tildeling utgift	Regnskap	Resultat utgift	Tildeling inntekt	Regnskap	Resultat inntekt	Omfordeling	Samlet resultat
1720/4720	01	11 150 950	11 116 060	34 890	-1 217 992	-1 347 512	129 520	-76 090	88 320
1720	71	22 717	21 411	1 306	0	0	0	0	1 306
1731/4731	01	5 371 904	5 403 065	-31 161	-91 074	-108 058	16 984	14 178	0
1732/4732	01	4 221 528	4 303 267	-81 739	-47 774	-68 521	20 747	60 991	0
1733/4733	01	5 059 912	4 899 601	160 311	-107 860	-143 847	35 987	0	196 298
1734/4734	01	1 433 302	1 453 918	-20 616	-5 670	-23 241	17 571	3 045	0
1735	21	2 007 156	2 007 156	0	0	0	0	0	0
1760	01	621	0	621	0	0	0	0	621
1760	45	1 200	0	1 200	0	0	0	0	1 200
1790/4790	01	983 339	985 359	-2 020	-1 120	-3 231	2 111	0	91
17914791	01	917 313	816 796	100 517	-818 284	-729 971	-88 313	0	12 204
1792/4792	01	832 166	790 352	41 814	-30 883	-33 007	2 124	-2 124	41 814
4799	86	0	0	0	-500	-727	227	0	0
Totalt		32 002 108	31 796 984	205 124	-2 321 157	-2 458 114	136 957	0	341 854

NOTE A — FORKLARING AV SAMLET TILDELING UTGIFTER

Tall i tusen kroner

Kapittel og post	Kapittelnavn	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
172001	Felleskapasiteter i Forsvaret*	273 933	10 877 017	11 150 950
172071	Felleskapasiteter i Forsvaret	1 150	21 567	22 717
173101	Hæren	15 977	5 355 927	5 371 904
173201	Sjøforsvaret	10 464	4 211 064	4 221 528
173301	Luftforsvaret	63 583	4 996 329	5 059 912
173401	Heimevernet	32 140	1 401 162	1 433 302
173521	Etterretningstjenesten	0	2 007 156	2 007 156
176001	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	621	0	621
176045	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	1 200	0	1 200
179001	Kystvakten	95	983 244	983 339
179101	Redningshelikoptertjenesten	7 239	910 074	917 313
179201	Norske styrker i utlandet	33 772	798 394	832 166
Totalt		440 174	31 561 934	32 002 108

* Bevilgning på kapittel/post 172001 inkluderer bevilgningsfullmakt på 20 millioner kroner gitt til Statens pensjonskasse.

NOTE B — FORKLARING TIL BRUKTE FULLMAKTER OG BEREKNING AV MULIG OVERFØRBART BELØP

Tall i tusen kroner

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift (-)/ mindreutgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastningsfullmakter (-)	Merutgift (-)/ mindreutgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter/ mindre- inntekter (-) iht. merinntektsfullmakt	Omfordeling av merinntekt til dekning av merkostnad**	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp*	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
172001		48 165	-13 275	34 890	129 520	-76 090	88 320	543 851	88 320
172071	«kan overføres»	1 306		1 306			1 306	42 696	1 306
173101		-31 161		-31 161	16 984	14 178		267 796	0
173201		-81 739		-81 739	20 747	60 991		210 553	0
173301		160 311		160 311	35 987		196 298	249 816	196 298
173401		-20 616		-20 616	17 571	3 045		70 058	0
173521								100 358	0
176001	«kan nyttes under post 45»	621		621			621	0	0
176045	«kan overføres»	1 200		1 200			1 200	127 051	1 200
179001		-2 020		-2 020	2 111		91	49 162	91
179101		100 517		100 517	-88 313		12 204	45 504	12 204
179201		41 814		41 814	2 124	-2 124	41 814	39 920	39 920
479986					227				0
		218 398	-13 275	205 123	136 957	0	341 854		339 338

*Maksimalt beløp som kan overføres er 5 prosent av årets bevilgning på driftspostene 01–29, unntatt post 24, eller summen av de siste to årenes bevilgning for poster med stikkordet «kan overføres». Se årlig rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

** Fullmakt til å overskride gitte bevilgninger

Forsvarsdepartementet har en merinntektsfullmakt som Forsvaret har søkt om å benytte. I henhold til romertallsvedtak II i St.prop. nr. 1 kan Forsvaret avregne en merkostnad på et kapittel mot en merinntekt på et annet kapittel.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter**Stikkordet «kan overføres»**

Forsvaret har følgende kapitler gitt med stikkordet «kan overføres»:

- Kapittel 1720 post 71
- Kapittel 1760 post 45

Stikkordet innebærer at gjenværende midler kan overføres til neste budsjettermin, men maksimalt et beløp tilsvarende summen av de foregående to års bevilgninger. Forsvaret lar beløpene inngå som en del av mulig overførbart beløp.

Mottatte belastningsfullmakter

Se note C.

Avgitte belastningsfullmakter (utgiftsført av andre)

Se note D.

Fullmakt til å overskride driftsbevilgninger mot tilsvarende merinntekter

Forsvarsdepartementet har en merinntektsfullmakt som Forsvaret har søkt om å benytte. I henhold til romertallsvedtak II kan Forsvaret avregne en merkostnad på et kapittel mot en merinntekt på et annet kapittel.

Mulig overførbart beløp

Forsvarets ubrukte bevilgninger beløper seg til 342 millioner kroner. Forsvaret har søkt Forsvarsdepartementet om slik overføring. Forsvarets ubrukte bevilgninger for 2018 er i hovedsak forpliktete utgifter som forfaller til utbetaling i 2019.

Romertallsvedtak III Bestillingsfullmakter

Se note E.

NOTE C — FORKLARING AV TILDELTE BELASTNINGSFULLMAKTER

Tall i tusen kroner

Kapittel og post	Kapittelnavn	Bevilgning	Inntektsbevilgning	Benyttet bevilgning	Rapportert inntekt
047171	Statens erstatningsansvar	0	0	18 904	0
032322	Kulturdepartementet	46 400	0	46 400	0
136101	Samfunnet Jan Mayen	50 388	0	50 860	0
163301	Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift	0	0	1 499 783	0
171047	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	275 000	0	275 000	0
170001	Forsvarsdepartementet – driftsutgifter	191 089	0	182 172	0
176045	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	100 000	0	99 994	0
436107	Samfunnet Jan Mayen og Loran-C – refusjoner og andre inntekter	0	5 900	0	6 891
470001	Forsvarsdepartementet – driftsinntekter	0	0	0	4 022
	Samlet tildelte belastningsfullmakter	662 877	5 900	2 173 112	10 913

Kapittel 0471 post 71 omfatter belastningsfullmakt gitt av Justis- og beredskapsdepartementet til dekning av statens erstatningsansvar. Forsvaret har rapportert en utgift på 18,9 millioner kroner.

Forsvaret har for 2018 mottatt en belastningsfullmakt fra Kulturdepartementet knyttet til drift av Forsvarets musikkorps. Forsvaret har benyttet hele belastningsfullmakten.

Kapittel 1361 og 4361 omfatter driften av Samfunnet Jan Mayen og investeringer og driftsutgifter for navigasjonssystemet Loran-C.

Fullmakten er gitt av Samferdselsdepartementet. På kapittel 1361 post 01, har Forsvaret en merutgift på 0,5 millioner kroner.

På kapittel 4361 post 07 har Forsvaret rapportert en merinntekt på 1 millioner kroner.

Informasjon om belastningsfullmakt på kapittel 1710 post 47 er gradert begrenset iht. sikkerhetsloven.

Kapittel 1700 post 01 og kapittel 4700 post 01 gjelder forsvarsattacheer og militærårådgivere, nasjonale militære stillinger i Belgia, kapasitetsbygging og NATO Force Integration Units som Forsvarets personell- og vernepliktssenter (FPVS) forvalter for Forsvarsdepartementet. Forsvaret har rapportert inn en mindretgift på 8,9 millioner kroner.

Forsvaret har fullmakt til å postere merverdiavgift på kapittel 1633 post 01, jf. Rundskriv R-116 fra Finansdepartementet av 12.3.2015.

Det er belastet 1,5 milliarder kroner på denne fullmakten i 2018.

NOTE D — FORKLARING AV AVGITTE BELASTNINGSFULLMAKTER

Tall i tusen kroner

Kapittel og post	Kapittelnavn	Bevilgning	Benyttet bevilgning
172001	Felleskapasiteter i Forsvaret	20 000	13 275

Forsvaret har delegert belastningsfullmakt til Statens pensjonskasse (SPK) for utgifter knyttet til:

→ FOR 2004-12-02 nr. 15631 Forskrift om billighetserstatning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner.

→ FOR 2000-06-22 nr. 6342 Forskrift om utbetaling av engangserstatning ved dødsfall og invaliditet blant personell som avtjener verneplikt.

Det er i 2018 belastet 13,3 millioner kroner på denne fullmakten.

NOTE E — ROMERTALLSVEDTAK III - BESTILLINGSFULLMAKTER*Tall i tusen kroner*

Kapittel og post	Kapittelnavn	Fullmakt	Forpliktelser	Rest ramme
172001	Felleskapasiteter i Forsvaret	1 722 000	1 532 683	189 317
173101	Hæren	30 000	28 436	1 564
173201	Sjøforsvaret	1 080 000	824 690	255 310
173301	Luftforsvaret	1 500 000	1 079 606	420 394
173401	Heimevernet	65 000	7 313	57 687
179001	Kystvakten	1 910 000	906 758	1 003 242
179101*)	Redningshelikoptertjenesten	60 000	102 160	-42 160
179201	Norske styrker i utlandet	25 000	0	25 000
Totalt		6 392 000	4 481 646	1 910 354

* For kapittel 1791 er forpliktelsen 42,160 mill. kroner høyere enn fullmaktsrammen gitt i IVB fra Forsvarsdepartementet. Avviket må imidlertid ses opp mot bestillingsfullmakt som er videreformidlet fra Justis- og beredskapsdepartementet (JD) gjennom Iverksettingsdirektiv for Redningshelikoptertjenesten. JD har i punkt 4.1 i direktivet for 2018 videreformidlet en bestillingsfullmakt på 112 mill. kroner på kap. 454, post 45.

OPPSTILLING AV ARTSKONTORRAPPORTERINGEN 31.12.2018

Tall i tusen kroner

	2018	2017
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	75 985	78 446
Salgs- og leieinnbetalinger	2 232 223	1 687 568
Andre innbetalinger	160 093	8 485
Sum innbetalinger fra drift	2 468 301	1 774 498
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Utbetalinger til lønn	15 284 856	14 672 891
Andre utbetalinger til drift	16 696 359	14 600 006
Sum utbetalinger til drift	31 981 216	29 272 897
Netto rapporterte driftsutgifter	29 512 915	27 498 398
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Innbetaling av finansinntekter	26 479	26 441
Sum investerings- og finansinntekter	26 479	26 441
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Utbetaling til investeringer	438 608	408 391
Utbetaling av finansutgifter	32 416	28 235
Sum investerings- og finansutgifter	471 025	436 626
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter	444 546	410 185
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	10 070	29 995
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	10 070	29 995
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		
Utbetalinger av tilskudd og stønader	31 278	30 343
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	31 278	30 343
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler		
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)	-21 289	-21 037
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)	-1 516 817	-1 452 948
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)	1 499 783	1 670 877
Netto rapporterte utgifter på felleskapitler	-38 323	196 892
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet	29 940 345	28 105 823

Tall i tusen kroner

Oversikt over mellomværende med statskassen samlet for Forsvaret og Forsvarsmateriell	2018	2017*
Eiendeler og gjeld		
Fordringer	7 070	34 824
Kasse	92	104
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank	9 067	10 527
Skyldig skattetrekk og andre trekk	-762 282	-635 511
Skyldige offentlige avgifter	-4 916	-345
Annen gjeld	-27 369	15 169
Sum mellomværende med statskassen	-778 339	-575 231

Oversikt over mellomværende med statskassen for Forsvaret	2018	2017*
Eiendeler og gjeld		
Fordringer	7 070	30 664
Kasse	92	104
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank	9 067	10 527
Skyldig skattetrekk	-762 282	-589 355
Skyldige offentlige avgifter	-4 916	-345
Annen gjeld	-27 369	18 472
Sum mellomværende med statskassen	-778 339	-529 934

* Forsvaret og Forsvarsmateriell hadde unntak for å rapportere samlet mellomværende til statsregnskapet for 2017.

Virksomhetsregnskapet 2018

REGNSKAPSPRINSIPPER

Forsvarets periodiserte årsregnskap avlegges i samsvar med regnskapsrammeverket som er gitt i de anbefalte statlige regnskapsstandardene (SRS) og ordinær rapportering etter kontantprinsippet. Forsvaret har fått unntak fra SRS 17 Anleggsmidler, punkt 7, for å benytte en beløpsgrense på kr 100 000,- i stedet for kr 30 000,- ved balanseføring av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler.

I forbindelse med forenkling av SRS-ene i 2018 har Forsvaret valgt å anvende den forenklede SRS 10 knyttet til inntektsføring av bevilgning. Forsvaret har søkt Direktoratet for økonomistyring og fått innvilget anvendelse av forenklet SRS 10 fra 2018. Forenklet SRS 10 gjelder fra regnskapsåret 2020, men det oppfordres til tidligere anvendelse. Endring i balanseoppstilling, note 1 og note 7, er innarbeidet som en konsekvens av forenkling av SRS 10. Forenklingen i SRS 10 innebærer at det ikke lenger er et tak lik årets bevilgninger for inntektsføring av bevilgning. Statens finansiering er samlet til en linje i balansen avregnet med statskassen. Endringen påvirker ikke tidligere års regnskap.

I de tilfellene hvor det er endring av regnskapsprinsipp, estimatendringer eller feil i tidligere års regnskap, er sammenlignbare tall omarbeidet i henhold til SRS 3. Se note 21 for endringer i 2018.

Transaksjonsbaserte inntekter

Inntekt resultatføres når den er opptjent. Inntektsføring ved salg av varer skjer på leveringstidspunktet. Salg av tjenester inntektsføres i takt med utførelsen.

Inntekter fra bevilgninger og inntekt fra tilskudd og overføringer

Inntekt fra bevilgninger, tilskudd og overføringer blir resultatført i den perioden Forsvaret har utført de aktivitetene inntektene skal finansiere. Dette gjelder den perioden kostnadene påløper (motsatt sammenstilling). Prinsippet om motsatt sammenstilling benyttes også ved årets slutt, i henhold til SRS 10.

Kostnader

Utgifter som gjelder transaksjonsbaserte inntekter kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt.

Utgifter som finansieres med inntekt fra bevilgning og inntekt fra tilskudd og overføringer, kostnadsføres i takt med at aktivitetene utføres.

Pensjoner

SRS 25 Ytelser til ansatte legger til grunn en forenklet

regnskapsmessig tilnærming til pensjoner. Det er følgelig ikke gjort beregning eller avsetning for eventuell over-/underdekning som tilsvarer NRS 6 i pensjonsordningen. Årets pensjonskostnad tilsvarer derfor årlig premiebeløp til Statens pensjonskasse (SPK).

Klassifisering og vurdering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler

Varige driftsmidler og immaterielle eiendeler er vurdert til anskaffelseskost og avskrives over driftsmidlets forventede levetid. Dersom virkelig verdi er lavere enn balanseført verdi, skal det nedskrives ved bruksendring. Anleggsmidler er balanseført til anskaffelseskost fratrukket avskrivninger.

Ved realisasjon eller avgang av driftsmidler resultatføres regnskapsmessig gevinst eller tap. Gevinst eller tap beregnes som forskjellen mellom salgsvederlaget og balanseført verdi på realisasjonstidspunktet.

Dekomponering

Prinsippet for dekomponering følger av SRS 17 punkt 28. Dekomponering skal vurderes for store anleggsmidler som består av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid. Hver del av driftsmidlet, med en anskaffelseskost som er vesentlig i forhold til den totale anskaffelseskosten, skal balanseføres separat. Deler som antas å ha lik utnyttbar levetid kan slås sammen.

Finansielle anleggsmidler

Finansielle anleggsmidler verdsettes til anskaffelseskost fratrukket forventede tap.

Klassifisering og vurdering av omløpsmidler og kortsiktig gjeld

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter poster som forfaller til betaling innen ett år etter anskaffelsestidspunktet. Øvrige poster er klassifisert som anleggsmidler eller langsiktig gjeld.

Omløpsmidler vurderes til det laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptakstidspunktet.

Beholdning av varer og driftsmateriell

Beholdninger omfatter varer for salg og driftsmateriell som benyttes i eller utgjør en integrert del av Forsvarets virksomhet. Beholdningene blir verdsatt i henhold til prinsippet om veid gjennomsnitt. Netto realisasjonsverdi er vurdert til å være lik anskaffelseskost, siden Forsvarets beholdninger i all hovedsak består av driftsmidler til intern bruk og ikke varer til videresalg.

Beholdninger av varer og driftsmateriell kostnadsføres i forbindelse med avgangsføring fra lager, enten gjennom forbruk eller kassasjon. Beholdninger som er kassable, og beholdninger på artikler som er under utfasing / ferdig utfaset, defineres som ukurante. Reparerbare beholdninger på returpliktige artikler, defineres som delvis ukurante basert på en sjablonmessig tilnærming. Forsvarets avsetning for ukurans i balansen tilsvarer bokført verdi av ovennevnte beholdninger.

Kundefordringer og andre fordringer

Kundefordringer og andre fordringer er oppført i balansen til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Kundefordringer og andre fordringer i utenlandsk valuta verdsettes til valutakurs på balansedagen.

Transaksjoner med nærstående parter

Overføringer av anleggsmidler og beholdninger av varer og driftsmateriell til Forsvaret fra Forsvarsmateriell og Forsvarsbygg

Overføringer gjennomføres uten økonomisk vederlag. Anskaffelseskost ved balanseføring fremkommer av overføringsprotokoll.

Overføring av anleggsmidler og beholdninger av varer og driftsmateriell til Forsvarsmateriell i forbindelse med utfasing

Før overføring nedskrives beholdningene av varer, driftsmateriell og anleggsmidler til virkelig verdi. Overføringen gjøres uten økonomisk vederlag.

Etterretningstjenesten

Etterretningstjenesten (E-tjenesten) er en virksomhet med spesielle krav til skjerming. Forvaltningen følger derfor eget regelverk med hjemmel fra Stortinget. Regnskapet til E-tjenesten er innarbeidet i Forsvarets regnskap på overordnet nivå.

Valuta

Pengeposter, fordringer og gjeld i utenlandsk valuta er i balansen omregnet til balansedagens kurs.

Avsetning for usikre forpliktelser

Forsvaret vurderer om forpliktelser skal avsettes i regnskapet i henhold til SRS 19 Usikre forpliktelser og betingede eiendeler. Ved sannsynlighetsovervekt avsetter Forsvaret forpliktelsen dersom den kan estimeres pålitelig.

Statens kapital

Statens kapital består av virksomhetskapital og avregnet med statskassen.

Avregninger

For Forsvaret er nettobeløpet av alle balanseposter finansiert av avregnet med statskassen. Forsvaret viser ikke konsernkontoene i Norges Bank som bankinnskudd. Konsernkontoene inngår i avregnet med statskassen.

Statlige rammebetingelser

Selvassurandørprinsippet

Staten opererer som selvassurandør. Det er derfor ikke poster i regnskapet som viser alternative netto forsikringskostnader eller forpliktelser.

Statens konsernkontoordning

Statlige virksomheter omfattes av statens konsernkontoordning. Konsernkontoordningen innebærer at alle innbetalinger og utbetalinger daglig gjøres opp mot virksomhetens oppgjørskontoer i Norges Bank.

Forsvaret tilføres ikke likvider gjennom året. Forsvaret har en trekkrettighet på en konsernkonto. Ved hvert nytt regnskapsår nullstilles saldoene på oppgjørskontoene i Norges Bank.

RESULTATREGNSKAP

Tall i tusen kroner

	Note	2018	2017
Driftsinntekter			
Inntekt fra bevilgninger	1	36 690 484	32 601 782
Inntekt fra tilskudd og overføringer	1	65 523	64 342
Salg- og leieinntekter	1	2 421 726	1 673 774
Andre driftsinntekter	1	589 462	11 564
Sum driftsinntekter		39 767 195	34 351 462
Driftskostnader			
Varekostnader		1 615 362	161 934
Lønnskostnader	2	15 248 463	14 645 786
Avskrivninger på varige driftsmidler og immaterielle eiendeler	3,4	4 418 719	4 302 557
Nedskrivninger av varige driftsmidler og immaterielle eiendeler	3,4	2 170 765	0
Andre driftskostnader	5	16 429 051	15 197 103
Sum driftskostnader		39 882 359	34 307 380
Driftsresultat		-115 163	44 083
Finansinntekter og finanskostnader			
Finansinntekter	6	119 251	53 907
Finanskostnader	6	4 088	97 990
Sum finansinntekter og finanskostnader		115 163	-44 083
Resultat av periodens aktiviteter		0	0
Avregninger og disponeringer			
Avregning med statskassen (bruttobudsjetterte)	7	0	0
Sum avregninger og disponeringer		0	0
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Avgifter og gebyrer direkte til statskassen	8	10 088	28 649
Avregning med statskassens innkrevingsvirksomhet		10 088	28 649
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		0	0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd til andre	9	32 278	30 547
Avregning med statskassens tilskuddsforvaltning		32 278	30 547
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		0	0

BALANSE, EIENDELER

Tall i tusen kroner

	Note	31.12.2018	31.12.2017
EIENDELER			
A. Anleggsmidler			
I Immaterielle eiendeler			
Programvare og lignende rettigheter	3	735 665	509 997
Sum immaterielle eiendeler		735 665	509 997
II Varige driftsmidler			
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	4	4 940	4 543
Maskiner og transportmidler	4	7 540 138	7 930 499
Fartøy og fly	4	35 402 083	34 668 081
Våpensystem, ammunisjon, inventar og driftsløsøre	4	9 425 682	9 286 544
Infrastruktureiendeler	4	8 624	9 116
Sum varige driftsmidler		52 381 467	51 898 783
III Finansielle anleggsmidler			
Andre fordringer	10	0	603
Sum finansielle anleggsmidler		0	603
Sum anleggsmidler		53 117 132	52 409 384
B. Omløpsmidler			
I Beholdninger av varer og driftsmateriell			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	11	33 900 463	34 149 875
Sum beholdning av varer og driftsmateriell		33 900 463	34 149 875
II Fordringer			
Kundefordringer	12	267 902	233 283
Opptjente, ikke-fakturerte inntekter	19	412 103	3 124
Andre fordringer	13	1 980 476	1 432 558
Sum fordringer		2 660 480	1 668 965
III Bankinnskudd, kontanter og lignende			
Sum bankinnskudd, kontanter og lignende	14	9 159	10 480
Sum bankinnskudd, kontanter og lignende		9 159	10 480
Sum omløpsmidler		36 570 102	35 829 321
Sum eiendeler		89 687 234	88 238 704

BALANSE, STATENS KAPITAL OG GJELD

Tall i tusen kroner

	Note	31.12.2018	31.12.2017
STATENS KAPITAL OG GJELD			
<i>C. Statens kapital</i>			
I Virksomhetskapital			
Sum virksomhetskapital		0	0
II Avregnet med statskassen			
Avregnet med statskassen	7, 21	84 466 184	84 186 371
Sum avregninger		84 466 184	84 186 371
Sum statens kapital		84 466 184	84 186 371
<i>D. Gjeld</i>			
I Avsetning for langsiktige forpliktelser			
Avsetninger for langsiktige forpliktelser	20	0	0
Sum avsetning for langsiktige forpliktelser		0	0
II Annen langsiktig gjeld			
Øvrig langsiktig gjeld	16	876 481	977 854
Sum annen langsiktig gjeld		876 481	977 854
III Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld		344 135	337 841
Skyldig skattetrekk	17	762 275	589 693
Skyldige offentlige avgifter	18	305 250	335 069
Avsatte feriepenger		1 180 965	1 135 059
Mottatt forskuddsbetaling		27 300	26 512
Annen kortsiktig gjeld	15	1 724 644	650 305
Sum kortsiktig gjeld		4 344 569	3 074 479
Sum gjeld		5 221 050	4 052 333
Sum statens kapital og gjeld		89 687 234	88 238 704

NOTE 1 — DRIFTSINNEKTER*Tall i tusen kroner*

	2018	2017
Inntekt fra bevilgninger		
Inntekt fra bevilgninger	36 690 484	32 601 782
Inntekt fra tilskudd og overføringer		
Tilskudd fra NATO	36 276	36 220
Tilskudd fra FN	8 543	1 425
Andre tilskudd og overføringer	20 705	26 697
Sum inntekt fra tilskudd og overføringer	65 523	64 342
Salgs- og leieinntekter		
Salgsinntekter	2 287 752	1 539 242
Leieinntekter	133 974	134 532
Sum salgs- og leieinntekter	2 421 726	1 673 774
Andre driftsinntekter		
Gevinst ved avgang anleggsmidler	479	452
Taps- og skademelding	3 561	3 483
Andre driftsinntekter	585 422	7 629
Sum andre driftsinntekter	589 462	11 564
Sum driftsinntekter	39 767 195	34 351 462

Grunnlag for inntektsføring av utgiftsbevilgning

Forsvaret har valgt å anvende forenklet SRS 10 knyttet til inntektsføring av bevilgning. Forenkling av SRS 10 ble vedtatt av Finansdepartementet i 2018. Forenklet SRS 10 gjelder fra regnskapsåret 2020. Finansdepartementet oppfordrer til tidligere anvendelse.

NOTE 2 — LØNNSKOSTNADER

Tall i tusen kroner

	2018	2017
Lønn fast ansatte	7 042 139	6 810 045
Overtid, variable tillegg og fleksitid	2 728 436	2 412 619
Annen lønn	806 077	814 876
Avgangstimulerende tiltak	-12 175	-21 195
Feriepenger	1 228 160	1 191 604
Arbeidsgiveravgift	1 363 013	1 342 069
Pensjonskostnader*	982 465	961 480
Sykepenger og andre refusjoner	-261 706	-263 413
Godtgjørelse til vernepliktige	890 881	872 681
Andre ytelser	481 174	525 020
Sum lønnskostnader	15 248 463	14 645 786
Antall årsverk:	16 005	15 995

* Nærmere om pensjonskostnader

Pensjoner kostnadsføres i resultatregnskapet basert på faktisk påløpt premie for regnskapsåret. Premiesatser er 12 prosentpoeng for begge årene.

NOTE 3 — IMMATERIELLE EIENDELER

Tall i tusen kroner

	Programvare og lignende rettigheter	Andre rettigheter	Sum
Anskaffelseskost 1.1.2018	774 008	472 570	1 246 579
Tilgang i 2018	1 921	0	1 921
Avgang anskaffelseskost i 2018 (-)	0	0	0
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsmateriell i 2018*	3 369	389 687	393 056
Anskaffelseskost 31.12.2018	779 298	862 258	1 641 556
Akkumulerte nedskrivninger 1.1.2018	0	0	0
Nedskrivninger i 2018	0	0	0
Akkumulerte avskrivninger 1.1.2018	308 468	428 113	736 581
Ordinære avskrivninger i 2018	154 834	14 475	169 309
Akkumulerte avskrivninger avgang i 2018 (-)	0	0	0
Balansført verdi 31.12.2018	315 996	419 670	735 665
Avskrivningssatser (levetider)	5 år / lineært	5 år / lineært**	

* Oversikt over overførte anlegg fra Forsvarsmateriell

Prosjektnavn – alle tall i tusen kroner

Link 16	3 369
Reservedelspakke F-35**	389 687
Sum immaterielle eiendeler	393 056

** Det er foretatt innbetaling knyttet til en felles pool av reservedeler som alle deltakerne i F-35-programmet har tilgang til. Betalingen er innregnet som en immateriell eiendel. Avskrivning av eiendelen vil starte på det tidspunktet hvor det blir besluttet av deltagerne at beholdningen skal reduseres. Normalt vil dette skje ved utfasing av våpensystemet F-35.

NOTE 4 — VARIGE DRIFTSMIDLER

Tall i tusen kroner

	Tomter bygninger og annen fast eiendom	Maskiner og transportmidler	Fartøy og fly	Våpensystem, ammunisjon, inventar og driftsløsøre	Infrastruktur eiendeler	Sum varige driftsmidler
Anskaffelseskost 1.1.2018	4 691	19 587 547	109 472 318	29 299 895	9 856	158 374 307
Estimat endring anleggsmidler 2017 og tidligere år	0	-964	-227 719	12	0	-228 671
Tilgang i 2018	577	24 071	14 016	387 970	0	426 635
Avgang anskaffelseskost i 2018 (-)	0	-249	0	-1 220	0	-1 469
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsmateriell og Forsvarsbygg i 2018 *, ***	0	72 391	5 388 959	1 153 146	0	6 614 496
Anskaffelseskost 31.12.2018	5 268	19 682 796	114 647 574	30 839 804	9 856	165 185 298
Akkumulerte nedskrivninger 1.1.2018	0	0	0	0	0	0
Nedskrivninger i 2018	0	0	1 833 508	337 256	0	2 170 765
Estimatendring akkumulerte avskrivninger 2017 og tidligere år	0	-14 109	-96 790	19 124	0	-91 775
Akkumulerte avskrivninger 1.1.2018 **	149	11 657 048	74 804 237	20 013 351	739	106 475 524
Ordinære avskrivninger i 2018	180	499 792	2 704 535	1 044 410	493	4 249 410
Akkumulerte avskrivninger avgang i 2018 (-)	0	-72	0	-20	0	-92
Balanseført verdi 31.12.18	4 940	7 540 138	35 402 083	9 425 682	8 624	52 381 467

Avskrivningssatser (levetider)	10 år lineært	10–30 år lineært	10–40 år lineært	5–10 år lineært	20 år lineært
--------------------------------	---------------	------------------	------------------	-----------------	---------------

Dekomponering blir vurdert i henhold til fastlagt presisering av statlig regnskapsstandard 17 (SRS 17). I henhold til SRS 17 skal dekomponering vurderes for store anleggsmidler som består av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid.

Forsvaret har valgt å definere store anleggsmidler på følgende måte: Anleggsmiddelet må ha en anskaffelsesverdi på over 300 millioner kroner, anleggsmiddelet må bestå av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid, og komponentene må ha en verdi på mer enn 20 prosent av den totale anskaffelsen. Dersom alle kriteriene er oppfylt, skal anlegget dekomponeres.

Det skal gjennomføres tekniske vurderinger av fregatten KNM Helge Ingstad i løpet av første halvår 2019. Usikkerheten om den tekniske tilstanden er vurdert å være så stor at det ikke har vært mulig å gjennomføre en slik vurdering før fartøyet ble hevet. Det videre arbeidet vil avdekke hvor mye av skroget og materiellet om bord som kan reddes gjennom preservering og konservering. Det skal også vurderes om deler av fregatten kan benyttes til gjenværende fartøyer, eller om det er mulig å selge stålet. Ved et eventuelt salg av stålet, skal kostnader til gjenvinning fraregnes. Forsvarsmateriell skal utarbeide en rapport for tilstandsvurderingen. Rapporten skal vurdere skips- og våpentekniske skader. Rapporten planlegges ferdigstilt ultimo april 2019. En vurdering av nedskrivningen skal gjennomføres ved hver regnskapsrapportering. For Forsvaret er vurderingen gjort per 31. desember 2018. Forsvaret vil vurdere om nedskrivningen skal reverseres, i henhold til SRS 17 punkt 52, når rapporten for tilstandsvurderingen er klar.

Se for øvrig note 11 knyttet til avgrensning mellom anleggsmidler og beholdninger av varer og driftsmateriell.

* Det er innregnet anlegg fra Forsvarsbygg i 2018 som er levert i 2016 og 2017. Overføringer fra Forsvarsbygg gjelder for årene 2016, 2017 og 2018.

** For anleggsmidler som ble overført i 2016 og 2017 fra Forsvarsbygg, er akkumulert avskrivning 1.1.2018 økt med avskrivning for disse årene.

Avskrivningene for 2016 og 2017 utgjør 14,6 millioner kroner. Det er kun foretatt avskrivning for 2018 i årets resultatregnskap på overførte anleggsmidler.

NOTE 4 — VARIGE DRIFTSMIDLER FORTS.*Tall i tusen kroner*

*** Oversikt over overførte anlegg fra Forsvarsmateriell og Forsvarsbygg (alle tall i tusen kroner)	Beløp
F-35-programmet – anskaffelse	4 925 768
Maritimt helikopter NH90	463 190
Landsdekkende fibernett	326 010
Radiomateriell – bibehold av beredskapsevne	163 612
Middels taktisk kommunikasjonsnode	46 480
Counter UAS Droner	44 288
FSP TYR	37 736
Bærbar taktisk kommunikasjonsnode	26 488
BRP OUTLANDER 650 6x6 ARMY	16 178
TACAN bakkemateriell	14 758
Høygradert mobilkommunikasjon	14 562
IKT til nye grensestasjoner	10 798
Radio ATS-62 for MRR	10 716
Generator – Container 10FT	10 363
RANGER 1800	10 234
Sum mindre overføringer	26 974
Delsum Forsvarsmateriell	6 148 156
Innredning og inventar	286 375
IKT	179 964
Delsum Forsvarsbygg	466 340
Totalt	6 614 496

NOTE 5 — ANDRE DRIFTSKOSTNADER*Tall i tusen kroner*

	2018	2017
Husleie	1 471 966	1 452 304
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	91 541	69 946
Andre kostnader til drift av eiendom og lokaler	1 220 640	1 141 427
Leie av maskiner, inventar og lignende	734 032	643 137
Mindre utstysanskaffelser	288 117	306 761
Teknisk materiell	893 068	1 001 751
Forbruksmateriell	656 956	1 090 267
Ammunisjon	936 688	523 353
Proviant	455 609	491 004
Arbeidsklær	799 400	310 714
Drivstoff	568 764	519 049
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	1 393 054	1 607 056
Kjøp av fremmede tjenester*	2 987 447	2 407 932
Reiser og diett	944 950	926 190
Tap og lignende	242	7 571
Erstatninger og skader	19 023	25 651
Etterretningstjenesten	2 484 892	2 133 176
Øvrige driftskostnader	482 660	539 813
Sum andre driftskostnader	16 429 051	15 197 103

* Det er gjort avsetning knyttet til forpliktelsen sikring, heving og transport av KNM Helge Ingstad. De totale kostnadene er estimert til 726 millioner kroner. Kostnadene er i hovedsak bokført som kjøp av fremmede tjenester. Det er noen andre kostnadstyper som er inkludert i avsetningen, men kjøp av fremmede tjenester utgjør ca. 95 prosent av de avsatte kostnadene, og derfor er denne kostnadstypen benyttet.

NOTE 6 — FINANSINTEKTER OG FINANSKOSTNADER*Tall i tusen kroner*

	2018	2017
Finansinntekter		
Renteinntekter	0	0
Valutagevinst (agio)	119 251	53 907
Annen finansinntekt	0	0
Sum finansinntekter	119 251	53 907
Finanskostnader		
Rentekostnad	2 210	2 126
Valutatap (disagio)	1 585	95 770
Annen finanskostnad	293	94
Sum finanskostnader	4 088	97 990

NOTE 7 — SAMMENHENG MELLOM AVREGNET MED STATSKASSEN OG MELLOMVÆRENDE MED STATSKASSEN

Tall i tusen kroner

A) Avregnet med statskassen for Forsvaret

	31.12.2018	31.12.2017	Endring
Immaterielle eiendeler, varige driftsmidler og finansiering av disse			
Immaterielle eiendeler	735 665	509 997	225 668
Varige driftsmidler	52 381 467	51 898 783	482 683
Sum	53 117 132	52 408 781	708 351
Finansielle anleggsmidler			
Andre fordringer	0	603	-603
Sum	0	603	-603
Omløpsmidler			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	33 900 463	34 149 875	-249 412
Kundefordringer	267 902	233 283	34 619
Opptjente, ikke-fakturerte inntekter	412 103	3 124	408 979
Andre fordringer	1 980 476	1 432 558	547 917
Bankinnskudd, kontanter og lignende	9 159	10 480	-1 321
Sum	36 570 102	35 829 321	740 781
Langsiktige forpliktelser og gjeld			
Avsetninger langsiktige forpliktelser			
Øvrig langsiktig gjeld	876 481	977 854	101 373
Sum	876 481	977 854	101 373
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	344 135	337 841	-6 294
Skyldig skattetrekk	762 275	589 693	-172 582
Skyldige offentlige avgifter	305 250	335 069	29 820
Avsatte feriepenger	1 180 965	1 135 059	-45 906
Mottatt forskuddsbetaling	27 300	26 512	-788
Annen kortsiktig gjeld	1 724 644	650 305	-1 074 339
Sum	4 344 569	3 074 479	-1 270 090
Avregnet med statskassen*	84 466 184	84 186 371	279 813

Avstemming av endring i avregnet med statskassen (kongruensavvik)

Konsernkonto utbetaling	-33 498 901
Konsernkonto innbetaling	3 761 663
Netto trekk konsernkonto	-29 737 238
- Innbetaling innkrevingsvirksomhet og andre overføringer (1997)	-10 088
+ Utbetaling tilskudsforvaltning og andre overføringer (1998)	32 278
- Endring i finansiering av anleggsmidler	-708 351
+ Inntektsført fra bevilgning (underkonto 1991 og 1992)	30 529 418
- Gruppeliv/arbeidsgiveravgift (underkonto 1985 og 1986)	-1 538 106
+ Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift (underkonto 1987)	1 504 267
- Avregning mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell (underkonto 1995)	-288 427
Korrigerings av avsetning for feriepenger (1993)	-4 946
SRS 3 føringer, se note 21 for forklaring	-58 621
Forskjell mellom resultatført og netto trekk på konsernkonto	-279 813
Resultat av periodens aktiviteter før avregning med statskassen	0
Sum endring i avregnet med statskassen*	-279 813

*Sum endring i avregnet med statskassen skal være lik sum i endringskolonnen ovenfor.

B) Forskjellen mellom avregnet med statskassen og mellomværende med statskassen

Tall i tusen kroner	31.12.2018	31.12.2018	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
Immaterielle eiendeler, varige driftsmidler og finansiering av disse			
Immaterielle eiendeler	735 665	0	735 665
Varige driftsmidler	52 381 467	0	52 381 467
Sum	53 117 132	0	53 117 132
Finansielle anleggsmidler			
Andre fordringer			
Sum	0	0	0
Omløpsmidler			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	33 900 463	0	33 900 463
Kundefordringer	267 902	0	267 902
Opptjente, ikke-fakturerte inntekter	412 103	0	412 103
Andre fordringer	1 980 476	7 070	1 973 406
Bankinnskudd, kontanter og lignende	9 159	9 159	
Sum	36 570 102	16 228	36 553 873
Langsiktige forpliktelser og gjeld			
Øvrig langsiktig gjeld	876 481	0	876 481
Sum	876 481	0	876 481
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	344 135	0	344 135
Skyldig skattetrekk	762 275	761 952	323
Skyldige offentlige avgifter	305 250	330	304 920
Avsatte feriepenger	1 180 965	0	1 180 965
Mottatt forskuddsbetaling	27 300	0	27 300
Annen kortsiktig gjeld	1 724 644	32 285	1 692 359
Sum	4 344 569	794 567	3 550 002
Sum	84 466 184	-778 339	85 244 523

Mellomværende med statskassen består av kortsiktige fordringer og gjeld som etter økonomiregelverket er rapportert til statsregnskapet (S-rapport).

NOTE 8 — INNKREVINGSVIRKSOMHET OG ANDRE OVERFØRINGER TIL STATEN*Tall i tusen kroner*

	2018	2017
Renteinntekter	3 882	12 680
Bøter	771	528
Andre inntekter	5 436	15 441
Sum avgifter og gebyrer direkte til statskassen	10 088	28 649

NOTE 9 — TILSKUDDSFORVALTNING OG ANDRE OVERFØRINGER FRA STATEN*Tall i tusen kroner*

	2018	2017
Tilskudd til ideelle organisasjoner	25 975	22 982
Tilskudd til utlandet	6 303	7 565
Sum utbetalinger av tilskudd til andre	32 278	30 547

NOTE 10 — LANGSIKTIGE FINANSIELLE FORDRINGER*Tall i tusen kroner*

	31.12.2018	31.12.2017
Lån til tidligere ansatte	279	882
Tap på krav langsiktige fordringer	-279	-279
Sum langsiktige fordringer	0	603

NOTE 11 — BEHOLDNINGER AV VARER OG DRIFTSMATERIELL

Tall i tusen kroner

	31.12.2018	31.12.2017
Proviant	35 861	5 894
Teknisk materiell	14 841 633	13 960 033
Sanitetsforbruksmateriell	163 049	176 940
Forbruksmateriell	2 129 177	2 035 368
Datamaskiner	6 773	5 460
Arbeidsklær	4 204 818	4 536 555
Verktøy	1 276 781	1 280 903
Ammunisjon	13 086 485	13 750 182
Drivstoff	739 181	577 868
Andre beholdninger og avsetninger	576 653	642 491
Sum anskaffelseskost	37 060 410	36 971 694
Ukurans		
Ukurans i innkøpte varer	-3 159 948	-2 821 819
Sum ukurans	-3 159 948	-2 821 819
Sum beholdninger av varer og driftsmateriell	33 900 463	34 149 875

Forsvaret har et betydelig antall gjenvinnbare reservedeler. Eksempler på gjenvinnbare reservedeler er motorer og girkasser. Direktoratet for økonomistyring (DFØ) har godkjent at reservedeler i Forsvaret klassifiseres som omløpsmidler innenfor rammen av SRS 12 *Beholdninger av varer og driftsmateriell* når praktiske forhold tilsier dette.

Forsvaret har på bakgrunn av denne avklaringen med regelverksforvalter, DFØ og interne vurderinger knyttet til økonomi og logistikk, valgt å aktivere gjenvinnbare reservedeler med en kostpris over en million kroner som anleggsmidler. Gjenvinnbare reservedeler med en kostpris under en million kroner er klassifisert som varer og driftsmateriell.

Personlig bekledning og utrustning (PBU) er utstyr som personellet er utrustet med for å utføre gjøremål. Forventet levetid på dette materiellet varierer da det er en sammensetning av forbruksartikler og returpliktig materiell. Returpliktig PBU forventes å være gjenbrukbart ut over ett år. Forsvaret har valgt å klassifisere all PBU som omløpsmidler, uavhengig av forventet levetid.

Forsvarets ammunisjonsbeholdninger ble verdsatt for lavt i åpningsbalansen. Det ble derfor foretatt korrigeringer knyttet til dette i 2017. Forsvaret har i forbindelse med avleggelse av regnskapet for 2018, sett behov for en gjennomgang av disse korrigeringene. Dette arbeidet vil bli gjennomført i 2019.

NOTE 12 — KUNDEFORDRINGER

Tall i tusen kroner

	31.12.2018	31.12.2017
Kundefordringer til pålydende	272 744	241 587
Avsatt til forventet tap på kundefordringer	-4 842	-8 304
Sum kundefordringer	267 902	233 283

NOTE 13 — ANDRE KORTSIKTIGE FORDRINGER*Tall i tusen kroner*

	31.12.2018	31.12.2017
Forskuddsbetalt lønn	4 123	3 593
Reiseforskudd	7 529	5 494
Personallån	55 839	45 835
Andre fordringer på ansatte	6 582	9 919
Mellomværende med NAV	-811	2 730
Forskuddsbetalte kostnader	46 441	17 277
Mellomværende med Etterretningstjenesten	-23 887	8 976
Forskudd til leverandører (Foreign Military Sales og NATO Support and Procurement Agency)* **)	1 420 784	1 264 321
Andre forskudd	311 278	61 132
Depositum husleie	2 138	2 243
Refusjon mva. og avgifter	152 881	11 031
Andre fordringer	0	8
Tap på krav krav andre fordringer	2 423	0
Sum andre kortsiktige fordringer	1 980 476	1 432 558

* Romertallsvedtak IX Tidspunkt for belastning av utgiftsbevilgninger: «Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2018 kan belaste utgiftsbevilgninger for bestillinger gjennom NSPA (NATO Support and Procurement Agency), andre internasjonale organisasjoner eller andre lands myndigheter fra det tidspunkt materiell blir bestilt, selv om levering først skjer senere i budsjettåret eller i et etterfølgende budsjettår.»

** Det er bokført et estimat knyttet til manglende varemottak på leveranser på forskudd til leverandører. Det er hovedsakelig knyttet til beholdninger av varer og driftsmateriell.

NOTE 14 — BANKINNSKUD, KONTANTER OG LIGNENDE*Tall i tusen kroner*

	31.12.2018	31.12.2017
Øvrige bankkontoer	9 067	10 376
Kontantbeholdninger	92	104
Sum bankinnskudd, kontanter og lignende	9 159	10 480

NOTE 15 — ANNEN KORTSIKTIG GJELD*Tall i tusen kroner*

	31.12.2018	31.12.2017
Skyldig lønn	341 093	308 956
Påløpte kostnader	515 484	229 817
Avsetning for forpliktelse – heving av KNM Helge Ingstad **	570 569	0
Midlertidig leverandørgjeld*	288 222	111 532
Annen kortsiktig gjeld	9 276	0
Sum annen kortsiktig gjeld	1 724 644	650 305

* Midlertidig leverandørgjeld

Det blir produsert en proforma inngående faktura ved registrering av varemottak der faktura ikke er mottatt fra leverandør. Dette blir bokført som midlertidig leverandørgjeld.

** Det er gjort et estimat på kostnader for forpliktelsen til sikring, heving og transport av KNM Helge Ingstad. Oppdraget med sikring, heving og transport av fartøyet er krevende. Oppdraget er delt i fire faser, hvor deler av fase fire er knyttet til arbeidet med å utarbeide en rapport for tilstandsvurderingen knyttet til KNM Helge Ingstad. Kostnader til å utarbeide vurderingsrapporten, er ikke en del av forpliktelsen. Fasene går imidlertid inn i hverandre, og det er dels de samme leverandører slik at det ikke er praktisk mulig å skille fasene fra hverandre. Estimater kan således inneholde kostnader knyttet til vurderingsrapporten. Forsvaret vurderer disse kostnadene til å være ubetydelige. Kostnader knyttet til eventuell reparasjon eller kassering, vil bli bokført når arbeidet utføres. Forsvaret er ikke kjent med ytterligere forpliktelser knyttet til havariet, men ser det ikke som usannsynlig at det kan bli rettet krav mot Forsvaret. Forsvaret har i henhold til SRS 19 pkt. 17, ikke avsetninger for andre forpliktelser da de ikke kan estimeres pålitelig.

NOTE 16 — ANNEN LANGSIKTIG GJELD

Tall i tusen kroner

	31.12.2018	31.12.2017
Avtale om sluttavtaler til ansatte og avsetning bonus	876 481	977 854
Sum annen langsiktig gjeld	876 481	977 854

Annen langsiktig gjeld omfatter sluttavtaler for avdelingsbefal og en avsetning knyttet til bonusordning for militært personell. Beløpene inkluderer beregnet arbeidsgiveravgift (AGA) med 14,1 prosent.

NOTE 17 — SKYLDIG SKATTETREKK

Tall i tusen kroner

	31.12.2018	31.12.2017
Skattetrekk	761 952	589 355
Påleggstrekk	323	338
Sum skyldig skattetrekk	762 275	589 693

NOTE 18 — SKYLDIGE OFFENTLIGE AVGIFTER

Tall i tusen kroner

	31.12.2018	31.12.2017
Skyldig mva. og andre avgifter	139 357	153 554
Påløpt arbeidsgiveravgift	165 893	181 515
Sum skyldige offentlige avgifter	305 250	335 069

NOTE 19 — OPPTJENT, IKKE-FAKTURERTE INNTEKTER

Tall i tusen kroner

	31.12.2018	31.12.2017
Andre opptjente, ikke-fakturerte inntekter	3 335	3 124
Inntektsført salg i kantiner og messer	3 537	0
Ikke-fakturert Trident Juncture 2018	405 231	0
Opptjent, ikke-fakturerte inntekter	412 103	3 124

NOTE 20 — USIKRE FORPLIKTELSER OG BETINGEDE EIENDELER

Forsvaret har ikke foretatt avsetninger for fremtidige skrotnings-, fjernings- og miljøutgifter. Det er ikke mulig å estimere en eventuell forpliktelse pålitelig. I henhold til SRS 19 punkt 15–19 er det ikke foretatt avsetning.

Forsvaret har mottatt flere erstatningskrav etter Trident Juncture. Forsvaret har valgt å ikke avsette for kravet da det er betydelig usikkerhet knyttet til estimatet og at forpliktelsen ikke kan måles pålitelig.

Det er gjort avsetninger knyttet til fremtidige kostnader knyttet til forpliktelsen sikring, heving og transport av KNM Helge Ingstad, se forøvrig note 15.

Utover nevnte forpliktelse er det ikke gjort andre avsetninger knyttet til forliset med KNM Helge Ingstad. Forsvaret er per 4. april 2019 ikke kjent med andre forpliktelser. Det er ikke gjort avsetninger for andre eventuelle fremtidige krav.

Forsvaret har fremmet et krav til Avinor knyttet til drift av flyplassene på Andøya og Bardufoss for 2017. Det ble inngått et forlik med Avinor i 2017 knyttet til drift for årene 2011–2016. Partene forhandler om Forsvarets fremsatte krav. Dersom ikke forhandlingene fører frem, er det berammet en voldgiftsbehandling medio 2019.

NOTE 21 — KORRIGERING AV ESTIMATENDRING OG FEIL I TIDLIGERE ÅRS REGNSKAP**Tall i tusen kroner**

Forsvaret har i 2018 endret estimater i regnskapet og korrigeret feil i tidligere års regnskap. Korrigeringene er gjennomført i henhold til SRS 3 *Prinsippendring, estimatendring og korrigerende av feil*, punkt 7–15. Endringene er spesifisert i tabellen under. Hver enkelt post er forklart ytterligere under tabellen. I den grad det har vært mulig, er sammenligningstall endret. I den grad det ikke har vært mulig å omarbeide sammenligningstall, er dette omtalt i forklaringene.

1	Konvertering ny regnskapsløsning Forsvarsmateriell	96 506
2	Korreksjon av andre fordringer mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell	143 411
3	Etablering av inngående verdiestimat bonus, jf. leders kommentarer	614 191
4	Feil pris på beholdninger av stridsrasjoner	163 327
5	Korreksjon bokføringer knyttet til forskudd leverandører	-73 658
	Sum	943 777
6	Overføring kontant mellomværende til Forsvarsmateriell	45 297
7	Feil kostnadsføring tidligere år	142 589
8	Feil i grunnlag konvertering regnskapsløsning Forsvarsmateriell	-1 724
9	Endret regnskap i 2017 knyttet til feil varemottak	-244 784
	Sum SRS 3 føringer, jf. note 7 A	-58 621

Forklaringer til endringer i henhold til SRS 3:

- I forbindelse med konvertering av ny regnskapsløsning til Forsvarsmateriell, fremkom det avvik mellom saldo i regnskapet for 2017 og konvertering av varer og driftsmateriell. Dette er beskrevet i årsrapporten for 2017. Endringen er innarbeidet i sammenligningstallene for 2017. Endringen inkluderer avsetning for ukurans på beholdningene. Posten inneholder også en mindre post knyttet til avsetning for feriepengene. Endringen treffer regnskapslinjen varelager med -96,7 millioner kroner, linjen avsatte feriepengene med -189 tusen kroner, linjen skyldige offentlige avgifter -28 tusen kroner og avregnet med statskassen med 96,5 millioner kroner.
- Ved gjennomgang av forskudd til leverandører ble det avdekket at enkelte forskudd til leverandører var avregnet mot feil etat. Dette er korrigeret i regnskapet, og sammenlignbare tall er endret tilsvarende. Endringen treffer regnskapslinjen andre fordringer med -143,4 millioner kroner, og linjen avregnet med statskassen tilsvarende.
- Forsvaret har i 2018 foretatt en avsetning på bonus til militært ansatte for kontraktene T-35 og T-38. Se øvrig omtale i ledelseskomentarer og note 16. Sammenligningstall er endret med tilsvarende tall som årets estimat. Endringen treffer regnskapslinjen øvrig langsiktig gjeld med 615 millioner kroner, og avregnet med statskassen tilsvarende.
- Ved etablering av åpningsbalansen 1.1.2016 var anskaffelseskost for enkelte stridsrasjoner feilaktig priset. Anskaffelsesprisen for stridsrasjonene er korrigeret i 2018. Sammenligningstall er endret med tilsvarende tall som endringen i 2018. Endringen treffer regnskapslinjen beholdninger av varer og driftsmateriell med -163 millioner kroner, og avregnet med statskassen tilsvarende.
- Ved gjennomgang av forskudd til leverandører for 2018, ble det avdekket feil i tidligere års bokføring av transaksjoner knyttet til forskuddene. Endringen av feil er korrigeret mot forskudd til leverandører. Sammenligningstall er endret med tilsvarende tall som endringen i 2018. Resultatregnskapet er ikke korrigeret med sammenlignbare tall da det også er poster eldre enn 2017. For andre poster er det vanskelig å estimere konsekvensen av endringene i resultatregnskapet. Endringen treffer regnskapslinjen andre fordringer med 73,7 millioner kroner, og linjen avregnet med statskassen tilsvarende.
- Forsvaret og Forsvarsmateriell hadde i 2017 felles kontant mellomværende med statskassen. I forbindelse med etablering av ny regnskapsløsning for Forsvarsmateriell, måtte Forsvarsmateriells andel av kontant mellomværende med statskassen overføres fra Forsvaret. Endringen påvirker kun mellomværende med statskassen. Sammenligningstall er ikke korrigeret.
- Ved gjennomgang av poster knyttet til midlertidige leverandørgjeld, jf. note 15 Annen kortsiktig gjeld, er det avdekket feil bruk av innkjøpsordre i Forsvaret. Feilen gjelder delvis poster i regnskap avlagt før 2017. Det har vært vanskelig å endre sammenligningstall. Sammenligningstallene er således ikke endret knyttet til dette forholdet.
- Ved etablering av ny regnskapsløsning for Forsvarsmateriell, ble det i konverteringsgrunnlaget identifisert poster med eierskap Forsvarsmateriell. I etterkant ble det identifisert at postene tilhørte Forsvaret. Postene ble tilbakeført i 2018. Sammenligningstallene er ikke endret knyttet til dette forholdet.
- Det ble i 2016 gjennomført et varemottak med feil pris. Dette medførte at beholdning av varer og driftsmateriell hadde for høy verdi. Feilen ble forsøkt korrigeret i 2017 ved å bokføre en redusert kostnad. Feilen er korrigeret i 2018, og sammenligningstall er korrigeret. Endringen treffer regnskapslinjene Inntekt fra bevilgning med 245 millioner kroner, og andre driftskostnader tilsvarende. Regnskapslinjen beholdninger av varer og driftsmateriell reduseres med 245 millioner kroner, og avregnet med statskassen tilsvarende.

07

Vedlegg til årsrapporten

**Forsvarets arbeid med
å ivareta, følge opp og
anerkjenne veteraner,
har høy prioritet.
Hovedprioritering i
2018 har vært å følge
opp regjeringens
oppfølgingsplan
«I tjeneste for Norge».**

Forsvaret er en stor bruker av norsk natur både gjennom trening og øvelser, og områder til leirer, baser og administrative bygg.

Forsvarets miljøvern

RAPPORT OM FORSVARETS MILJØVERN

Innledning

Det antas at arter i dag dør ut tusen ganger raskere enn normalt. Den største trusselen mot biologisk mangfold er arealendringer, men også forurensning, klimaendringer, fremmede arter og høsting bidrar til å gjøre levevilkårene vanskelige for mange arter. I Norge har gruppen biller det største antallet utdødde og truede arter, men ser man prosentvis på det, er det pattedyrene som er mest utsatt. De fleste truede arter hører hjemme i skog.

Forsvaret er en stor bruker av norsk natur både gjennom trening og øvelser, og områder til leirer, baser og administrative bygg. Forsvarets eide og leide grunn forvaltes av Forsvarsbygg, og områdene består av mange ulike naturtyper med et stort mangfold av arter. Selv om de fleste av Forsvarets skyte- og øvingsfelt er åpne for allmenn ferdsel, skjermes de for arealendring til blant annet boliger og landbruk. Det er derimot tilstrekkelig aktivitet til at naturlig suksesjon (gjengroing) hindres og arter ikke blir presset ut til fordel for neste suksesjonstrinn. Derfor er det mange truede arter som trives godt på Forsvarets områder. En av disse er lodnefiolen som er sterkt truet. Den finnes bare noen få steder i landet. Denne planten er et eksempel på en art som trives i skog med tilknytning til sårbar og utbygningstruede voksesteder. Det er derfor viktig med et samarbeid mellom Forsvaret og Forsvarsbygg for å bevare det biologiske mangfoldet ved bruk og forvaltning av grunnen.

I forbindelse med øvelsen Trident Juncture 2018 (TRJE18) ble det fraktet mye materiell inn i Norge fra andre land. Dette innebar en stor fare for å innføre fremmede arter siden dette materialet hovedsakelig benyttes utenfor vei og derfor har tilsvarende status som landbruksredskap. For å hindre at materialet fører med seg uønskede arter inn (eller ut) av landet, gjennomfører veterinærene i Forsvarets sanitet en streng kontroll av alt militært materiell som passerer landegrensen. Det ble gjennomført 45 slike biologiske grensekontroller under TRJE18-deployeringen. Anslagsvis 11 000 kjøretøy og 7000 containere gjennomgikk renhetskontroll. I tillegg ble det etablert sikkerhetssoner i øvingskartene rundt vassdrag smittet av krepsepest og lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* for å hindre spredning til nye vassdrag.

MILJØSTYRING I FORSVARET

Implementering

Alle etatene i forsvarssektoren skal innføre miljøstyring i samsvar med den internasjonale standarden

ISO 14001. Arbeidet med implementering av denne standarden i Forsvaret har vist seg å være utfordrende. I en hektisk hverdag hvor man blir målt på operative leveranser, er det vanskelig å prioritere å sette av ressurser til det som trengs for å implementere og drifte et miljøstyringssystem.

Forsvaret etablerte i 2018 en egen miljøvernpolicy. Policyen informerer om hvilken forpliktelse Forsvarets ledere og ansatte har med tanke på miljøarbeid i etaten.

Vesentlige miljøaspekter

For å sette søkelyset på miljøstyring i Forsvaret, ble det i 2018 gjennomført en kartlegging og vurdering av etatens miljøaspekter. Under vurderingen ble det tatt hensyn til påvirkning av ytre miljø, økonomi og overholdelse av lover og overordnede føringer for de ulike miljøaspektene. Resultatet viste at man ikke kan dokumentere overholdelse av alle overordnede føringer og lovkrav for miljøaspektene drivstoff, avfall, anskaffelser og kjemikalier. Vurderingen viste også at utdanning og holdningsskapende arbeid innen klima og miljø lønner seg på kort og lang sikt.

Mål og oppfølging

Anskaffelser og innkjøp

Innkjøp av materiell, varer og tjenester til Forsvaret har stor innvirkning på alle andre miljøaspekter. For eksempel vil hvilke jagerfly man velger, bestemme hva støynivået fra våre kampflybaser blir, hvilke kjemikalier man må benytte under vedlikehold av dem, og mengden og type drivstoff som kreves for å opprettholde den operative evnen. På samme måte kan valget av leverandør av kontorrekvisita og matvarer være avgjørende for blant annet mengden avfall som produseres. Mengden emballasje på leveranser av varer som er nødvendige og regelmessige, kan føre til kostnader og miljøbelastninger det er fort gjort å glemme i det store bildet.

Etter opprettelsen av Forsvarsmateriell (FMA) er det viktigere enn noensinne med samarbeid og god dialog mellom etatene i forsvarssektoren. Skal Forsvaret kunne redusere sitt fotavtrykk, er det viktig at det for alle anskaffelser blir gjennomført livsløpsanalyser hvor miljøhensyn blir vektet på lik linje med andre faktorer, uten at det går på bekostning av den operative evnen.

Lovkrav og overordnede føringer for miljøhensyn i anskaffelser, forplikter offentlige etater til å:

→ fremme klimavennlige løsninger

→ ta hensyn til livssyklus kostnader

→

- vekte miljøhensyn 30 prosent eller sette konkrete miljø- og utslippskrav
- sette krav til nullutslippstransport i leveranser

Her er det behov for større grad av kartlegging og dokumentasjon for å sikre at dette blir gjennomført i forsvarssektoren.

I Forsvaret forvalter Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) Strategiske anskaffelser (SA) driftsanskaffelser for forsvarssektoren med ca. 600 rammeavtaler, 12 000 leverandører og over 100 000 innkjøpsavrop hvert år. For å møte kravene til miljøhensyn i alle anskaffelser, kreves det derfor god avtaleforvaltning og opplæring av innkjøpere.

Drivstoff

De største forbrukerne av drivstoff i Forsvaret er fartøyene til Luftforsvaret, Marinen og Kystvakten. Antallet flytimer og seilingsdøgn er avgjørende for Forsvarets CO₂-utslipp. Miljøinnsatsen i Forsvaret skal være til støtte for den operative evnen. Derfor vil ikke Forsvaret sette mål om å redusere aktivitet. I stedet skal Forsvaret i større grad bruke elbiler og ladbare hybrider for å redusere CO₂-utslippet der vi kan. Mangel på ladeplasser ved flere av Forsvarets lokasjoner, fører til at denne utskiftningen av bilparken forsinkes.

Erfaringer fra Trident Juncture 2018 (TRJE18) tilsier at rutinene for drivstofftjenesten i Forsvaret er moden for

oppdatering. Dette gjelder rutiner for forebygging og håndtering av drivstoffutslipp fra faste og midlertidige installasjoner, kjøretøy og fartøy, samt at absorber skal være tilgjengelig. Forsvarets logistikkorganisasjon har satt i gang et prosjekt for beredskapsutstyr for oljevern, noe som skal sikre førstelinjebereidskap i forbindelse med mottak av flydrivstoff ved Forsvarets kaier.

Avfall

Tidligere har forsvarssektoren hatt mål om 65 prosent sorteringsgrad av avfall. Dette viste seg å ikke være hensiktsmessig for alle lokasjoner. Derfor har sektoren etablert et avfallsråd. Rådet skal samarbeide for å sette gode, realistiske og ambisiøse mål som etatene skal jobbe sammen for å nå. I tabellen er en oversikt over de ulike avfallsfraksjonene de siste årene. Den kraftige økningen i 2018 skyldes øvelsen TRJE18.

Forsvarsbygg har lansert en avfallskampanje som er delt på Forsvarets intranett. Her finner man håndbøker, sorteringsveileder og avfallskart for de ulike lokasjonene. I tillegg har Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) gjennomført analyser av avfallshåndteringen ved utvalgte lokasjoner. Analysene er et godt utgangspunkt for det videre arbeidet med avfall i forsvarssektoren.

Forsvarets logistikkorganisasjon har etablert en arbeidsgruppe som skal utrede muligheten for kilde-sorteringskonsept i daglig drift. Arbeidsgruppen ser

TABELL 3 — AVFALLSMENGDER

Avfallstype	2015 (tonn)	2016 (tonn)	2017 (tonn)	2018 (tonn)
1100 Bioavfall og slam	2 951,58	2 723,75	2 844,09	6 964,65
1200 Papp, papir og kartong	1 077,67	844,9	843,74	954,35
1300 Glass	76,26	107,76	96,63	113,25
1400 Metall	1 132,88	1 051,59	1 042,28	1 126,52
1500 EE-avfall	271,38	215,58	249	281,95
1600 Masser og uorganisk materiale	456,83	340,39	390,55	788,85
1700 Plast	121,21	119,49	92,55	170,67
1800 Gummi	127,09	129,83	122,81	201,6
1900 Tekstil, skinn, møbler og inventar	255,18	211,5	233,6	290,91
2300 Batterier	0,48	0,11	0	0
6000 Medisinsk avfall	15,89	23,09	29,66	25,24
7000 Farlig avfall	2 694,92	2 529,88	2 803,86	3 234,4
9900 Blandet avfall	5 846,59	5 499,12	5 368,91	6 766,35
Sum	15 027,95	13 796,99	14 117,68	20 918,72

på løsninger for verksteder, kjøkken, lager og kontor og avfallshåndtering i felt og under større øvelser. Gruppen ser også på behovet for materiellunderstøttelse til returlogistikken. Dette vil forhåpentligvis bidra til effektiv, sikker og miljøriktig retur av avfall frem til miljøstasjonene. Det vil også gjøre det enklere å finne standardiserte og økonomiske løsninger for DIF-ene som har satt egne avfallsmål.

Kjemikalier

Forsvaret bruker mange ulike kjemikalier i drift og vedlikehold av materiell. Hvilke kjemikalier som skal benyttes, er fastsatt av leverandøren av materiellet. Garantier avhenger av at disse kjemikaliene benyttes. Dette kompliserer erstatningsarbeidet. I samarbeid med Forsvarets laboratorietjeneste (FOLAT) jobber flere avdelinger aktivt med registrering og oppdatering av kjemikalier i Forsvarets stoffkartotek.

Forsvaret har 43 kjemikalier som inneholder stoffer på REACH-forskriftens godkjenningsliste. Dette er en reduksjon på fire kjemikalier fra 2017. Antall kjemikalier med stoffer på REACH-forskriftens kandidatliste, har økt fra 138 til 205.

Den norske prioritetslisten inneholder stoffer det er satt et nasjonalt mål om å kontinuerlig redusere bruk og utslipp av. Intensjonen er å stanse utslippene innen 2020. I Forsvarets stoffkartotek er det registrert 188 kjemikalier med stoffer på denne listen, noe som også er en økning fra 2017.

Arbeidet med registrering og oppdatering av kjemikalier i Forsvarets stoffkartotek er en av grunnene til disse endringene. At flere stoffer er blitt lagt til på kandidatlisten og prioritetslisten i løpet av det siste året, kan også forklare noe av økningene.

Fremover vil det satses videre på registrering og oppdatering av Forsvarets stoffkartotek. Samtidig kartlegges bruksområder og muligheter for erstatning – særlig når det gjelder stoffer på prioritetslisten.

Enkelte driftsenheter har satsset på bedre fasiliteter for bruk og oppbevaring av kjemikalier. Dette gjelder blant annet gjennom innkjøp av nye skap og installering av avtrekk i lager og på arbeidssteder.

Kunnskap og holdninger

Kompetanseheving og bevisstgjøring er de virkemidlene som kan ha størst påvirkning på miljøet. Mange er i løpet av livet innovent i Forsvaret. Den kunnskapen de tilegner seg og holdningene de får i løpet av denne tiden, vil de ta med seg videre. Derfor videreføres satsingen på miljøkurs, og arbeidet med

å integrere miljøelementer i Forsvarets øvrige kurs, styrkes.

I 2018 ble det gjennomført syv miljøkurs med til sammen 83 deltakere og en total på 747,5 kurstimer. Dette er en kraftig økning fra året før, noe som i stor grad skyldes opplæring og koordinering av personell som var del av miljøorganisasjonen under Trident Juncture 2018 (TRJE18). Dessuten har miljøkompetanse vært sentralt for utvalgt personell i de fleste driftsenhetene i 2018.

En viktig arena for personell med arbeidsoppgaver innen miljø i Forsvaret, er forsvarssektorens miljøvernseminar. I 2018 ble dette arrangert på Ørland. Tema var støy og støyforebyggende tiltak i forbindelse med utbyggingen av kampflybasen og hvilken effekt støy har på fuglelivet i området. Det var i underkant av 60 deltakere fra forsvarssektoren som bidro til kunnskapsutveksling på tvers av etatene.

Miljøhendelser

Ser man bort fra Trident Juncture 2018, var det om lag 40 registrerte miljøhendelser i Forsvaret i løpet av 2018. De fleste av disse er mindre utslipp (under fem liter) av drivstoff og olje, ett utslipp på ca. 100 liter og flere terrengskader. Alle sakene er håndtert, og flere forebyggende tiltak er iverksatt.

Tiltak i driftsenhetene

En av utfordringene med miljøstyring i Forsvaret er at de ulike driftsenhetene er forskjellige. Derfor settes det mål og gjennomføres det tiltak som er unike for hver enkelt driftsenhet. Eksempler på dette er «sykle til jobben»-initiativ, tiltak innen eiendom, bygg og anlegg (EBA) som sikrer energikonominisering (ENØK), og utarbeidelse/oppdatering av instruksjoner og prosedyrer innen miljøvern.

Ved Forsvarets logistikkorganisasjons forsyningsavdeling Nordland ble det montert en drenstank til en drivstofftank for å separere drivstoff/vannfase. Dette tiltaket fører til at 10 000 liter drivstoff årlig ikke går tapt som følge av ukentlig drenering. Dette sparer miljøet og økonomien for kostnadene med å avhende farlig avfall og kjøpe nytt drivstoff. Investeringen betaler derfor seg selv i løpet av ett og et halvt år.

NATO-øvelsen trident juncture 2018 og miljøvern

NATO-øvelsen Trident Juncture 2018 (TRJE18) ble arrangert høsten 2018. Norge var vertsnasjon, men det var også aktivitet med luftstyrker i Sverige og Finland. Over 50 000 soldater deltok, og i tillegg deltok →

ca. 10 000 ulike typer kjøretøy, 120 fly og 70 skip fra alle de 29 NATO-nasjonene og partnerlandene Sverige og Finland.

Forut for øvelsen støttet norske miljøvernoffiserer de ulike avdelingene under planlegging og rekognosering. I tillegg stilte de utenlandske avdelingene med miljøvernoffiserer for å samarbeide med de norske offiserene. Det ble utarbeidet 104 nye kartblad med miljørestriksjoner. Grunnlaget for disse kartene var ulike nasjonale databaser. En egen miljøvernfolder ble utdelt til alle deltakerne. Denne ble trykket på seks forskjellige språk. Berørte kommuner og allmenheten ble informert om øvelsen.

Under øvelsen var skade- og miljøverngruppen med i NATO sin sikkerhetsorganisasjon. Gruppen utførte skadeforebyggende arbeid ute i avdelingene, registrerte klager og skader, og befarte skadene og foretok skadeoppgjør.

Arbeidet med å registrere skader og foreta skadeoppgjør fortsatte umiddelbart etter at øvelse Trident Juncture 2018 var over. Ved årsskiftet var det registrert ca. 900 skader. Halvparten var skader på miljø (inn- og utmark, utslipp, forsøpling o.l.), mens resterende var relatert til infrastruktur (veier, bruer, skader på kjøretøy, gjerder o.l.). Skaderegistrering og skadeoppgjør fortsetter til alle skader etter Trident Juncture 2018 er gjort opp.

Interne revisjoner

Det gjennomføres vanligvis felles internrevisjoner for miljøstyring og HMS. På grunn av manglende personell og prioritering av miljøarbeidet før og under Trident Juncture 2018, ble det ikke gjennomført internrevisjon på overordnet nivå i 2018. For 2019 er det planlagt fire internrevisjoner.

Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) gjennomførte totalt ni internrevisjoner i 2018. Tre ble gjennomført av FLO sentralt, og seks ble gjennomført i underavdelinger.

Flere av internrevisjonene som er blitt gjennomført de siste årene, viser at implementering av miljøstyringssystem er mangelfull. Resultatene gir innspill til tiltak for forbedring.

AVSLUTNINGSVIS

Forsvarets miljøstyringssystem skal være en integrert del av det overordnede sikkerhetsstyringssystemet. Dette skal sikre at miljøarbeidet ikke blir på siden av øvrig virksomhet, men som miljøvernpolicyen sier: «Miljøvern skal inngå som en naturlig del av all planlegging, utførelse og etterarbeid av aktiviteter.»

Selv om det gjøres mange gode miljøtiltak rundt om i Forsvaret til tross for manglende miljøstyring, er ikke dette godt nok. For å sikre forsvarlig forvaltning, både når det kommer til økonomi og etterlevelse av lover og overordnede føringer, er et fungerende styringssystem vesentlig, også innen miljø.

All statistikk er beregnet fra registrerte data per 15. februar. Det tas forbehold om at grunnlaget for 2018 kan endres. For utfyllende informasjon henvises til Forsvarssektorens miljø- og klimaregnskap 2018 og Forsvarsbyggs miljørapport.

Likestillingsredegjørelse etter aktivitets- og redegjørelsesplikten

MÅLSETTINGER FOR LIKESTILLINGSOMRÅDET

Behovet for mangfold har bakgrunn i behovet for økt kompetanse, operative hensyn og et ønske om å speile samfunnet vi er satt til å forsvare. Mangfold, riktig kompetanse og et godt arbeidsmiljø preget av likeverd, er viktig for effektiviteten til organisasjonen og våre operasjoner. Forsvarets økte vektlegging av arbeidet for mangfold og likestilling, har derfor direkte tilknytning til hvordan oppdragene løses.

Forsvaret jobber aktivt for at det ikke skal være strukturelle, funksjonelle eller kulturelle hindre for at organisasjonen og personellet skal fortsette å utvikle seg og løse oppgavene på best mulig måte.

Ambisjonen for arbeidet med likestilling, mangfold og ikke-diskriminering er at det skal integreres i det daglige arbeidet på alle nivåer i virksomheten for å reflektere organisasjonens verdier. Arbeidet skal være systematisk og forankret i hele organisasjonen.

TILSTANDSRAPPORTERING 2018

Forsvaret har i 2018 iverksatt flere nye initiativ for å sørge for at arbeidet med likestilling og mangfold blir godt ivaretatt. Det gjelder også når organisasjonen gjennomgår krevende endringsprosesser. En intern arbeidsgruppe for likestilling og mangfold har lagt frem anbefalinger om konkrete tiltak for å løse oppdrag og utfordringer knyttet til likestilling, mangfold og ikke-diskriminering. Disse anbefalingene gjøres nå om til oppdrag for gjennomføring i organisasjonen.

Forsvaret har nulltoleranse for mobbing og seksuell trakassering. Særlig er Forsvaret opptatt av at de vernepliktige skal oppleve et trygt og godt arbeidsmiljø. Samarbeidet med Tillitsvalgsorganisasjonen (TVO) for de vernepliktige er svært viktig for Forsvaret.

Siden 2015 har Forsvaret også samarbeidet med Forsvarsdepartementet og Forsvarets forskningsinstitutt i utviklingen av en aktivitetsbasert spørreundersøkelse om mobbing og seksuell trakassering (MOST). Målsettingen har vært å kunne få mer detaljert informasjon om omfanget og alvorlighetsgraden av mobbing og seksuell trakassering i virksomheten. Dette skal igjen legge grunnlaget for gode tiltak. Denne undersøkelsen ble sendt ut til alle Forsvarets faste ansatte og til de som var inne til førstegangstjeneste høsten 2018. Resultatene av undersøkelsen skal analyseres og offentliggjøres i 2019. Tiltak vil bli iverksatt etter behov.

Disse tiltakene, sammen med innføring av allmenn verneplikt, spesialstyrkenes «Jegertropp» som består av kvinner, bruk av kjønnsblandede rom og Forsvarets aktive arbeid for å bidra med kvinnelig

leder til FN-operasjon, får stor oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt.

Forsvaret bidrar også aktivt i arbeidet med å implementere FN-resolusjon 1325 (om kvinner, fred og sikkerhet) og genderperspektiv internt i organisasjonen og eksternt i operasjoner. Fra midten av 2016 har Norge hatt to offiserer ved det nordiske senteret for gender i militære operasjoner (NCGM) i Sverige. I tillegg er det et fagmiljø på gender og kultur ved Forsvarets høgskole. I tillegg deltar norsk personell i NATO Committe on Gender Perspective. Det settes flere mål for genderarbeidet knyttet til FN-resolusjon 1325. Blant annet innebærer det fagutvikling og kompetanseheving og genderperspektiv i all analyse, planlegging, gjennomføring, rapportering og evaluering av militære øvelser og operasjoner. Dette bidrar til likeverdig, rettferdig og nødvendig deltakelse fra kvinner i operasjonsområdet. Dette skal igjen bidra til å forebygge og beskytte spesielt utsatte grupper for overgrep, inkludert seksualisert og genderbasert vold.

Forsvaret har også i 2018 fulgt opp tiltak i tråd med oppdragene som ligger i regjeringens handlingsplan «Trygghet, mangfold og åpenhet» (2017–2020). Dette er en handlingsplan mot diskriminering på bakgrunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Forsvaret deltar blant annet med personell på stand i Oslo Pride Park og deltar med personell i Oslo Pride Parade og andre Pride-parader i landet. Det jobbes også videre med å øke kompetansen om temaet blant Forsvarets personell.

Under forsvarssjefens årlige likestillingskonferanse ble likestillingsprisen for 2018 tildelt oberst Erlend Bekkestad, sjef for Krigsskolen. Han fikk prisen for sitt mangeårige arbeid og virke som rollemodell for verdier som omfavner likestilling og mangfold.

Ved utgangen av 2018 viser også tallene at Forsvaret beveger seg i riktig retning med tanke på kjønnsbalanse. Kvinneandelen som avtjente førstegangstjeneste, var 28,5 prosent. Samtidig har Forsvaret 33 prosent kvinnelige sivilt ansatte, 11 prosent kvinnelige offiserer og 14 prosent kvinnelige spesialister. Tallene er fremdeles lavere enn ønsket. Militært personell som tjenestegjør i øvrige etater i sektoren og Forsvarsdepartementet, inngår ikke i disse tallene.

Kvinneandelen på oberst- og kommandørnivå og høyere viser også en svært positiv utvikling. Forsvaret fortsetter å jobbe aktivt for å få flere kvinner i ledende stillinger, både sivilt og militært. Det har imidlertid vært utfordrende å beholde militære kvinner i en livslang militær karriere. Noen bruker Forsvaret som

TABELL 4 — DELTID, MIDLERTIDIGE TILSETTINGER OG FORELDREPERMISJON

Prosent

	2016		2017		2018	
	kvinner	menn	kvinner	menn	kvinner	menn
Deltid	48	52	47,2	52,8	47	53
Midlertidige tilsetninger	38	62	30,5	69,5	29	71
Foreldrepermisjon	22	78	20,6	79,4	21,7	78,3

Tallene gjelder hele 2018 og omfatter kun personell i Forsvaret. Unntatt er skjermede avdelinger (Etterretningstjenesten, Forsvarets spesialstyrker og Etterretningsbataljonen). Tallene er basert på faktisk registrering i SAP, og det er ikke tatt hensyn til avvikende registreringer.

springbrett til andre karrierer, mens andre ikke finner seg til rette i organisasjonskulturen. For å motvirke det siste, er Forsvaret svært bevisst på hvor viktig det er å ha en god og inkluderende organisasjonskultur. En kultur hvor ledere og ansatte tar ansvar sammen, skaper et godt arbeidsmiljø og bidrar til å fremme verdiene, holdningene og normene som Forsvaret ønsker i organisasjonen.

Tallene på foreldrepermisjon fordeler seg mellom kvinner og menn slik man kan forvente ut fra kjønnsbalansen i organisasjonen. Bruk av midlertidige stillinger avhenger av Forsvarets kortsiktige behov for kompetanse. Dette gjenspeiler kjønnsbalansen i Forsvarets ellers. Forsvaret har ikke tradisjon for å lyse ut stillinger med redusert stillingsbrøk. De som arbeider deltid, gjør dette i hovedsak frivillig.

INKLUDERINGSDUGNADEN

Forsvaret arbeider med å implementere Regjeringens inkluderingsdugnad. Som Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) peker på i sitt rundskriv av 20. juni 2018, må virkeområdet for fem prosentmålet vurderes opp mot særskilte krav ved rekruttering av operativt personell innen politiet og Forsvaret. I Forsvaret vil dette gjelde stillinger, både sivile og militære, som har krav til sikkerhetsklarering og fysisk skikkethet på grunn av funksjon i styrkestrukturen. For å sikre godt og systematisk arbeid med gode rutiner og rapporter fremover, arbeider Forsvaret også med å identifisere og gjennomføre nødvendige endringer i dataverktøy og prosedyrer.

HELSE

Sykefraværet i Forsvaret er lavt, også sammenlignet med andre statlige sektorer. Dette skyldes dels

demografiske og strukturelle forhold, dels er det resultat av et målrettet arbeid for å forebygge og følge opp sykdom. Menn har generelt et lavere sykefravær enn kvinner. En stor overvekt av menn i organisasjonen kan derfor delvis forklare det lave fraværsværet. Det kan likevel presiseres at både menn og kvinner i virksomheten har et lavere fravær enn i den generelle befolkningen. Også eldre arbeidstakere i Forsvaret har et lavere fravær enn tilsvarende grupper i samfunnet forøvrig.

Militært ansatte er selektert inn i Forsvaret på bakgrunn av blant annet sin helsestatus. Helsemessige utfordringer diskvalifiserer dermed arbeidstakere til noen stillinger, men Forsvaret har også en andel militære arbeidstakere som har fått sitt arbeid tilrettelagt på grunn av endret funksjons- og arbeidsevne. Seleksjon forklarer derfor ikke det lave sykefraværet alene. For et utvalg arbeidstakere medfører arbeidet mange og tøffe fysiske påkjenninger gjennom øvelser og annen aktivitet. Dette kan bidra til økt fravær dersom arbeidsgiver ikke følger opp sin omsorgs- og oppfølgingsplikt.

Forsvaret har vært en IA-bedrift siden 2006. Gjennom disse årene har Forsvaret stadig bedret sine prosedyrer og kunnskap om forebygging og oppfølging ved sykdom. Forsvaret vil også fortsatt være en IA-bedrift i ny avtaleperiode frem mot 2022.

NEDSATT FUNKSJONS- OG ARBEIDSEVNE

Forsvaret jobber bevisst og målrettet for å tilrettelegge for dem som får sin funksjons- og/eller arbeidsevne redusert. Det er utarbeidet hensiktsmessige og tilgjengelige prosedyrer som følges opp av arbeidsgiver. Dette gjøres i nært samarbeid med Forsvarets bedriftshelsetjeneste, hovedverneombudene, tillits- →

valgte, veteran-tjenesten, tros- og livssynstjenesten med flere, samt NAV arbeidslivssenter. Målet er at ingen skal miste arbeidet sitt på grunn av svekket funksjons- og/eller arbeidsevne, uten en målrettet og dokumentert prosess for å hindre dette.

VERNEPLIKT

Forsvaret jobbet videre med å ta imot flere kvinner til førstegangstjeneste i 2018 – den viktigste rekrutteringsarenaen for videre tjeneste. Forsvaret har forventninger til at allmenn verneplikt vil bidra i arbeidet med å øke kvinneandelen, både blant førstegangstjenestegjørende og de ansatte generelt. Allmenn verneplikt er en mulighet Forsvaret ønsker å ta vare på, og derfor jobber etaten videre med tilrettelegging og tiltak.

PERSONELL MED INNVANDREBAKGRUNN

Forsvaret jobber for å motivere og rekruttere personell med etnisk minoritetsbakgrunn, både til å gjennomføre førstegangstjeneste og til utdanning i Forsvaret. Statistisk sentralbyrå sine beregninger viser også at personer med innvandrerbakgrunn vil utgjøre et stort rekrutteringspotensial for Forsvaret på sikt.

Noe av det viktigste i arbeidet for å bidra til at etniske minoriteter integreres, får tilgang til og trives i organisasjonen, er:

- det kontinuerlige arbeidet med holdninger, etikk og ledelse
- Forsvarets verdigrunnlag
- arbeidet for likeverd og mangfold

Statistisk sentralbyrå viser at det har vært i overkant av to prosent med minoritetsbakgrunn blant de fast ansatte i Forsvaret over flere år. Det er lite bevegelse på dette området. Forsvaret ønsker derfor å rette mer oppmerksomhet mot rekruttering fra befolkningen med innvandrerbakgrunn.

TRO OG LIVSSYN

Forsvaret arbeider for mangfold i organisasjonen, også når det gjelder tro og livssyn. Organisasjonen legger til rette for religionsutøvelse gjennom tilpasninger for blant annet mat og kosthold, permisjoner i forbindelse med religiøse høytider og tilgang på bønnenrom eller stillerom. Medlemmer av religiøse trossamfunn har også rett til å bære religiøse symboler som det enkelte trossamfunnet identifiserer som betydningsfulle (ikke-diskutable) for troen. Dette er symboler som må bæres synlig for å kunne

identifisere vedkommende som medlem. Denne praksisen er over 20 år gammel. Praksisen var derfor etablert før samfunnsdebatten om at personell som utøver makt på vegne av staten, skal fremstå som nøytrale. Bakgrunnen er at mange tjenestegjør som vernepliktige, ikke som frivillig ansatte. Forsvaret har endret navn på det som tidligere var kjent som Feltprestkorpsset til Forsvarets tros- og livssynskorps. Det er tilsatt en livssynshumanetiker og en imam for å ivareta økt religions- og livssynspluralisme.

KJØNNS- OG SEKSUALITETSMANGFOLD

Forsvaret tar opp temaer knyttet til seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i flere arenaer. I tillegg til at organisasjonen deltar aktivt med personell på Pride-arrangementer, er forsvarsledelsen tydelig i sin støtte til de som ønsker å delta, også i uniform. Forsvaret ønsker å være tydelig på at verken legning, kjønn eller kjønnsuttrykk er til hinder for en karriere i Forsvaret. Forsvaret samarbeider også med andre statlige norske og nordiske aktører og NATO for å forebygge diskriminering av LHBT (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner). Generelt ønsker Forsvaret forskningsbasert kunnskap om hvordan disse personene har det i organisasjonen. I dag baserer Forsvaret seg hovedsakelig på forskning fra arbeidslivet generelt, og fra andre lands styrker. Som arbeidsgiver er Forsvaret klar over særskilte problemstillinger knyttet til LHBT-personer og tar disse problemstillingene på alvor. For eksempel kan dette gjelde enkelte stillinger i utlandet eller internasjonale operasjoner i land hvor ekteskap mellom personer av samme kjønn ikke er akseptert, eller hvor homofili er ulovlig og sågar knyttet til dødsstraff.

**Forsvaret jobber for å
motivere og rekruttere
personell med etnisk
minoritetsbakgrunn,
både til å gjennomføre
førstegangstjeneste
og til utdanning i
Forsvaret.**

Veteraner

Forsvarets arbeid med ivaretagelse, oppfølging og anerkjennelse av veteraner, har høy prioritet. Hovedprioritering i 2018 har vært å videreutvikle dette arbeidet og følge opp tiltak i regjeringens oppfølgingsplan «I tjeneste for Norge».

REGJERINGENS OPPFØLGINGSPLAN «I TJENESTE FOR NORGE»

Forsvaret har innført de fleste av tiltakene som Forsvaret er ansvarlig eller delansvarlig for. Målsettingen i 2018 har vært å iverksette de resterende tiltakene og utvikle tiltak for oppfølging og ivaretagelse av personell i form av kommunale veteranplaner (tiltak 14). Tett dialog med kommunene har ført til at mange kommuner nå har egne veteranplaner eller er i gang med å utarbeide slike planer.

TVERRSEKTORIELT SAMARBEID

Samhandling på etats- og direktoratsnivå sikrer utveksling av erfaringer og tett samarbeid. Forsvarssjefen har også i 2018 invitert samarbeidende etatsledere til møte hvor de utveksler status på sine ansvarsområder og vurderer ytterligere samhandling.

Samarbeidet gjennom regionale fagnettverk for innsatspersonell, har blant annet omfattet utvikling av kursmoduler til ulike tjenesteytende aktører. Ett eksempel på dette er kurs for kommunale veterankontakter, beslutningstakere i kommunen, kommunalt helsepersonell, fastleger og ansatte i skole og barnehage.

Det er også viktig for Forsvaret å støtte de andre aktørene som jobber for anerkjennelse og ivaretagelse av våre veteraner. Dette vises gjennom for eksempel en stadig økning av steder med arrangement på frigjørings- og veterandagen 8. mai og nasjonale veterantreff. I tillegg jobber nå mange kommuner med egne veteranplaner. Forsvaret har et meget godt samarbeid med veteranorganisasjonene.

GJENNOMFØRING AV OPPFØLGING OG IVARETAKELSE

I forbindelse med deltakelse i internasjonale operasjoner, har Forsvaret ulike tilbud til veteraner før, under og etter utreise. I oppfølgingspakken, ettårsprogrammet, ligger tiltak som familiesamlinger og mellomlanding – en samling rett etter operasjonen. I denne perioden har Forsvaret et proaktivt ansvar for å følge opp veteranene. Om lag tre måneder etter endt tjeneste i operasjon, skal alle få en henvendelse fra Forsvaret med spørsmål om tiden etter hjemkomst. Programmet avsluttes med en samling.

FORSKNING

Forsvaret ønsker forskningsbasert kunnskap for å øke kunnskapen om våre veteraner. *Balkanprosjektet* har som ambisjon å produsere en samlet og forskningsbasert fremstilling av det norske militære engasjementet på Balkan. I tillegg har Forsvaret støttet prosjekter innen angstmestring og utnyttelse av VR-teknologi for behandling av veteraner.

Prosjektgruppen for afghanistanundersøkelse II har i løpet av 2018 startet planlegging av studien og utvikling av spørreskjema. Det er planlagt å ha i overkant av 9000 respondenter i undersøkelsen. Målet er å publisere resultatene i 2021.

AKTIVITETER OG HENVENDELSER

Nasjonal veterankonferanse ble arrangert på Lillehammer i november. På årets konferanse var det 320 deltakere, hvorav 204 deltakere ikke tilhørte Forsvaret. Forsvarets veteranpris ble under konferansen delt ut for sjette gang. Prisen gikk til Bjørn Dävøy og Arild Lihaug for deres arbeid for veteransaken, særlig i bergensområdet.

Nordisk veterankonferanse ble gjennomført i Helsinki og hadde søkelyset på forskning. Norge bidro med foredrag om sine prosjekter og resultater innenfor helseområdet.

20. april ble det gjennomført en offisiell markering av UNIFIL-jubileet på Akershus festning. Rundt 4000 veteraner deltok på markeringen. I tillegg ble UNIFIL-jubileet markert på 32 forskjellige steder i Norge 6. april. 2300 veteraner mottok Forsvarets medalje for internasjonale operasjoner gjennom de ulike markeringene.

Publikumsundersøkelsen etter markeringen av UNIFIL-jubileet (UNIFIL jubileumsundersøkelsen 2018) viser at 97 prosent var fornøyd eller ganske fornøyd med hovedmarkeringen. Resultatet ble det samme for respondentene for medaljeseremoniene 6. april. Tilnærmet samtlige respondenter oppgir at arrangementene bidrar til å anerkjenne veteraners innsats og synliggjøre hensikten med operasjonen. Et klart flertall mener også at arrangementene bidrar til å bevisstgjøre det norske folk om det viktige arbeidet veteraner har gjort (jf. UNIFIL jubileumsundersøkelsen 2018).

På frigjørings- og veterandagen 8. mai ble det gjennomført mange arrangementer over hele landet. Totalt er det registrert 134 arrangementer denne dagen, både fra Forsvaret, kommuner og organisasjoner – mange av dem i samarbeid med hverandre.

TABELL 5 — MEDALJEVERREKSELSE I FORSVARET 2018

Høyere dekorasjoner overrakt i løpet av 2018	Totalt
Forsvarets medalje for edel dåd	1
Forsvarets hederskors	1
Forsvarsmedaljen m/laurbærgren	12
Deltagermedaljen m/u rosett (andre verdenskrig)	2
Fortjenstmedaljen – Heimevernet	7
Fortjenstmedaljen – Hæren	4
Fortjenstmedaljen – Sjøforsvaret	20
Fortjenstmedaljen – Luftforsvaret	1
Fortjenstmedaljen – Etterretningstjenesten	5
Forsvarsmedaljen – 25 års tjeneste	116
Forsvarsmedaljen m/1 stjerne – 30 års tjeneste	118
Forsvarsmedaljen m/2 stjerner – 35 års tjeneste	105
Forsvarsmedaljen m/3 stjerner – 40 års tjeneste	27
Forsvarets medalje for sårede i strid	1
Forsvarets medalje for INTOPS m/ laurbær gull	1
Forsvarets innsatsmedalje m/ rosett	2
Forsvarets innsatsmedalje	13

Det ble totalt overrakt 436 høyere dekorasjoner og 3270 medaljer for internasjonal tjeneste i 2018. 83 prosent av medaljene for internasjonal tjeneste er ettertildelinger for tjeneste før 2005.

Forsvarets veteransenter på Bæreia er et populært tilbud blant veteranene og veteranenes familier. I 2018 hadde senteret totalt 9959 gjestedøgn med hovedvekt av veteraner. Det har vært en reduksjon på gjestedøgn i forhold til 2017, noe som skyldes reduksjon på antall konferansedøgn.

I 2018 har veteransenteret gjennomført aktiviteter for store og små gjennom hele året, med alt i fra MC-treff, gjensynstreff, rekreasjonsuker og ungdomscampen «Min tur ut». Senteret holder også åpent i ferier for veteraner og deres familie og pårørende.

Forsvarets «åpen dør» for veteraner er et tilbud der veteraner kan kontakte Forsvaret med veteranrelaterte henvendelser. «Åpen dør» har registrert 3542 henvendelse fra veteraner, veteraners familier, venner og ulike fagpersoner. Dette inkluderer 1274 henvendelser angående veterankort. Veterankortet utstedes av Forsvaret og er et tilbud til alle veteraner. Kortet er et synlig bevis på at man har tjenestegjort utenlands, og det gir flere fordelsavtaler. Antall «åpen dør»-henvendelser viser en liten nedgang i 2018 i forhold til 4614 henvendelser i 2017.

MEDALJETILDELINGER

2018 ble et rekordår når det gjelder overrekkelse av Forsvarets medalje for internasjonale operasjoner. Dette skyldes primært UNIFIL 40/20-jubileet, men også et økende søkelys på å anerkjenne dem som har tjenestegjort i utlandet.

Fortjenstmedaljene for Hæren, Sjøforsvaret, Luftforsvaret og Etterretningstjenesten ble innstiftet og for første gang overrakt i 2018. Medaljene er rangert som Heimevernets fortjenstmedalje, som ble innstiftet i 1971. Forsvarsgrenene og Etterretningstjenesten har i løpet av 2018 opprettet egne dekorasjonsråd.

TILSKUDDSORDNINGEN

I 2018 ble det tildelt 20,2 millioner kroner i økonomisk støtte til 14 ulike veteranorganisasjoner. Eksempler på aktiviteter det er gitt økonomisk støtte til, er flere barne- og ungdomscamper i regi av Veteran møter veteran, motivasjons- og mestringsaktiviteter, foredrag og turaktivitet. I tillegg fikk mange av veteranorganisasjonene støtte til å drive kameratstøttearbeid og til å holde åpent hus der veteraner og deres familier kan samles. Mange av disse har også et tilbud til veteraner i julen.

08

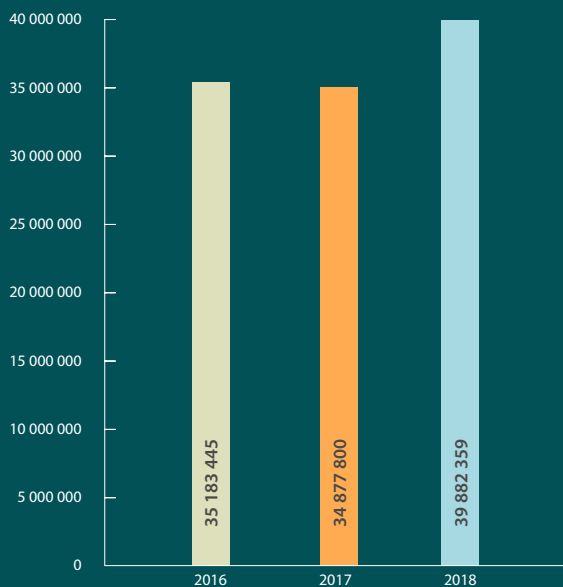
Statistikk

**Forsvarets økonomi-
styring er god, og
ressursbruken er i tråd
med langtidsplanens
prioriteringer.**

FIGUR 3
TOTALOVERSIKT OVER FORSVARETS AVDELINGER

FORSVARETS TOTALE KOSTNADER
I tusen 2018-kroner.

39 882 359

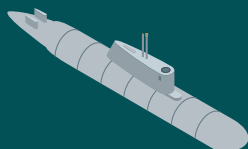

HÆREN

6 138 632

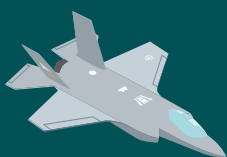
15,4 %

SJØFORSVARET (inkl. Kystvakten)

9 691 540

24,3 %

LUFTFORSVARET

(inkl. Redningshelikoptertjenesten)

6 693 040

16,8 %

HEIMEVERNET

1 431 309

3,6 %

FORSVARETS LOGISTIKKORGANISASJON

5 093 326

12,8 %

CYBERFORSVARET

2 068 712

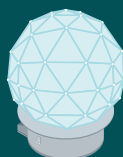
5,2 %

FORSVARETS OPERATIVE
HOVEDKVARTER

928 703

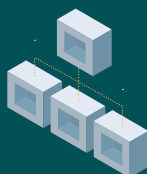
2,3 %

ETTERRETNINGSTJENESTEN

2 559 617

6,4 %

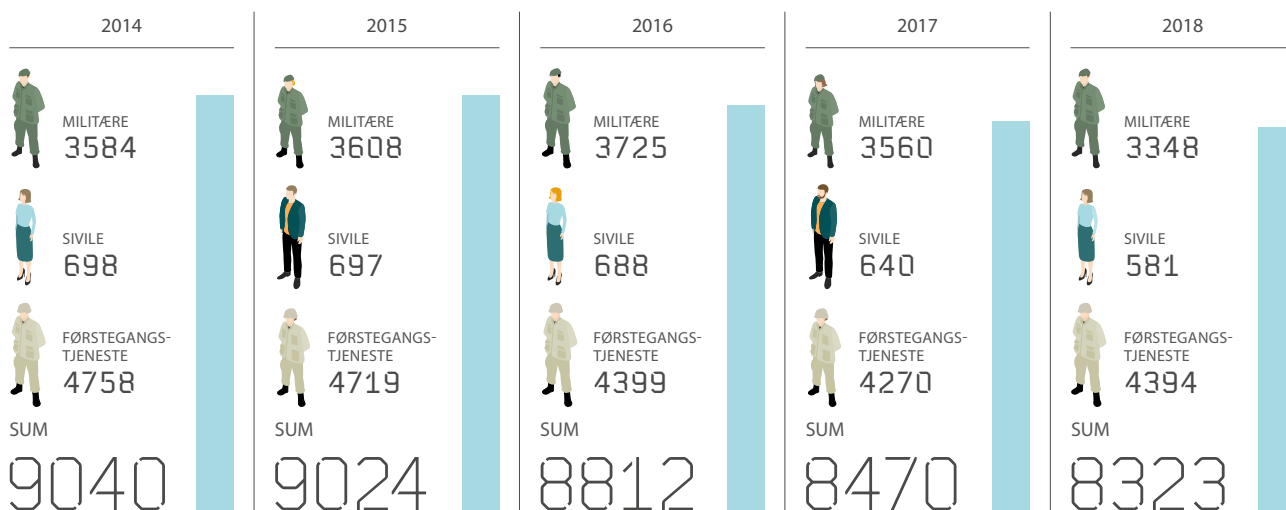

ØVRIGE AVDELINGER

5 277 480

13,2 %

TABELL 7 — ÅRSVERK I HÆREN

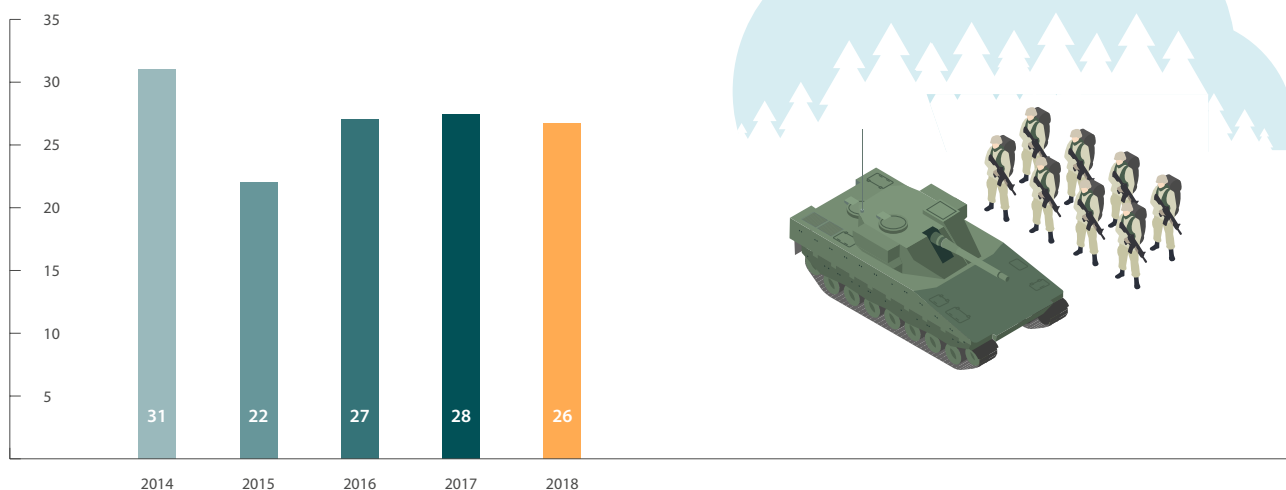

TABELL 8 — REGNSKAP FOR HÆREN

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	3 875 568	3 814 335	3 694 149
Materiell	1 597 516	1 793 999	1 827 061
Eiendom, bygg og anlegg	964 943	672 037	617 422
Sum kostnader	6 438 027	6 280 372	6 138 632

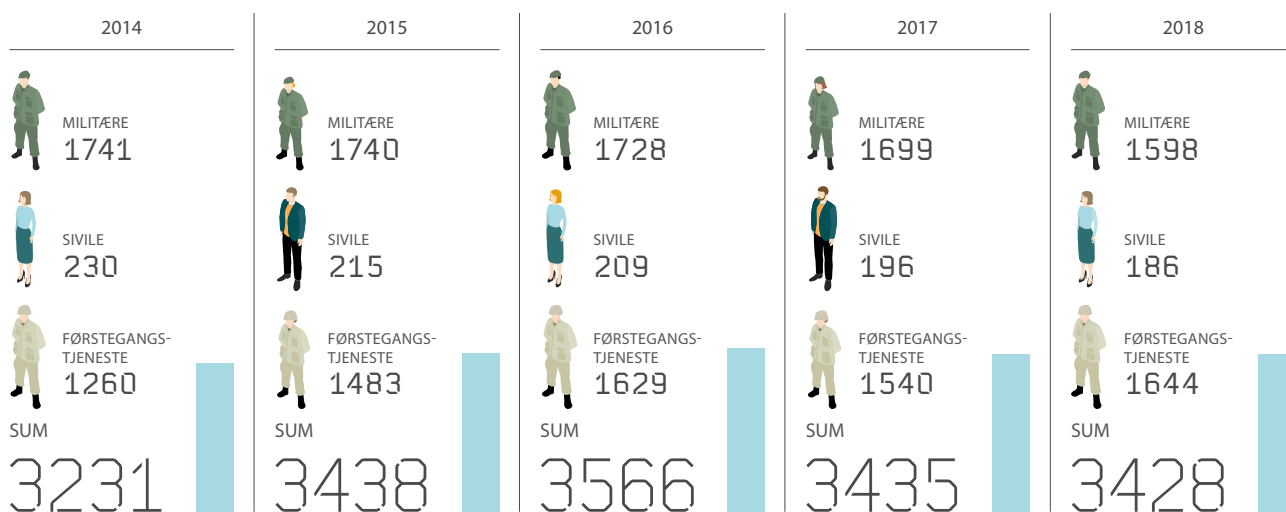
FIGUR 4 — AKTIVITETSDATA FOR HÆREN

Øvingsdøgn i snitt i avdelingene

TABELL 9 — ÅRSVERK I SJØFORSVARET

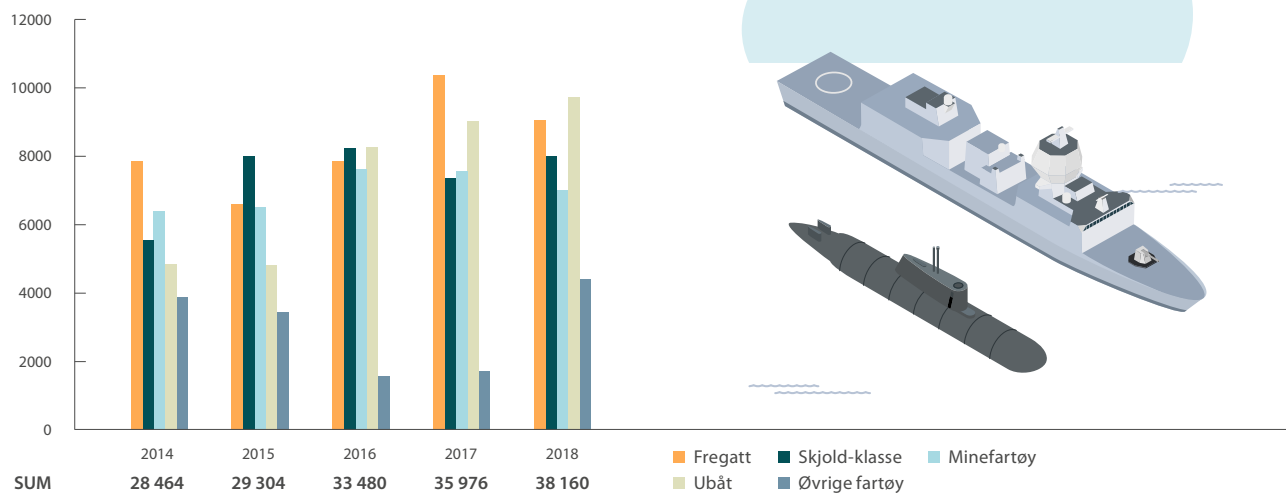

TABELL 10 — REGNSKAP FOR SJØFORSVARET

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	2 001 388	2 075 876	2 048 639
Materiell	3 412 006	3 491 524	6 383 982
Eiendom, bygg og anlegg	342 963	275 890	268 232
Sum kostnader	5 756 357	5 843 290	8 700 853

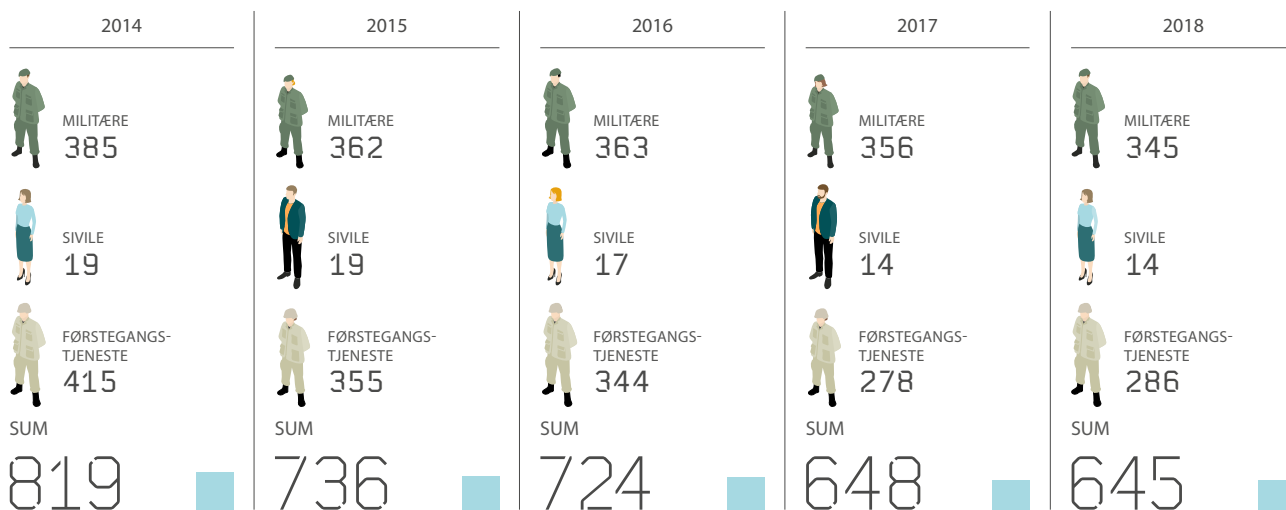
FIGUR 5 — AKTIVITETSDATA FOR SJØFORSVARET

Seilingstimer 2014–2018

TABELL 11 — ÅRSVERK I KYSTVAKTEN

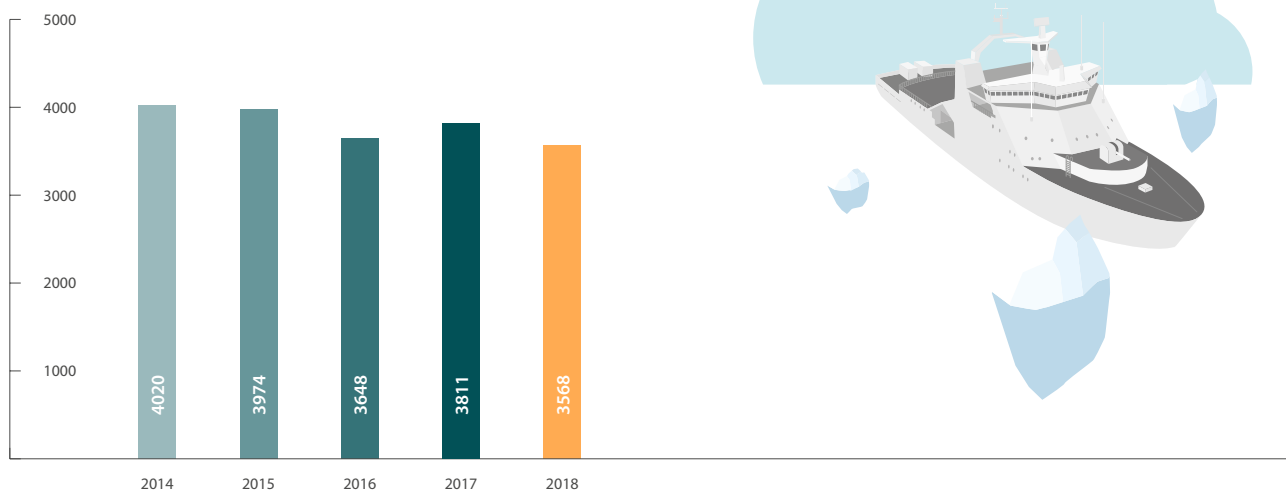

TABELL 12 — REGNSKAP FOR KYSTVAKTEN

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	449 852	459 739	456 960
Materiell	534 616	514 341	517 934
Eiendom, bygg og anlegg	19 515	14 474	15 793
Sum kostnader	1 003 983	988 554	990 687

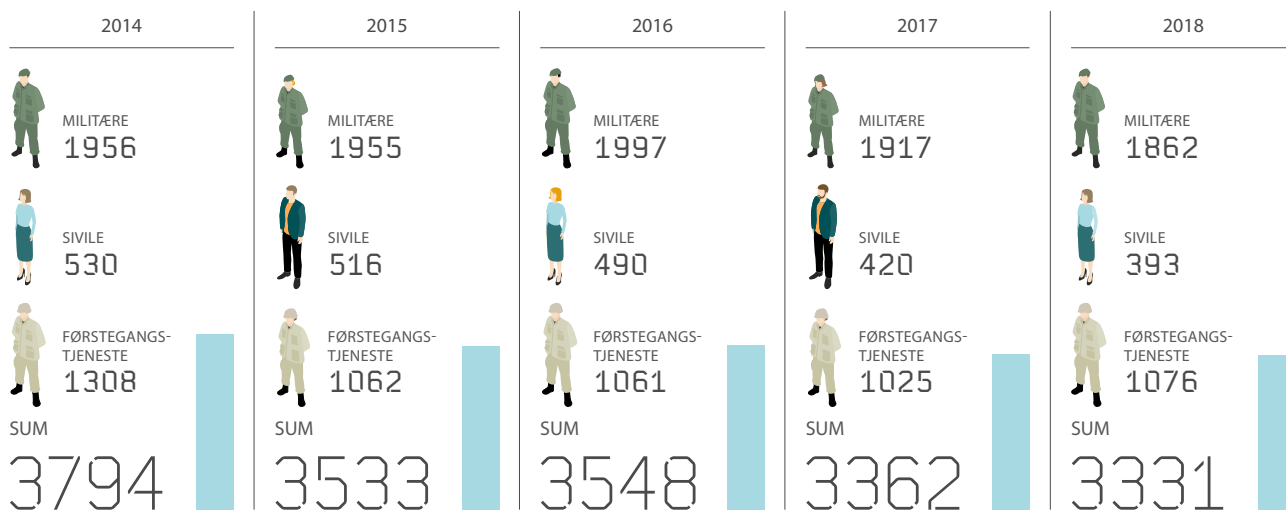
FIGUR 6 — AKTIVITETSDATA FOR KYSTVAKTEN

Patroljedøgn

TABELL 13 — ÅRSVERK I LUFTFORSVARET

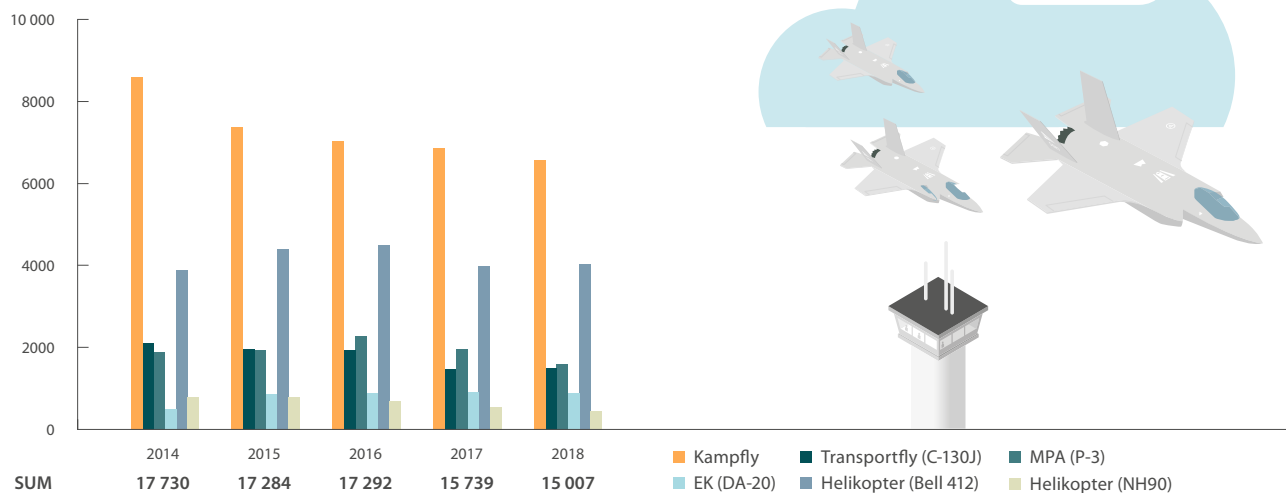

TABELL 14 — REGNSKAP FOR LUFTFORSVARET

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	2 206 624	2 110 726	2 105 493
Materiell	3 245 272	3 427 811	3 372 796
Eiendom, bygg og anlegg	722 814	436 326	473 452
Sum kostnader	6 174 710	5 974 862	5 951 740

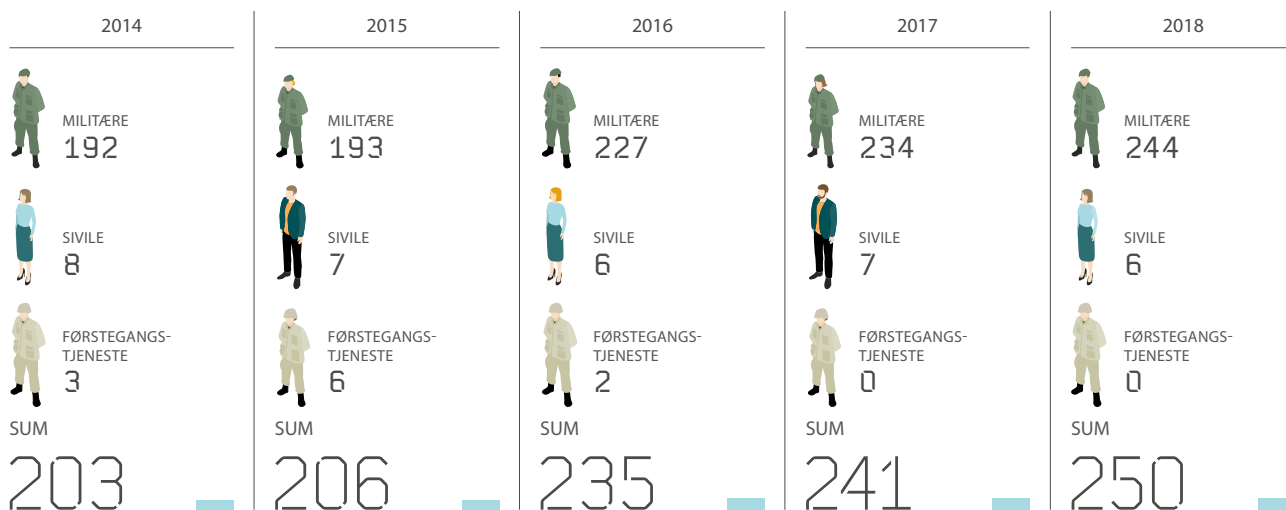
FIGUR 7 — AKTIVITETSDATA FOR LUFTFORSVARET

Flytimer

TABELL 15 — ÅRSVERK I REDNINGSHELIKOPTERTJENESTEN

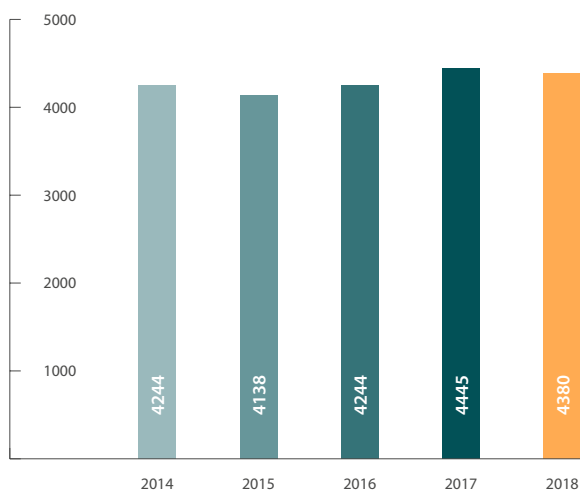

TABELL 16 — REGNSKAP FOR REDNINGSHELIKOPTERTJENESTEN

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	329 228	359 793	359 558
Materiell	629 831	481 938	347 084
Eiendom, bygg og anlegg	29 559	32 369	34 658
Sum kostnader	988 619	874 099	741 300

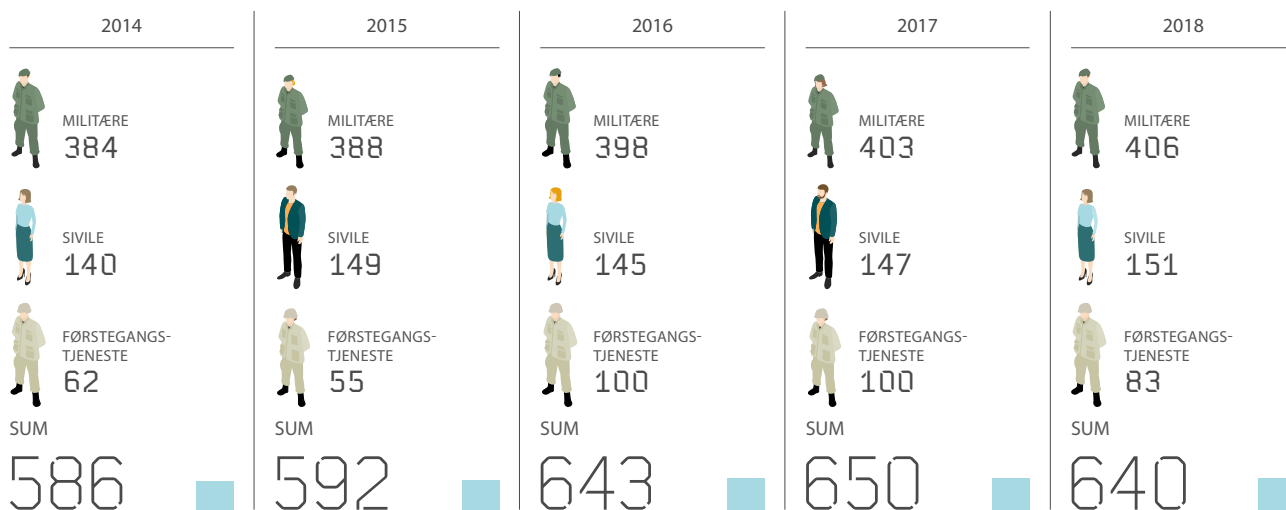
FIGUR 8 — AKTIVITETSDATA FOR REDNINGSHELIKOPTERTJENESTEN

Flytimer Sea King

TABELL 17 — ÅRSVERK I HEIMEVERNET

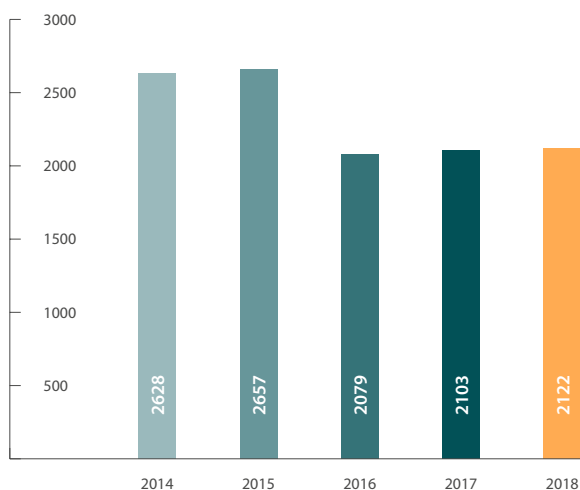
Heimevernets styrkestruktur består av 37 000 soldater og 3000 innsatsstyrkesoldater fordelt på elleve heimevernsdistrikt.

TABELL 18 — REGNSKAP FOR HEIMEVERNET

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	842 977	901 967	968 668
Materiell	248 551	302 313	294 114
Eiendom, bygg og anlegg	215 325	187 479	168 527
Sum kostnader	1 306 852	1 391 759	1 431 309

FIGUR 9 — AKTIVITETSDATA FOR HEIMEVERNET

Antall kurselever

TABELL 19 — FORSVARETS OPERATIVE HOVEDKVARTER

Årsverk	2014	2015	2016	2017	2 018
Militære	234	204	209	247	255
Sivile	26	25	32	62	64
Førstegangstjeneste	63	61	132	296	260
Sum	323	290	373	605	579

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	303 577	418 380	582 485
Materiell	147 976	146 623	204 028
Eiendom, bygg og anlegg	141 202	132 208	142 189
Sum kostnader	592 754	697 211	928 703

TABELL 20 — ETTERRETNINGSTJENESTEN

Regnskap	2016	2017	2018
Sum kostnader	2 095 321	2 272 609	2 559 617

TABELL 21 — CYBERFORSVARET

Årsverk	2014	2015	2016	2017	2 018
Militære	477	467	502	497	469
Sivile	617	647	650	637	604
Førstegangstjeneste	198	207	55	97	96
Sum	1 292	1 321	1 207	1 230	1 170

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	1 006 374	1 034 420	999 967
Materiell	719 676	638 751	849 771
Eiendom, bygg og anlegg	331 811	222 444	218 974
Sum kostnader	2 057 861	1 895 615	2 068 712

TABELL 22 — FORSVARETS LOGISTIKKORGANISASJON

Årsverk	2014	2015	2016	2017	2 018
Militære	662	648	298	374	491
Sivile	1974	1969	1 441	1 484	1 558
Førstegangstjeneste	107	92	53	132	96
Sum	2 743	2 709	1 792	1 990	2 145

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	1 354 115	1 266 290	1 949 319
Materiell	1 362 007	918 549	2 742 397
Eiendom, bygg og anlegg	487 632	352 567	401 610
Sum kostnader	3 203 754	2 537 406	5 093 326

TABELL 23 — FORSVARETS SANITET

Årsverk	2014	2015	2016	2017	2 018
Militære	280	273	285	245	247
Sivile	134	120	116	68	61
Førstegangstjeneste	144	135	150	16	43
Sum	558	528	551	328	351

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	359 478	295 821	297 567
Materiell	62 877	44 417	41 509
Eiendom, bygg og anlegg	47 734	16 749	13 413
Sum kostnader	470 090	356 987	352 488

TABELL 24 — FORSVARETS HØGSKOLE

Årsverk	2014	2015	2016	2017	2 018
Militære	142	138	133	472	798
Sivile	138	138	139	172	199
Førstegangstjeneste	18	21	17	41	237
Sum	298	297	289	685	1 234

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	314 751	611 572	819 248
Materiell	19 430	79 238	107 087
Eiendom, bygg og anlegg	29 377	39 380	74 300
Sum kostnader	363 558	730 190	1 000 635

TABELL 25 — FORSVARETS PERSONELL- OG VERNEPLIKTSSENTER

Årsverk	2014	2015	2016	2017	2 018
Militære	204	219	370	473	472
Sivile	95	109	138	202	203
Førstegangstjeneste	14	15	32	2	14
Sum	313	343	540	678	689

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	1 053 410	1 159 887	1 182 488
Materiell	53 841	65 077	52 929
Eiendom, bygg og anlegg	151 408	136 173	129 228
Sum kostnader	1 258 659	1 361 136	1 364 645

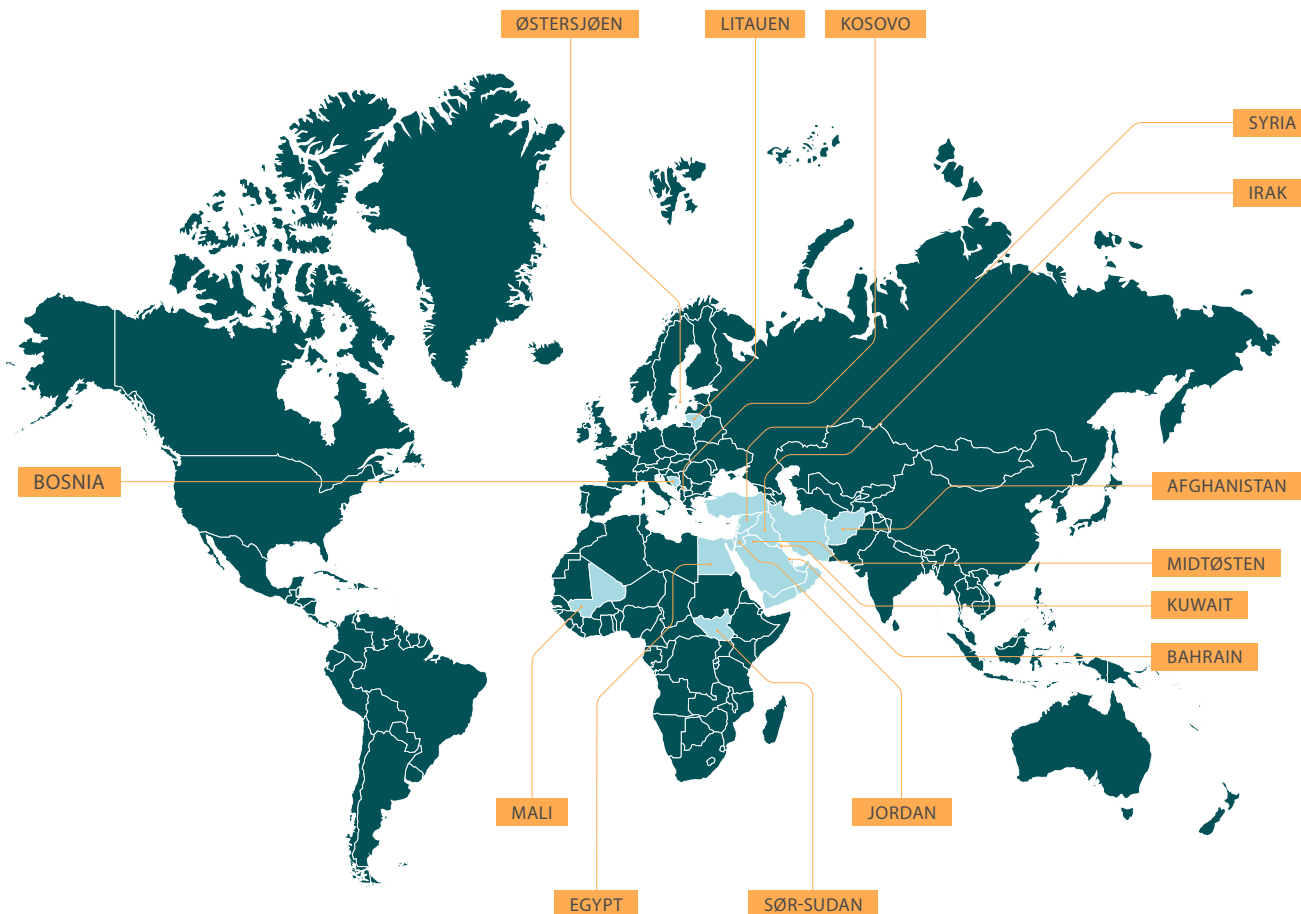
TABELL 26 — FORSVARETS FELLESTJENESTER

Årsverk	2016	2017	2 018
Militære	315	351	366
Sivile	248	281	278
Førstegangstjeneste	242	253	248
Sum	805	885	891

Regnskap	2016	2017	2018
Personell og administrasjon	551 864	590 336	628 052
Materiell	97 584	86 676	104 705
Eiendom, bygg og anlegg	186 190	129 807	134 015
Sum kostnader	835 638	806 819	866 771

TABELL 28 — OVERSIKT OVER INTERNASJONALE OPERASJONER

Operasjon	Land	Type avdeling
Enhanced Forward Presence (eFP)	Litauen	Hæren
Standing Naval Maritime Group 1 (SNMG1)	Nord-Atlanterhavet, Østersjøen	Sjøforsvaret
Standing Mine Counter-Measures Group 1 (SNMCMG1)	Nord-Atlanterhavet, Østersjøen	Sjøforsvaret
Resolute Support Mission (RSM)	Afghanistan	Forsvarets spesialstyrker
Operation Inherent Resolve (OIR)	Irak, Jordan, Syria, Kuwait	Hæren / Forsvarets spesialstyrker
Multinational Force Observers (MFO)	Egypt	Forsvaret (stabsoff.)
Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (MINUSMA)	Mali	Forsvaret (stabsoff.)
United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO)	Midtøsten	Forsvaret (stabsoff.)
United Nations Mission in the Republic of South Sudan (UNMISS)	Sør-Sudan	Forsvaret (stabsoff.)
NATO HQ Sarajevo	Bosnia	Forsvaret (stabsoff.)
Kosovo Force (KFOR)	Kosovo	Forsvaret (stabsoff.)
Combined Maritime Forces (CMF)	Bahrain	Forsvaret (stabsoff.)

Ansvarlig utgiver: Forsvaret
Konsept, design og produksjon:
Redink i samarbeid med Forsvaret
Foto: Alle bildene er tatt av
Forsvarets fotografer

